

B 3.7.3/20

Budapest

A KEGYES-TANÍTÓRENDIEK

BUDAPESTI FŐGIMNÁZIUMÁNAK

B 373/20

ÉRTESITŐJE

AZ 1912—1913. ISKOLAÉVRŐL

BUDAPEST

STEPHANEUM NYOMDA R. T.

1913.

Budapest

A KEGYES-TANÍTÓRENDIEK

BUDAPESTI FŐGIMNÁZIUMÁNAK

ÉRTESÍTŐJE

AZ 1912—1913. ISKOLAÉVRŐL

BUDAPEST

STEPHANEUM NYOMDA R. T.

1913.

1976

1985

13373/20
13874

108

107

108

Bartos Josef

BARTOS JÓZSEF.

Június huszonkettedikén kedves, bensőséges ünnepe volt intézetünknek. Igazgatónk, Bartos József, negyvenéves tanári jubileumát ünnepeltük. Bartos József ma hatvan éves és élete hatvan évéből negyvenet töltött az iskolában, az ifjúságért való szakadatlan és önfeláldozó munkában. Országszerte, a társadalom minden rétegében száz és száz tanítványa gondolt ezen a napon hálás szeretettel volt tanárára és tömegestül keresték föl személyesen is, hogy megmutassák neki igaz szeretetüket. Mert akik tanítványai voltak, tudják, hogy ez a hála valóban igaz hála, ez a szeretet valóban mély és ez az ünnep őszinte ünnep. Most, amikor érettebb ésszel, átfogóbb szemmel tekintenek vissza az iskolai élet apró, de nagyjelentőségű eseményeire: csak most értik igazán, mit kaptak Bartos Józseftől. Csak most fogják fel egész fontosságában, mit jelent egy ifjú életében, ha legfogékonyabb éveiben egy igazi, a szó legteljesebb értelmében való *jó emberrel* találkozik. Most már tudják — és ez adta meg ennek a mi ünnepünknek igazi bensőségét — hogy Bartos Józsefnek nem volt tanítványa, aki ne kapott volna tőle valamit, valami jót, valami termékenyítőt, egész életre szóló ösztönzést: kötelességtudást, nemes egyszerűséget, puritán hazaszeretetet, munkakedvet, szigorú erkölcsi érzést, gyöngéd vallási meggyőződést és — ami a legfőbb, és ami leggazdagabban áradt a lelkéből — meleg, szívbeli, tevékeny szeretetet.

Bartos József életének nincsenek kiemelkedő eseményei. Csendes, egyszerű, tipikus szerzetes-élet, amelynek szenzációi nem külső események, hanem a belső világnak, önmaga fejlesztésének, képzésének egyes fordulói, az egész lélekkel végzett munkának örömei, új pályateretek, új módok, új belső célok föltűnése és megvívása, egyszóval a belső élet hegyei és völgyei.

1853. szeptember 6-án született Léván, polgári családból. A VII. gimnázium elvégzése után, 1871-ben lépett a piarista-rendbe. A VIII. osztályt Kecskeméten tanulta. Az érettségi után Rózsahegyre került, ahol theologiai és filozófiai tanulmányait végezte, de ugyanekkor már tanári működését is megkezdte az ottani gimnáziumban. Theologiai tanulmányainak befejeztével 1877-ben áldozópappá szentelték és 1880-ban tanári oklevelet szerzett. 1882-ig Nyitrán tanított, azóta pedig főgimnáziumunkban, amelynek 1908 óta igazgatója.

Ezek mögül a hideg és az avatatlan számára semmitmondó adatok mögül egy kedves, jólismert arc elevenedik meg a Bartos József ismerői előtt: egy jó embernek, egy nemes, igaz és mindenki előtt, aki megismerte, felejthetetlen egyéniségnek képe. Vannak emberek, akik rohamosan hódítják meg figyelmünket, érdeklődésünket, rokonszenvünket, egyéniségük erejével valósággal leigáznak, szembetünő szellemi fenségük tiszteletünket azonnal kikényszeríti és meg is tudja tartani; és mégis: szeretetünket akárhányszor nem tudják megnyerni, a lelkesedés lassankint lehül és a tisztelet az idővel egyenes arányban veszíti erejét. Bartos József nem ezek közül az erőszakos, hódító egyéniségek közül való. Jellemének egyik leguralkodóbb eleme a minden föltűnést aggodalmasan kerülő szerénység és imponáló egyszerűség. Aki megismerkedik vele, lehetetlen azonnal meg nem éreznie benne a melegszívű, érző, jó embert; de hogy egész belső értéke, erkölcsi és szellemi felsősége kibontakozzék előtte, ahhoz huzamosabban kell vele érintkeznie. Az ilyen embereket előbb megszeretjük, aztán becsülni kezdjük, de szeretetünket és becsülésünket az idő nem csökkenti, hanem fokozza. Jól esik közelükben lennünk, önkéntelenül is bizalmat érzünk irántuk és még a rájuk való gondolás is jól esik lelkünknek. Közelségükben valami meghitt, meleg, rokonias érzés fog el; ha távol vagyunk tőlük, emlékük jóleső, fölemelő, megnyugtató. Bartos József ezek közül a voltaképp megbecsülhetetlenül értékes egyéniségek közül való és ez magyarázza meg első sorban felnőtt tanítványainak hozzá való ritka ragaszkodását.

Szerénysége sohasem engedte az első sorba állni, de akiknek szükségük volt rá, mindig rátaláltak. És akiknek segítségére lehetett, azokat ő is mindig megtalálta. Sohasem követelt magának tiszteletet, mégis megkapta mindenkitől. Tekintélyét nem kemény szóval, nem hangos föllépéssel szerezte, hanem igénytelen, visszahuzódó, szerzetesi megjelenésén is átsugárzó szellemi kiválóságával. Az

iskolában nem szigorral, ridegséggel, büntetéssel tartott rendet, hanem a szavaiból, szelid hangjából, sokszor simogatásnak is beillő feddéséből kicsengő szeretet hódító erejével. De minden szerénysége mellett is keményen kitartott meggyőződése, elvei mellett; szigorú erkölcsi fölfogásából, büszke, kuruc és katolikus magyarságából, alkut nem ismerő becsületességéből sohasem engedett és ezt az egészséges légkört el tudta terjeszteni maga körül is, tanítványai közt.

Szinte túlságos szerénysége magyarázza azt is, hogy nagy tudása nem keltett nagyobb feltűnést. Mindenki tudja róla, hogy művelt ember, de csak akik közelebről ismerik, csak azok tudják, hogy az ország egyik legképzettebb történelem-tanára. Sohasem fitogtatta tudását, hanem megtartotta magának és annak, aminek egész életét mindenestül odaadta: az iskolának. Aki azonban huzamosabban beszélget vele, csakhamar ámulattal fogja tapasztalni ismereteinek, tudásának, tájékozottságának bőségét és bámulatos sokoldalúságát. Amikor beszélni kezd és kedves szokása szerint szinte észrevétlenül siklik át egyik tárgyról a másikra, adatról-adatra, eseményről-eseményre: jóformán egy egész társadalmi korszak művelődéstörténeti képeinek körvonalai alakulnak ki a hallgató előtt. Az előttünk jött generáció és a mai idősebb nemzedék szellemi képe elevenedik meg szemünk előtt. Az adatok, történetek, jellemzések, leírások, érdekes összefüggések, anekdoták, intimítások, száz meg száz kicsinységében is jellemző apróság színes kövecskéiből alakítja ki előttünk, a művész ösztönszerű plaszticitásával, a regényíró érdekességével és a dolgokat a legmagasabb szempontokból tekintő történetíró megértő, de megvesztegethetetlen ítéletével. Valóban, Bartossal beszélgetni az emberi dolgok iránt érdeklődőnek a legválogatottabb szellemi élvezetek közé tartozik.

De talán szerénységének és nagy tudásának kiemelésénél is igazabban jellemezzük Bartos Józsefet, ha azt mondjuk róla, hogy mindig és mindenütt a meleg, érző, résztvevő *szív embere*. Aki tudja, hogy a hatvanéves férfi, az ország egyik legnépesebb iskolájának igazgatója, minő türelmetlenséggel várja a szünidőket, hogy hazasielhessen, szeretett édesanyjához; aki látja, minő gyöngéd szeretettel fogadja beíraskor a kis elsőosztályos fiúkat, hogy beszél velük, hogy fakaszt könnyet első szavaival akárhány szülő szemében; aki hallotta valaha vallásos, vagy hazafias ünnepen beszédet mondani, vagy aki tudja, minő valóban édesatyai szeretettel szokott beszélni az árvákról és hogy csak-

nem könnyezik, ha egy anyátlan fiút lát: az jól tudja, hogy Bartos József elsősorban a szó legmélyebb értelmében vett jó ember, aki a szívével gondolkozik és nemes, gyöngéd, finom érzései szerint cselekszik. Ezért van, hogy annyi tanítványa keresi föl élemedett korában is bizalmával, hogy annyian tárják ki előtte lelküket és kérnek tőle jó tanácsot. Érzik, hogy bizalommal lehetnek iránta.

Ez az érző, meleg, jó szive főként a szegényebbsorsú diákokkal szemben nyilatkozik meg. A szeretet nagy leleményesége képes csak megmagyarázni, honnan teremti elő azokat az aránylag igen nagy összegeket, amiket évenként kioszt a szegény diákok között. Az évi segélyösszegek nagysága tekintetében az ő igazgatósága alatt került gimnáziumunk oly hasonlíthatatlanul a legelső helyre a főváros iskolái közt. Legfőbb gondja mindig a szegényekre irányul és azok közt is elsősorban az árvákra. Ha megtudja egy fiúról, hogy apátlan, anyátlan, rögtön megjelenik szemében a résztvevő igaz szeretet meleg csillogása, valami gyöngéd, szinte anyai vonás. A kalazanciusi szó, a «tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor» az újabb időben talán benne találta legszebb megtestesülését. Volt idő, mikor intézetünket «nemesek kollégiumának» nevezték; nemrég valaki azt mondta róla, hogy ez az «árvák gimnáziuma». Ha volt okunk büszkének lenni az első címre, tiszszerte büszkébbek lehetünk a másodikra, és hogy azok lehetünk, elsősorban Bartos Józsefnek köszönhetjük.

Ez az egyéniség nyilatkozott meg lebilincselő erővel iskolai munkájában is, elsősorban kedves tárgya, a történelem tanításában. Nagyszerűen érvényesült itt széleskörű tudása. Ahogy történelmi előadásait megalkotta, ahogy jellemzéseit jellemző adatok seregével megelevenítette, ahogy az események legkülönbözőbb kapcsolatait fölűntette, ahogy embereket, egyéniségeket néhány nagy vonással meg tudott rajzolni és ahogy a beleélés szuggeráló erejével egész magyarázatát élővé tette: mindebben nemcsak a tudománya legkisebb részletkérdéseivel is tisztában levő szaktudós nyilatkozott meg, hanem bizonyos művészi egyéniség is, amely alkotó erővel éli bele magát a történelembe, amely az idők tompító fátyolán keresztül bizonyos inspirációval érzi meg az egyéni színeket, finom érzékkel látja meg a nagy összefüggések hajszálvékony fonalait és a régi korok, régi emberek dolgain át az eleven életet, az embert tudja megéreztetni. Bartos József ilyen művészi tapintattal tudta megtalálni, mit

kell az ifjúságnak elmondani, mit elhagyni, hogy a történelemtanításnak ezt a nagy célját elérje. Ép oly lelkesedéssel festette például a középkorban olasz egyetemeken tanuló magyar diák életmódját, mint a legfontosabb politikai eseményeket. Már harmadik osztályú tanulókkal meg tudta éreztetni a művelődéstörténet jelentőségét.

A történelmi előadásokban is mindig alkut és kivételt nem ismerő erkölcsi meggyőződése vezette. Az ő tanításában a történelem nem volt adatok és események egyszerű halmaza. Inkább Maculayval tartott, aki szerint «a tények csak salakjai a történelemnek. Ez a nyers tömeg egész értékét attól az elvont igazságtól nyeri, amely áthatja és benne rejtőzik, mint az arany a hegyek érceiben.» Ez az «elvont igazság» Bartos József szemében az erkölcsi igazság volt. A tények forgatagában mindig az erkölcsi hatalmak sorsát tüntette föl és sohasem mulasztotta el, hogy erkölcsi meggyőződése alapján férfiasan állást is foglaljon a tényekkel és egyéniségekkel szemben. A szellemi erő, a siker nem ingatta meg ítélete pártatlan biztosságát. Periklest ép oly keményen megítélte, mint akár az utána következő évek demagógjait. Talán fölösleges is rámutatni, mennyire erősítette ez tanítványaiban az erkölcsi erők és követelések tiszteletét.

Mindazáltal előadásaiban is a legszembetűnőbb vonás és egész tanításának legfőbb ereje az igaz érzés melege volt. Hiszen enélkül nem is képzelhető valamire való történettanítás. Csak az érzés, a mások lelkivilágába való beleélés képessége, az emberi megértés adománya teszi lehetővé a múltak művészi megelevenítését. Bartos Józsefnek épen itt van az ereje. Mindig meg tudta őrizni az eseményekkel és egyénekkkel szemben a történettudós objektív fölülállását, de azért mégis át tudta hatni egész előadását érzésével, lelkesedésével, egész lelkével. Égő, hatalmas hazafias érzés lobogott szavaiban, amikor a nemzeti múltról beszélt és ellenállhatatlan erővel ragadta magával a fiúk lelkét. Ilyenkor görnyedt alakja kiegyenesedni látszott, homloka a magasba emelkedett, szemei csillogtak, hangja különös csengést nyert és reszketett a belső megilletődéstől. Mi pedig lélekzetvisszafojtva hallgattunk és nem egyszer megtörtént, hogy sokan könnyeztünk a meghatottságtól. Valóban, azt hiszem, Bartos József történelemórái minden tanítványa előtt feledhetetlenek maradnak.

Az ünnepség reggelén 9 órára nagyszámú közönség gyült kápolnánkba, hol Bartos József énekes misét mondott, amelynél volt paptanítványai segédkeztek: Erdősi Károly, a Szent-István-Társulat vezérigazgatója, Krywald Ottó, a Regnum Marianum igazgatója, Valnicsek Béla, kőbányai plébános és Hunkár Géza, belvárosi káplán. A mise alatt dr. Gobbi Károly hegedűjátéka és Pichler Elemér operaénekes művészi éneké emelte az áhítatot. Utána Erdősi Károly megható beszédben mondott búcsut a nemsokára lebontásra kerülő kápolnának. A kápolnából az ünneplő közönség a nagyterembe vonult, ahol az ifjúság Györkös Rezső énektanár vezetése alatt üdvözlő dalt adott elő, majd az ünnepi beszédekre került a sor. Először Körösi Albin beszélt a tanári testület nevében, utána dr. Erődi Béla főigazgató, majd Beöthy László színigazgató a régi, gr. Zichy János VII. o. t. pedig a mai tanítványok nevében. Bartos József mély megindultsággal, hatalmas gondolatokkal teli beszédben mondott köszönetet az ünneplésért. — A régi és a mai tanítványok, hogy a szép nap emlékét megörökítsék, közel 4000 koronát gyűjtöttek össze egy «Bartos József-alapítvány» számára, amelynek kamatait egy szegénysorsú jó tanuló fogja élvezni.

Bartos József élete legszebb napjának nevezte ezt az ünnepnapot. Mi, akik résztvettünk az ünnepen, magunk is úgy érezzük, hogy mindig életünk legszebb napjai közé fog tartozni. Mélyen és megnyugtatón él bennünk a tudat, hogy mikor Bartos Józsefet ünnepeltük, akkor a meggyőződést, a munkát, a kötelességet, a hazaszeretetet és a jóságot ünnepeltük.

AZ ANJOU-URALOM MEGALAPÍTÁSA ALSÓ-ITÁLIÁBAN

IRTA

dr. MISKOLCZY ISTVÁN

Részlet szerzőnek Anjou Károlyról írt monografiájából.

I. FEJEZET.

Bevezetés. A szicíliai királyság multja. A trón jelöltjeivel folytatott tárgyalások.

Anjou Károly egyénisége magában véve is érdemes arra, hogy foglalkozzunk vele; minket magyarokat pedig fokozottabb mértékben érdekel, mert az ő családjának hajtása a magyarországi Anjou-ház, melyhez hazánk történetének egyik legfényesebb korszaka fűződik.

Anjou Károly személyében jut a francia királyi családnak egy tagja Szicília trónjára. Az ország címe tulajdonképen a «Két Szicília királysága», s ezalatt a név alatt az Apennin-félsziget déli részét elfoglaló Nápolyt és a Messinai szoroson (Faro) túl elterülő Szicília szigetét értették.

A középkorban jelentősebb szerepe akkor kezdődik, amikor a normannok kezébe kerül. A pápaság és a normann uralkodók között kenyértörésre kerül a dolog, a civitai csatában (1053.) a normannok győznek, de meghódnak a legyőzött IX. Leonak és az egyház hűbéresének vallják magukat. E szövetség fontos következményekkel járt mindakét félre. A pápa politikai befolyása megnövekedett és a császársággal vívott küzdelmeiben biztost támaszt nyert; Tankréd fiai pedig megnyerték uralmukra a szentesítést és biztosították maguknak a legnagyobb erkölcsi hatalom támogatását.¹

II. Vilmosban kihal törvényes ágon a normann uralkodó család. A germán római császárok kezdettől fogva tényleges hatalomra törekszenek és a birodalom kiegészítő részének nézik Itáliát. Már az Ottók küzdenek azért, hogy a déli részt tényleg birtokukba vegyék. Ebből a célból véteti el Barbarossa Frigyes is fiával, Henrikkel, a már előrehaladott korú Konstanciát, II. Rogerius leányát. Azonban VI. Henrik csak III. Vilmos halála után tudja megszerezni a vészes örökséget.

¹ L. Büdinger érdekes értekezését Sybels Hist. Zeitschr. VIII. 335—71. l.

A harc elkerülhetetlennek látszik. A Hohenstaufok kezdetől fogva központosításra törekcsenek, s a hatalmi megosztást még a család tagjaira vonatkozólag sem túrik meg. Már VI. Henrik fölveti az eszmét: Sziciliát a birodalomhoz kell kapcsolni. Így az a föld, mely biztos menedéket nyújtott a pápának, ha a császársággal vívott küzdelemben Rómát elhagyni kényszerült, a római császár birtokába került. Ha a Hohenstaufok politikájuk mellett kitartanak, s a pápaság szívós küzdelemmel szerzett szupremáciájáról lemondani nem hajlandó, a két hatalom élet-halál harcban fog mérkőzni.

VI. Henrik halála után azt lehetett hinni, hogy III. Ince hatalmas szelleme megtalálta a megoldást. Frigyes megkapta a hűbértartásokra az investitúrát, de nem föltétel nélkül.

Már akkor az egyházi állam a Tyrrheni-tengertől az Adriai-tengerig terjed, középen szeli a félszigetet, s a császári befolyás alatt álló északi részt elválasztja Nápolytól. A pápai állam geográfiai helyzete sugallja tehát azt a politikát, mely tiltakozik Észak- és Dél-Itáliának egyesítése ellen. Ezt megfogadtatta Ince Frigyessel is.

A birodalomban a pápaság diadalra juttatta braunschweigi Ottót, majd mikor az hálátlan volt, megfosztotta koronájától és átküldte Frigyest az Alpokon, hogy szerezzen érvényt a Hohenstaufok igényeinek (1215). Így segítette III. Ince Németország trónjára gyámoltját, ki nemsokára mint a pápaság legelkeseredettebb ellensége jelent meg a küzdőtéren.

Ince 1216-ban meghalt, s a ravasz Frigyes ígérete ellenére mint császár, megtartotta Sziciliát is. A gyenge Honorius fenyegetései erőtlenül hangzottak el, de IX. Gergely, kibén III. Ince erélye lakozott, fölvette a küzdelmet a császárral. A küzdelem hosszú volt és heves, egyike azoknak, melyeken elmélkedve Macaulay fölkiált: «Ha elgondoljuk a rémitő támadásokat, melyeket túlél (a pápaság), nehezen tudjuk elképzelni, mily módon fog elveszni.»¹

Ez a küzdelem más jellegű, mint az előbbieik. Eddig arról volt szó, hogy kié legyen a megosztatlan világuralom; most a pápa mint államfő védi politikai érdekeit lázadó hűbérese, a szicíliai király ellen.

Frigyes támadására a pápaság a lyoni zsinattal felel, mely

¹ A pápaság 5. l. (O. K.) — A Hohenstaufok történetét bőven tárgyalja Raumer híres műve.

a császárt koronájától megfosztottnak nyilvánítja, s IV. Incének a császáron nyert diadalát büszkén hirdeti sirirata:

«Stravit inimicum colubrum Fridericum,
Janua de nato gaudet sic clarificato.»¹

Frigyes 1250-ben sirba szállt, de törekvései tovább éltek kevésbé tehetséges és energikus fiában, IV. Konrádban. Konrád, mivel a pápa határozottan megtagadta tőle Szicilia koronáját, fellestvére Mandfréd fondorkodott ellene és a pápával tárgyalt, Nápoly pedig a lyoni zsinat értelmében vonakodott őt elismerni, haddal indult Itáliába (1252), s Nápoly kénytelen volt meghódolni, Manfréd pedig megalázkodni.²

A fenyegető veszéllyel szemben a pápaság védelemre készül és idegen segéllyel akarja útját vágni a sváb ház befolyásának Itália politikai alakulására.

Már az 1251-ik év augusztusában följánlta IV. Ince Szicilia koronáját Cornvallis Rikhárdnak, majd pedig IX. Lajoshoz és Alfonzhoz, Poitou grófjához fordult, hogy beszéljék rá öccsüket, Károlyt, Anjou és Maine grófját a sziciliai korona elfogadására.

Károly akkor el volt foglalva saját tartománya ügyeinek rendezésével, s bátyja, IX. Lajos is ellenezte a tervet, bár — mint Perret helyesen jegyzi meg — előre kellett látnia, hogy a közel jövőben kénytelen lesz engedni fivére ambíciójának.³ A Rikárddal folytatott tárgyalás szintén meddő maradt, mert az angol herceg teljes függetlenséget kívánt.⁴

A pápa bízott Károly nagyravágásában, nem szakította meg vele az egyezkedést, sőt páрмаi Albert személyében követet küldött hozzá, s fölhatalmazta a szerződés megkötésére. Azonban a szerződés föltételei súlyosak voltak, s IX. Lajos még mindig ellenkezett, minek következtében ősz felé a tárgyalások

¹ Gregorovius: A pápák siremlékei. 50. l. (O. K.)

² Saba: Rerum Sicularum Hist. I. 3. 789. (Ap. Muratori VIII. t.)

³ «Le roi de France devait prévoir, que dans un avenir prochain, il serait obligé de céder à l'ambition de son frère, qui possédait à un tres haut degré la conscience de ce qu'il voulait et de ce qu'il pouvait faire etc.» Histoire des relations de la France avec Venise. I. 7.

⁴ Merkel: Un quarto di secolo di vita comunale e le origini della dominazione Angloina in Piemonte. 122—23. l.

megszakadtak.¹ A legatust elkedvetlenítette a sikertelenség, s ismét III. Henrikhez fordult, hogy küldje el fiát, Edmundot Sziciliába.²

Konrád e tárgyalások közepette meghalt (1254. máj. 21.). A közhit szerint Manfréd tette el láb alól, egy orvossal gyógyszer helyett mérget adatva be neki.³ Mikor halálának közeledtét érezte, kis fiát a pápa pártfogásába ajánlta. Előterbe lépett most Manfréd is, s bemutatta hódolatát a pápának, ki elismerte őt Tarent fejedelmének és kinevezte Apúlia kapitányává.⁴

A birodalomban Konrád halálával interregnum állott be, s ez kedvező alkalomul kínálkozott a pápának, hogy hatalmát és tekintélyét növelje.

Az eddig vívott harcokból a pápaság győztesen került ki, s mégsem tudta elérni a kívánt eredményt. Már a II. Frigyessel vívott küzdelmében a császárt nem sikerült teljesen megtörni. Bár Romagna majdnem teljesen kivonja magát a császári befolyás alól, Genua büszke arra, hogy szülötte az egyház feje, támogatja politikáját, Milano, Bologna, Parma a pápa hívei, de kitaranak a császár mellett Vercelli, Torino, Asti, Alessandria, Tortona városok, a Montferrati, Carretto, Lancia de Busca grófok, Savoyai Amadé és Tamás. Veje, Ezzelino da Romano, ura Veronának, Vincenzának, Padovának; Közép-Itáliában Reggio, Lodi és Bergamon kívül számíthatott az ős ghibellin Cremona és Pavia városokra. Lombardiában tehát erős az állása és nagy befolyást gyakorol mindvégig Toscanára is.⁵

Frigyes halála után a ghibellin párt megrendült, s ezt az alkalmat föl akarta használni IV. Ince, hogy Lombardiát kivonja a császári befolyás alól. Terve nem sikerült. 1250. körül a lombard liga megszűnt, ami a városok hőskorának végét jelentette. Azok az urak, akik előbb a császár nevében gyakorolták a hatalmat a ghibellin városok fölött, most a maguk számára kezdik azt biztosítani; mint signorek kezdenek szerepelni (Palavicini, Ezzelino, Esték stb.), habár a kényuralom teljes kifejlődése a jövő században történik.

¹ Lünig: Codex Italiae diplomaticus. II. 914. l.

² Lünig: i. m. II. 915. l.

³ Saba I. 4. 791. l.

⁴ Saba I. 4. 792. l.

⁵ Jordan: Les origines de la domination Angevine en Italie. 1909.

Konrád halála után a ghibellin párt új vezért kapott Manfrédban, aki Konradin nevében, az egyház jóváhagyásával vezette Szicilia ügyeit.¹

Amint az atyában egyesült a germán typus a déli vérmérséklettel, melyet anyai örökségképen kapott, ugyanezt látjuk Manfrédnál is. Szőke hajú, kékszemű, fehér arcú.² Örökölte atyjának éles elméjét, de erőszakosságát is. Heves vére és féktelen nagyravágyása összeütközésbe hozta a pápával, sőt maga ellen ingerelte a sziciliai nemesség egy részét is. Mikor a pápa egy előkelő báró megöletéseért ítélőszéke elé idézte, megtagadta az engedelmességet, s szövetségbe a¹ szaracénokkal, keresztülhúzta Ince terveit. A pápa ezt annál kevésbé bocsájthatta meg neki, mert «nála hiányzott a császári tekintély, a kor és II. Frigyes hirneve, továbbá ő fattyú, ifjú és tapasztalatlan».³

Imre ismét szövetséges után néz. Az angol III. Henrik szívesen látta volna fiát Szicilia trónján, meg is kezdte készülődéseit az itáliai expedícióra, de, Manfréd szerencséjére, a vállalat igen nagy ellenszenvre talált úgy a népnél, mint a klérusnál; mivel pedig Montfort Simon vezetése alatt most indítja meg a küzdelmet az angol nemesség a királyi hatalom túltengése ellen, a terv nem kerül kivitelre.

A pápa Anjou Károlyal akart tenni még egy kísérletet, de ebben megakadályozta a halál (1254. dec. 7.). Manfréd tovább szöhetette nagyhatalmi terveit. Neje, Beatrix, Savoyai Amadé leánya, s így a ghibellin vezető egyének közt hatalmas támogatói voltak. Meg is ragadta az alkalmat, s befolyását egész Felső-Itáliára kiterjesztette, Lombardiában Palevicinót rendelte helyettesül kapitányi címmel, Giordano da Anglanot Tusciába, Percivalló d'Oriat a Marcaba küldte vikáriusul. Ezek föladatakat híven betöltötték, az egyház híveit üldözték és a guelf pártot minden tekintélytől megfosztották.⁴

Manfréd hatalmához már csak a korona hiányzott; örömmel értesült tehát az arisztokrata nemzeti párt elhatározásáról,

¹ II. Frigyes természetes fia volt, anyja Bianca Lancia. (Saint-Priest: Histoire de la conquête de Naples par Charles d'Anjou. I. 202. l.)

² «Szép szőke arc volt nyájas tekintettel.» Dante Purg. III. 107. (Szász K. ford.) A guelf Saba így jellemzi őt: Manfredus... praestabili forma decorus et literaturae dotibus redimitus alios meritis excellabat.» I. 4. 790. l.

³ Saint-Priest i. m. I. 231. l.

⁴ Saba II. 2. 800. l. Jamsilla: De rebus gestis Friderici II. (Muratori VIII. t.) 586 l.

mely nem akart fejet hajtani sem a pápa, sem egy idegenben nevelt gyermek előtt és följánlotta neki a koronát. Azonban jól tudta Manfréd, hogy ő csak egy párt jelöltje, míg a szicíliai városok egy része lázong és Palermóval az élén köztársasággá akar alakulni egyházi védnökség alatt,¹ a nemességnek egy tekintélyes része pedig Konradinban látja a trón jogos örökösét. Ezt a pártot csellel akarta lefegyverezni. Azt híresztelte, hogy Konradin meghalt, sőt megbizottai Németországból levélben is tudatták az ifjú herceg halálát. Manfréd gondoskodott róla, hogy ezek a levelek nyilvánosságra jussanak.²

Igaz, hogy Konradin anyja, Erzsébet, megcáfolta a fiáról terjesztett híreket, de Manfréd hívei azt hirdették, hogy csempészett gyermeket akar a trónra ültetni. Így a nemesség egy része belenyugodott Manfréd megkoronáztatásába, az ellenállók fegyverrel törte meg a trónkereső és 1258. aug. 11-én királlyá koronáztatta magát Palermóban.³

Az új pápa, IV. Sándor (Orlando Conti) Manfrédet exkommunikációval sújtotta, országát interdiktum alá vetette, az agrigenti püspököt, ki királlyá kente, méltóságától megfosztotta,⁴ s ismét Edmund angol herceghez fordult, de az említett okoknál fogva sikertelenül.⁵ Az eredménytelen tárgyalások engedékenyebbé teszik Manfréddal szemben, annál is inkább, mert Rómában is rosszra fordult a pápaság ügye: Brancaloneo di Andalo szenátor kiűzi a pápát és a biborosokat Rómából, s azok kénytelenek Anagniban, Perugiában és Viterbóban menedéket keresni.

A Sándortól följánlott egyezségnek három fontos pontja van :

1. Manfréd visszahívja a száműzött guelfeket ;
2. elbocsátja szolgálatából a szaracénokat és
- 3 számot ad erőszakoskodásairól és gyilkosságairól.

Ezen föltételek közül a második volt a leg súlyosabb. II. Frigyes Nocerában szaracén gyarmatot alapított, s ebből egy szolgálatkész sereget szervezett, melyet lelkiismereti aggályok

¹ Sziciliában egy Frigyeshez hasonló János nevű csaló is föllép és félrevezeti a népet ; sokan köréje gyülekeznek, de a helytartó elfogatja és a főkolompóssokkal együtt fölakasztatja. Saba II. 6. 804—5. 1. és Jamsilla 589—90. 1.

² Saba I. 5. 796—8. 1.

³ Jamsilla 580—85. 1.

⁴ Romanin : Storia documentata di Venezia. II. 257. 1.

⁵ Lünig i. m. II. 918. 1.

nem tettek tartózkodóvá a pápával szemben, s melyet nem befolyásolt az olasz nemzeti érzés és csakis az ő parancsainak engedelmessége. Ha Manfréd megfosztja magát koronájának e hű védőitől, s visszahívja halálos ellenségeit, a guelfeket, báb lesz az ellenpárt kezében. A kibékülés tehát nem sikerül, IV. Sándor 1261-ben meghal, s a guelf párt Montapertinél súlyos vereséget szenved.

A montapertii vereség egyszerre megváltoztatja a politikai helyzetet. A guelf párt, mely Frigyes halálakor fellelegzett, elbukik, s Alfonz kasztíliai király, ki Manfréd ellen hadat akart vezetni — a firenzei guelfek Brunetto Latini útján föl is ajánlták neki támogatásukat, — kénytelen tervéről lemondani. A ghibellin párt mindenütt hatalomra jut, s Firenze guelfjei elhagyják a várost és bolyongnak új hazát keresve.¹

A megalázott, üldözött guelfek jajja elhatol a pápai trónig, de a pápának csak vigasztaló szava van számukra, segélyt és védelmet nem képes nyújtani.

Elkeseredésükben a guelfek Konradint akarják szembeállítani nagybátyjával, aki megfosztotta őt a tróntól. Követeik föltárják Lajos bajor herceg előtt a helyzetet: Manfréd és követői ki vannak átkozva. Arezzo guelfjei, Romagna városai, Toscana egy része pártjukon van. Sőt, ha a ghibellinek értesülnek róla, hogy a törvényes Hohenstaufi életben van, egy tekintélyes részük hozzájuk csatlakozik. Azonban az anya ellenzi a vállalatot, Lajos pedig rámutat a gyermek zsenge korára, s kijelenti, hogy előbb a német fejedelmek véleményét is ki kell kérni. Ez tehát visszautasítás udvarias formában.²

Míg egyfelől Manfrédnak sikerült állását megerősíteni, másrészt kellemtlen meglepetést szerzett neki az 1261-iki konklave. Ebből Pantaleon Jakab jeruzsálemi patriarcha került ki győztesen, s mint pápa IV. Orbán nevet vett föl.

Manfrédnak be kellett látnia, hogy a francia (troyesi) születésű pápát a politikán kívül a hazafiúi érzés is arra fogja sarkalni, hogy Itália legszebb koronáját egy francia fején lássa ragyogni. Orbán nem törődik a keresztes háborúkkal, folyton

¹ Amint Malespini leírja, egész Firenzét betölti az ütközet után a sírás és jajgatás «imperciocchè non avea casa, nè piccola, nè grande, della quale non vi rimanesse uomo morto, o preso.» *Istoria Fiorentina.* (Muratori VIII. k.) 992. l.

² Perrens: *Histoire de Florence.* II. k. 6. l.

Manfrédet látja maga előtt, ki szaracénokkal pusztíttatja a Patrimoniumot, nem is gondol a vele való megegyezésre, csak a megsemmisítésére.

Angliára, hol tetőponton van a zavar, nem is gondolhat Orbán, ha akarna sem, megbizsa tehát parmai Albertet, hogy IX. Lajos valamelyik fiának: János neversi, Péter alençonai, vagy Róbert clermonti grófnak ajánlja föl a koronát. IX. Lajos visszatartotta az ajánlatot. Ő azt tartotta, hogy keresztény fejedelem ne ontsa keresztény véré, hanem szentelje kardját a szent helyek visszafoglalására. Másrészt az inkább szent életű, mint politikai király visszariadt attól a gondolattól, hogy egy ártatlan gyermek trónigényeit megsemmisítse, s félt a vádtól is, hogy azért tartotta vissza öccsét a korona elfogadásától, hogy azt fiának szerezze meg.

Orbán azonban nem tágitott. Meg volt győződve, hogy ami elődeinek nem sikerült, neki sikerülni fog.

Kifejtette a biboros kollégium előtt, hogy a Hohenstaufok detronizálása életkérdés a pápaságra nézve, de a terv keresztülvitelére eszköz kell egy bátor, hatalmas és amellet erősen vallásos érzelmű fejedelem személyében. Ő úgy véli, föltalálta e tulajdonokat a francia király öccsében, Károlyban. Vesztegetni való idő nincs; Manfréd Marca Anconitanában, a szaracénok Róma kapui előtt állanak.

A biborosok osztoztak a pápa véleményében és kiküldték Bartolomeo Pignatelli biborost, hogy adja tudtára Károlynak a pápa és a kollégium határozatát.

Károlyt gondolkodóba ejtették a veszedelmek, Lajos pedig most azt az ellenvetést tette, hogy először az angol hercegeknek ajánlották föl Szicilia koronáját, már pedig a pápa nem vonhatja vissza elődei ígését.¹

Simon szent Cecilia kardinális is megérkezett (1263.) a szerződéssel, melynek pontjai «részint nemesek, részint szűkeblűek voltak.» E tervezet értelmében az egyházé marad az a föld, mely birtokában, volt a Manfréddal kötött egyezmény értelmében, továbbá Beneventum tartozékaival és a Vallisgaudii. Ezt a területet köteles fölszabadítani Károly és az egyháznak átadni. A gróf és utódai az egyház javaira soha jogot formálni nem fognak és azokban semmiféle méltóságot (szenátor, kapitány) nem viselnek.

¹ Giannone: Isteria civile del Regno di Napoli. II. 515—16. 1.

A hűbérkötelezettségek a következők: a király évenként szent Péter napján 2000 uncia aranyat fizet a pápának. Ha ezzel két hónapig késik, exkommunikáció alá esik, újabb két hónap múlva pedig interdiktum alá kerül az ország. Amint királlyá lesz a gróf, köteles határozott terminusra 50.000 márkát fizetni. Minden három évben egy szép fehér lovat ad a pápának hűbérúri jogai elismeréseképen. Szükség esetén a pápa fölszólítására 300 jól fölfegyverzett lovast küld. Megesküsznek, hogy sohasem osztják föl a földet, nem választatják meg magukat római császárrá, Németország királyává, Lombardia, Tuscia, vagy azok nagyobb részének urává. Ha ez mégis megtörténnék, elvesztik Sziciliára a jogukat.

Ha a fiág kihal, a leányág következik, de a trónörökös sohasem mehet férjhez az említett tartományok urához. Szicilia sohasem egyesül a birodalommal «cum prorsus intentionis sit Romanae Ecclesiae, ut regnum et terra praedicta nullo unquam tempore uniantur.» Ez tehát a pápai politika kifejezése.

Ha az egyházi államot megsértik és elégtételt nem adnak, elvesztik az országot. Az egyház kiváltságait a király és utódai tiszteletben tartják, s II. Frigyesnek és Manfrédnak az egyházat érintő rendeleteit visszavonják.

Biztosítják az egyháziak függetlenségét és adómentességét. Regalet nem élvez a király széküresedés esetén sem. A nemeseknek a II. Vilmostól engedélyezett kiváltságait nem háborgatják, s az egyház ellenségeivel nem szöveteznek.¹

Maga a pápa is számított arra, hogy az önérzetes Károly a súlyos föltételű tervezetet elfogadni nem fogja, a pápai követ kapott tehát egy másik fölhatalmazást is az esetre, ha a gróf az előbbit visszautasítja. Ezen utóbbi fölhatalmazás értelmében a pápa átengedi Károlynak a Fárótól az egyházi állam határáig terjedő részt Benevent és tartozékai kivételével, valamint a szigetet. Kiterjeszti az örökösödési jogot poitoui Alfonzra is, ha pedig ez még Károly életében meghalna, Lajos valamelyik fiára száll a korona, de nem a francia trón örökösére. Ez az örökösödés csak személyre szól.²

Albertet még arra is fölhatalmazta a pápa, hogy a szerződés megkötése esetére helyezze kilátásba Károlynak, hogy három évre megkapja Franciaország, Provence és az egyházi

¹ Martène et Durand: Thesaurus Anecdotorum. 9—19. l.

² Thesaurus 19—21. l.

állam kivételével Itália egyházi jövedelmeinek tizedét. Ebben az ügyben ír is Franciaország püspökeinek 1264 elején.¹ Hogy Károlynak megkönnyítse a hódítást, a kiközösített Manfréd és a szaracénok ellen keresztes háborút fog hirdetni Orbán, Károlyt biztosítja az egyház védelméről és sem Konradin, sem más Hohenstaufi öröködési jogát el nem ismeri.²

Ha a följánlott szerződés önző volt, Károly elég ravasz ahhoz, hogy minél többet csikarjon ki és elég becsvágyó, hogy a zsákmányt kezei közül ki ne bocsássa.

Két évig huzódnak a tárgyalások, s a grófné, Beatrix, kezd türelmetlen lenni. Bántotta hiúságát, hogy míg három nővére királyné,³ ő — bár mint Provence és Languedoc úrnője a legértékesebb hozományt vitte — csak egyszerű grófné.

Károly, ki tisztában volt jövő terveivel, nyugodtan válaszolt a türelmetlenkedőnek: «Vigasztalódjál, grófnő! egykor nagyobb királyné leszel, mint azok mind!»⁴

A tárgyalások közben Róma szenátorrá választotta Károlyt és a Capitoliumon szobrot emelt neki.⁵ Bár ez nem tetszett a pápának, «erre az esetre — írja Orbán Albertnek — hogy szabadabb és könnyebb útja nyiljék az említett országba, kénytelenek vagyunk beleegyezni». A római nép választási jogát azonban nem ismeri el és tiltakozik az ellen is, hogy Károly életfogytig viselje e méltóságot.⁶ Legföljebb 5 évre fogadhatja el e kitüntetést s esküt kell tennie, hogy a kitüzött időnél tovább nem tartja meg; s ha közben király lesz s az akkori pápa úgy

¹ Thesaurus 54—9. l.

² Thesaurus 21—2. l.

³ Margit IX. Lajos francia, Eleonora III. Henrik angol és Sancia Cornwallis Rikárd német király neje. — L. Cronaca di Morea, Croniques Gréco-Romaines. ed. Hopf. 451. l.

⁴ Saint-Priest ezt kétségbe vonja (II. 91. l.).

⁵ A szenátori méltóság jogköréről fölvilágosítást nyújt egy oklevél: «Senatores etsi habeant potestatem sine sanguinis vindicta tractandi et iudicandi causas civiles et lites forenses, attamen grandiora urbis et orbis negotia longe superexcedunt eorum iudicia, spectantque ad Romanum Pontificem, sive illius vicarios... itemque ad Romanum imperatorem, sive illius vicarium urbis praefectum etc.» Saint-Priest i. m. I. 37. l. A szenátorok kötelezik magukat esküjükben a pápaság jogainak védelmére. Az első idegen fejedelem, ki szenátor lett, Manfréd volt. Gregorovius: Geschichte der Stadt Rom. V. 23—24. és 328. l.

⁶ «Nos pati nolentes, quod aliquis... Urbem ipsam perpetuo tempore suae vitae gubernet.» Thesaurus 28 l.

kívánja, kiközösítés terhe alatt, le kell tennie a szenátori méltóságot.¹

Károly elfogadta a kitüntetést és vikáriust küldött Cantelmi Jakab személyében.

A trónfosztott konstantinápolyi császár, Balduin, Hispániából visszatérve értesül a francia udvarban a tárgyalásokról s tudatja Manfréddal a veszélyt, mely fenyegeti. Azt ajánlja neki, hogy küldjön követet a francia királyhoz, bizonyítsa ártatlanságát és ígérje meg az elégtételt, ha valamiben mégis hibás volna. Ő, Balduin, majd közben fog járni érdekében Lajosnál. Ez a levél azonban nem jutott el a címzetthez, mert Malatesta elfogta, elküldte a pápának, ki viszont közli annak tartalmát Károssal és figyelmezteti, hogy őrizkedjék Balduintól.²

A pápa megújítja Manfrédra vonatkozólag az exkommunikációt, Tarentumot interdiktum alá veti, franciaországi követét pedig utasítja, hogy a király bevonásával iparkodjék befejezni a tárgyalásokat és hirdessen keresztes háborút Manfréd ellen.³

Manfréd most vakmerő tervet készített. Percivallo d'Oria a ducatusba küldte, míg Pietro Vico Rómában lázadást akart szítani, hogy a várost Manfrédnak megszerezze. Azonban Vico tervét Cantelmi Savellinek, a római guelfek vezérének, segítségével meggyőztette s Vico csak pár emberével tudott megmenekülni. Várában keresett menedéket, de a rómaiak ostrom alá fogták. A történekről értesülve, először Manfréd maga akart Vico segítségére sietni,⁴ majd pedig d'Oriának küldött parancsot, hogy útját megszakítva siessen a vár fölmentésére. Ez meg is történt. A zavarok a pápát Róma elhagyására kényszerítették s Orvietóban keresett menedéket.

Itt akarta őt d'Oria a biborosokkal együtt elfogni, de útjában egy Negro di Narco nevű patakban halálát lelte.⁵

Percivallo d'Oria halálának hírére Orbán vezérét, canossai Bonifaciot küldte a vezér nélkül maradt sereg ellen s követeti

¹ Thesaurus 30—33. l.

² Thesaurus 23—26. l.

³ Thesaurus 60—1. l.

⁴ «Universis suorum militum tam Theutonicorum, Sarracenorum, Cumanorum, quam aliorum... copiis.» Orbán levele Alberthez. Thesaurus 83. l.

⁵ «Iusto Dei indicio submersus extitit et in aquis validissimis suffocatus» Orbán Alberthez. Thes. 84. l. L. még Jamsilla 593—94. l. — Saba II., 12., 810. l. és II., 14., 812. l.

útján a spoletoi városokat is ellenállásra szólította föl, bár a polgárság állhatatlansága kevés reményt nyújtott a sikerre.¹

Tudomására jutott a pápának, hogy a kétségbeesett Manfréd kész eltétetni láb alól Orbánt is, Károlyt is, csak hogy a fenyegető veszélyt elkerülje. Értesíti is a pápa a grófot, hogy egy bizonyos Cavalcanti nevű szent Jakab lovagrendi apostata útra kelt Franciaországba, hogy Károlyt megmérgezze.²

Természetesen gondoskodik a pápa, hogy mindezek a hírek Lajos fülébe is eljussanak s lassankint meg is törik a szent király ellenállása.

Orbánt épen akkor ragadta el a halál, mikor biztosan remélhette, hogy rövid időn belül célhoz ér. (1264. okt. 2.)

Manfréd fellélekzett, mert azt hitte, sikerülni fog nyomást gyakorolni a választókra s párthívét, vagy legalább itáliait emelni a pápai székbe. Reményében keservesen csalódott. A választás a narbonnei érsekre, Guy Fulcodira esett, ki mint pápa IV. Kelemen nevet vett föl.

Kelemen st. gillesi születésű s így nemcsak francia nemzetiségű, hanem Károlynak vazallusa is.

Mihelyt elfoglalja székét, első dolga Károlyval befejezni a tárgyalásokat s véglegesen megállapítani a szerződés pontjait, ami végre sikerül is.

¹ «Verumtamen credimus eo parum apud praedictas posse proficere civitates propter maliciam et perfidiam incolarum.» Thesaurus 84. l.

² Thesaurus 86—7.

II. FEJEZET.

Károly multja. A szerződés. Károly Rómában. Királlyá koronázása.

Mielőtt a végleges szerződés tárgyalásába bocsájtkoznánk, ismerkedjünk meg röviden Károly multjával.

Valószínűleg 1226-ban született,¹ atyja VIII. Lajos, anyja kasztíliai Blanka volt, kiről azt mondja Nangis, hogy korának legokosabb asszonya.²

Ifjúságát testedző tornában és vadászatban töltötte s korán megismerkedett a harc vészelyeivel is.

A lovagi erényekben mintaképe Erard Valery, St. Valerion és Marolles ura; Champagne connetableja, IX. Lajos kedves embere volt.

A lovagi kedvtelések mellett a költészettel is foglalkozik, nem mintha tehetsége ösztönözné arra, hanem mert ez divat. A tudományok közül főleg a jog- és orvostudomány érdeklik.

20 éves korában megnősült. A francia korona hűbéresei közt volt egy előkelő, gazdag fejedelem: IV. Raymond Berengár provencei gróf. Ennek négy leánya volt. A gróf végrendeletében három idősebb leányának pénzt hagyott, míg a legifjabbat, Beatrixet, általános örökösévé tette.

A gazdag és szép örököső kezére többen pályáztak: Konrád, a későbbi német király; Péter aragon trónörökös, Raymond toulousei gróf és Károly Anjou és Maine grófja. Az aragon király fegyveres erővel akarja Beatrixet kényszeríteni, hogy fiának nyujtsa kezét, de Lajos kimenti sógornójét kellemetlen helyzetéből s ez Károlyt választja férjéül.

Így jut Károly a trubadurok hazájának, a szép Provence-nak és Foralquiernek birtokába.³

¹ Saint-Priest II., 11. l. — Jordan 410. l. — Az olasz források ellenben Károlyt Rómába való bevonulásakor 45—46 évesnek mondják (1265-ben), s így 1220-ban született volna.

² «Ele fu la plus sage dame... qui onques fu à son temps.» Vie de st. Louis (Recueil des historiens de la France. XX. k. 317. l.).

³ Merkel i. m. 99—102. l. — Saint-Priest II., 11—25. l.

Mint fiatal ember résztvesz bátyja keresztes hadjáratában, hősiiesen küzd a mansurahi csatában, de itt bátyjával együtt fogságba esik.¹ Mig itt bátorságáról tesz tanúságot, később, mikor a lázadó Marseillet leveri, hajthatatlan erélyének adja tanújelét.²

Lényében azonban több a kevésbé rokonszenves, mint a kedves vonás. Száraz, erős, ideges alak, vonásai kemények, bőre olajbarna s jellegzetes erős orra van.³

Már megjelenése elárulja, hogy a nagy elhatározások embere, ki azok kivitelétől sem riad vissza.

Az egykorúak egybehangzó tanúsága szerint büszke, hallgatag, rideg, ajkai ritkán nyílnak nevetésre. Emellett tevékeny, makacs, eszközökben nem válogató, pénz- és földrevágyó, munkás és vallásos, főleg ha abból hasznot húzhat.

Már most az a kérdés, mi indította a pápát arra, hogy annyi eredménytelen kísérlet és visszautasítás után még mindig ostromolja a francia királyi házat és épen Károlyt?

Ennek több oka van. Franciaország távolabb esik Itáliától, mint Németország s azért nincs meg az egyesítésnek közeli veszélye. Másrészt elég közel van ahhoz, hogy a szorongatott egyháznak Marseilleből a tengeren segílyt vigyen.

A francia királyi ház feje IX. Lajos, a szent s e család mély vallásossága garanciát nyújt a pápaságnak, hogy nem fog annak egyik tagja az egyház védőjéből annak elnyomója lenni.⁴

Szicilia koronájának egyesítése a császári és német királyi koronával idézte fel az élet-halál harcot a pápaság és a Hohenstaufok közt. Itt beláthatatlan időig nem kell hasonlótól tartani IX. Lajosnak vannak fiúgyermekai s fitestvérei közt Károly a legifjabb.

Károlynak volt alkalmja tanúságot tenni a keresztes háborúban a keresztény ügyért való buzgalmáról és személyes bátorságáról, ami biztosítékot nyújt arra, hogy a vitéz Manfrédal meg tud mérközni.

¹ Nangis i. m. 357. l.

² Nangis i. m. 410. l.

³ Reávonatkoznak Dante szavai:

«Ott, az az izmos, ki a dalba kezde,

— S ama nagy orrú énekét kíséri —.»

Purg. VII. é. 112—13. s.

Szász K. ford.

⁴ Nangis elmondja, hogy a francia királyi család jelvényében 3 levelű lilium a hit, tudomány és vitézség jelképe, s ezzel kifejezi a család, hogy e három erény szolgálatában áll. I. m. 321. l.

A pápa kifejezést is ad ennek az 1265. június 28-án kelt és a végleges szerződést magában foglaló oklevél bevezetésében: «... pro pietate et pro fidei puritate, qua Christianissimum genus tuum semper noscitur claruisse; perpenso consilio disposuerit ad laudem Dei et honorem et pacem ipsius Ecclesiae et tranquillitatem et profectum fidelium regni eiusdem de regno ipso personam et domum tuam regiam honorare etc.»

Tehát «jámberságáért és hitének tisztaságáért» tiszteli meg Károlyt és királyi házát a francia pápa.

Ezen megokolás után kijelöli a pápa az ország határait és annak területét: «totum regnum Siciliae et totam terram, quae est citra Pharum usque ad confinia terrae praedictae Romanae Ecclesiae, excepta civitate Beneventana cum toto territorio et omnibus distractionibus et pertinentiis suis per Romanum Pontificem distractis vel in posterum distrahendis, quam sibi Ecclesia Romana usque ad tempus istud retinuisse et reservasse dignoscitur et ad suum dominium reservavit in feudum perpetuo tuisque heredibus ex te legitime descendentes, praedictum consummando negotium; sub praedictis conditionibus tibi plenius expressis et expositis conferentes et concedentes investierunt et per vexillum Ecclesiae praesentialiter de eisdem a te vice nostra et praedictae Romanae Ecclesiae fidelitatis iuramento recepto, iuxta formam in eisdem conditionibus comprehensam, receptione homagii, quod teneris nobis et dictae Ecclesiae reddere, nobis specialiter reservata, prout patentibus litteris dictorum cardinalium (Ambaldus, Richardus, Johannes, Jacobus) inde confectis et ipsorum sigillis pendentibus communitis plenius continetur».

Károly tehát ugyanazon területet kapta, mint a Hohenstaufok: Szicilia szigetét, a kontinensen Apuliát, Calabriát az egyházi állam határáig (a Garigliano folyóig), kivéve Beneventet és kerületét minden tartozékaival.

A bulla megállapítja az örökösödés sorrendjét. Elismeri a pápa a női örökösödést is, de csak ha a fiúág kihal. Több gyermek közül a legöregebb a trónörökös.¹

Ha Károly családja kihal, érvénybe lép Alfonz örökösödési joga s ha ez Károlyt nem éli túl, IX. Lajos valamelyik fia következik, de sohasem a francia trón örököse. Azonban itt az

¹ «sed masculis extantibus, foeminae non succedant; et inter masculos primogenitus regnet.»

örökösödés, nem családra, hanem csak személyre szól.¹ Ilyen föltétel alatt örökölhet a király, vagy a királyné más rokona is a negyedik izig.

Ha leány az örökös, csak a pápa beleegyezésével mehet férjhez és csak az egyház hű fiához. Ha a nő ez ellen vét, elveszti jogát a trónhoz.

A középkorban közönséges dolog az, hogy a hűbérúr fenntartja magának a jogot, hogy hűbéresének házasságába beleszólhasson. Így akarja megakadályozni, hogy a hűbértokkal esetleges ellensége ne erősödhessek. Ez esetben a megszorítás főleg a császár és lombard király ellen irányul.

Ha nincs törvényes örökös, vagy azok a szerződést megszegik, az ország visszaszáll az egyházra.

Az egyik cikkely az ország épségét biztosítja, midőn kimondja, hogy azt fölosztani nem szabad. Így mindig egységes és egységében hatalmas támaszra talál Sziciliában a pápaság.

A király tartozik hűségesküt tenni, melyben engedelmességet fogad a pápának, minden ellene irányuló merényletet megghiúsít, a pápaság birtokait és jogait megvédi és a szerződésben foglaltakat híven teljesíti.²

Ezt az esküt a király hat hónapon belül köteles letenni, ha a pápa Itáliában van; ellenkező esetben egy éven belül.

¹ «Et haec gratia vel successio . . . erit tantummodo personalis.»

² A hűségeskü, melyet Károly letett, így hangzik:

«Ego Carolus Dei gratia rex Siciliae plenum et ligium homagium faciens Ecclesiae Romanae pro Regno Siciliae et tota terra, quae est citra Pharum usque ad confinia terrarum ipsius Ecclesiae, excepta civitate Beneventana cum toto territorio et omnibus districtibus et pertinentiis suis secundum antiquos fines territorii, pertinentiarum et districtus civitatis eiusdem per Romanum Pontificem distinctos, vel in posterum distinguendos, ab hac hora in antea fidelis ero et obediens B. Petro et Domino meo Domino Clementi Papae (IV.), suisque successoribus canonice intransibus et Sanctae Apostolicae Romanae Ecclesiae: non ero in consilio aut consensu vel facto, ut vitam perdant, aut membrum, aut capiantur mala captione. Consilium, quod mihi credituri sunt, per se aut nuntios suos sive per litteras ad eorum damnum, illud pro posse impediam, et si impedire non possum, illud eis significare curabo. Papatum Romanum et regalia S. Petri, tam in Regno Siciliae, et terris praedictis, quam alibi existentia, adiutor eis ero ad retinendum et defendendum ac recuperandum et recuperata manutenendum contra omnem hominem universas et singulas condiciones contentas in praesenti instrumento seu litteris adimplebo et inviolabiliter observabo, nec unquam tempore ullo veniam contra illa. Sic me Deus adiuvet et haec sancta Dei evangelia.»

Ha a trónörökös eléri 18-ik évét, nagykorú lesz és átveheti az ország kormányát, de addig egyházi gyámság alatt áll.

A következő cikkely mutatja azt a buzgó törekvést, mellyel a pápa útját akarja vágni azon eseményeknek, melyek a Hohenstaufok alatt annyi bajt okoztak. Ez a cikkely ismét az örökösödés kérdésével foglalkozik.

Ha csak leánya van a királynak, vagy általában nő a trónörökös s ez a császárnak a felesége, a férj mondjon le a császári méltóságról, ellenkező esetben visszazáll az ország az egyházra, «mert — ismétli a pápa az első szerződési tervezetben mondottakat — a római egyháznak elhatározott szándéka, hogy az ország és az előbb említett terület sohasem egyesíttessék a birodalommal, hogy tudniillik a római császár Szicilia királya is legyen».

Megállapítja a bulla az adó mennyiségét és fizetésének módját is. Károly utódai kötelesek évenként szent Péter napján 800 uncia aranyat fizetni az egyháznak. Ha e kötelezettségnek 2 hónapi késedelemmel sem tesznek eleget, kiközösítés alá esnek. A második határidő után interdiktum alá kerül az ország, a harmadik után két hónapra elvesztik trónjukat.

Itt tehát az 50,000 márkáról nincs többé szó, ellenben az évi adó magasabb az első tervezetben megszabottnál.

A pápa souverainitásának elismeréseül adnak még évenként egy szép és jó fehér paripát.¹

A következő cikkek a beneventiekről és az egyháznak az államhoz való viszonyáról szólnak, amint azt már az első tervezetben láttuk.

Az eddigiekben az egyház a maga jogait iparkodott körülbástyázni, a 20-ik és 21-ik cikkek már az ország lakóiról rendelkeznek.

A 20-ik cikk szerint a grófok-, bárók-, nemesekre és az ország összes lakosságára nézve érvényben maradnak II. Vilmos privilegiumai.

A 21-ik cikkely elrendeli, hogy a király a pápa felhívására köteles visszafogadni a száműzötteket, nekik elvesztett jogaitak és kiváltságaitak visszaadni. Ennek a rendelkezésnek az lett volna a célja, hogy a lakósokat megvédje a király bosszújától s féktelen birtokvágyától, de alkalmazásba nem vették.

A 23-ik cikkely eltiltja a királyt a mohamedánokkal, eret-

¹ «Unum palefridum [palafréno] album, pulchrum et bonum.»

nekekkel és szakadárokkal való szövetségtől, melyből az egyházra veszedelem háramolnék.

Ezek a 26 cikkelyből álló investitáló bulla főbb pontjai.¹

A szerződés létrejöttének első következménye, hogy a guelfpártnak most már van elismert feje. Firenze guelfjei föl is kérik Kelemen, ajánlja őket Károly kegyeibe s részesítse őket új patronusuk abban a kitüntetésben, hogy zászlóikon és pecsétjükben a pápa jelvényében (fehér mezőben zöld kígyó felett piros sas) a sas feje fölé piros liliomot telessenek.²

Károlynak első teendője az ország birtokbavétele; erre buzdítja őt a pápa is, mert Rómát és magát a pápát is nagy veszedelem fenyegeti Manfréd részéről.³

Igéretet is tesz a gróf, hogy pünkösdré Rómában lesz. Mikor hozzáfogott a sereg toborzásához és szervezéséhez, egy igen nagy akadályra bukkant: hiányzott a pénz, ami nélkül pedig akkor sem lehetett háborút viselni. Ezt a hiányt az aixi udvar fényűzése nem pótolhatta.

Olyan pénzforrások, amelyek Károlynak rendelkezésére állának, nincsenek. Provencei jövedelmét fölemésztí a flotta és a felső-itáliai politikai agitáció. A sereg túlnyomó része fizetett zsoldosokból áll, mert a tartomány hűbéres nemessége köteles volt ugyan 40 napig zsold nélkül harcolni, de csak Provence és Foralquier határain belül; az itáliai expedíció tehát kívül esett a hűbéri kötelmeken.

A pápának tudomása volt Károly szegénységéről, azért iparkodott a vállalatnak keresztes hadjárat jelleget kölcsönözni, hogy a résztvevőknek kilátásba helyezett búcsuk és kiváltságok önkénteseket csábítsanak Károly zászlói alá. Már Orbán fölajánlotta a költségek fedezésére a franciaországi tizedet, hasonlótt tett Kelemen is. Azonban ez rendetlenül folyt be. A francia bárók és prelátusok nem akartak fizetni s a legatus kénytelen volt a kiközösítést, a beneficiumtól való megfosztást alkalmazni.⁴

Az idővesztegetést azonban helyrehozni nem tudta. Így Károly kénytelen felső-itáliai és római bankárokhöz fordulni.

¹ Giudice: Codice diplomatico del Regno di Carlo I. e II. d'Angiò. I. k. 6—27. l.

² Malespini 999. l. — Mivel a Malespini-féle krónikának a Villániéhoz való viszonya teljesen tisztázva nincs, külön idézem őket. L. Balzani: *Le cronache Italiane nel medio evo.* 300—1. l.

³ Thesaurus 195—6. l.

⁴ Jordan i. m. 537—9. l.

Neki azonban nincsen hitele. Nagynehezen tud kieszközölni a római bankároktól 40—50,000 toursi livret, Beatrix pedig zálogba veti ékszereit. Mindez alig fedezi egy hónap kiadásait. Ilyenformán megint a pápának kellett előállni s kedvezményekkel és fenyegetésekkel rábirni a sienai, peruggiai, firenzei bankárokat, hogy Károlynak rövid lejáratú kölcsönt adjanak. Siena polgársága exkommunikáció alatt van, a pápa e bankárokat visszaveszi az egyház közösségébe s a kölcsönökért a kétes értékű franciaországt tizedet köti le. Legkészségesebbek a Bonaventura di Bernardino- és Francesco di Guido-cégek.¹

Így elkészülhetett Károly itáliai útjára s most már csak az utitervet kellett elkészítenie.

Két út volt előtte. Vagy a tengeren iparkodik Rómába jutni, ami rövidebb, de veszélyesebb, vagy szárazon, ami hosszabb, költségesebb, bár kevesebb veszéllyel jár. Károly úgy oldotta meg a kérdést, hogy maga a pápa sürgető kéréseinek engedve, egy csapattal Marseilleben hajóra szállt, míg a sereg nagyrészt szárazon indította útnak a flandriai gróf és Montfort vezérlete alatt.²

Itália partvidékét azonban a pisaiak és Szicilia egyesült hajóhada — mintegy 80 hajó — őrizte s Károly 30 hajója nem nagy reményt nyújthatott e hatalmas flottával szemben a győzelemre.

Segtségére jönnek az elemek. Már a pisai partokhoz közeledik hajóival, mikor hatalmas vihar kerekedik, mely hajóhadát szétszórja, sőt három hajóval a pisai kikötőbe veti. Manfréd vikáriusa, Guido Novelli és a pisaiak hatalmukba akarják őt keríteni, de Károly egy bárkára száll s szerencsésen kikerülve a szicíliai hajóhadat, Ostiánál találja magát. Manfréd admiralisa ugyanis a vihar kitörésekor, hogy a tomboló hullámok szét ne zúzzák hajóit a parti sziklákon, a sik tengerre evezett, míg Károlyt ugyanakkor partra vetette a vihar.

Manfréd hajóit aztán Génua felé hajtotta a szél, míg Károly haladt Róma felé. A Tiberis bejáratától, melyet Manfréd cölöp- és kőépítményekkel eltorlaszoltatott, elhárították az akadályokat és Róma alá eveztek.³

¹ Thesaurus 101., 103., 125., 128., 139., 149., 195. ll. — Jordan i. m. 542—5. l.

² Giudice i. m. I. k. 3. l. — Malespini 999. l.

³ Villani: Historie Fiorentine VII. 3. 227. (Ap. Muratori XIII. k.) Saba II., 19. 816. l. — Jamsilla 597. l.

Károly május 23-án (pünkösd szombatján) tartotta bevonulását az örök városba a guelfek üdviválgása között. A ghibellineket nagy félelem fogta el és nem merték házaikat elhagyni.

A lelkes fogadtatásban kétségtelenül fontos tényezők voltak: az olasz változékony természete, pompaszeretete és a jobb jövő reménye. Bizonyára terheik könnyítését várták szenátoruktól, Szicilia új királyától. A guelfpárt, mely Manfréd alatt annyit szenvedett, természetesen szabadítóját is üdvözölte a pápa pártfogoltjában.¹

Mikor Manfréd hajóhada a Tiberis torkolatához ért, a holt-nak hitt Károly Rómában volt.

Károly a Lateránban szállt meg, amiért a pápa megdorgálta őt és tiltakozott ellene, hogy Róma szenátora valamelyik pápai palotában tartózkodjék.² Kénytelen is volt a szenátor elhagyni a Lateránt. A következő hónapban földiszítotték Károlyt a szenatori jelvényekkel, s ő ez ünnepélyes cselekmény emlékére pénzt is veretett.

Római tartózkodása alatt letette az esküt és megkapta az investitúrát a hűbértokokra (per vexillum).³ A külső fény azonban, mellyel Károly elvakította az olaszokat, csakhamar lekopik, s föltárul a szomorú való: a király pénzzavarba jut, bár a pápa megadott neki minden lehető anyagi és erkölcsi segílyt.

Pénz és lovak nélkül érkezett Rómába azzal a tervvel, hogy majd a pápától kap pénzt, s azon Itáliában vásárol lovakat. De a pápai kincstár üres és Kelemen kénytelen megint a Bernardino céghez fordulni 20.000 toursi livreért. Ez azonban csak a pillanatnyi szükségét elégíti ki, s a pápa elkeseredetten írja szt. Lajosnak és a franciaországi legatusnak, hogy nincs más hátra Károly számára, mint éhen halni, vagy megfutni. Kéri Lajos és Alfonz segílyét. Lajos azonban mindvégig ellenséges magatartást tanúsított a vállalattal szemben és a támo-

¹ Villani a krónikások sablonszerű megokolásával igazolja a lelkesedést: «imperciochè non amavano la signoria del Re Manfredi». VII. 3., 227. l.

² «Hoc scire te volumus — írja Kelemen — et pro certo tenere, quod nunquam nobis placere poterit senatorem Urbis, quantaecunque celsitudinis, quantumque favore sit dignus, in alterutro palatiorum nostrorum in urbem moram trahere.» Giudice i. m. I. 4—5. l. Thesaurus. 141—42. l.

³ Giudice i. m. I. 44—45. l.

gatást megtagadta,¹ Alfonz ellenben csekély kölcsönrel segítette öccsét.

Mikor a szárazföldi sereg is közeledett, Károly helyzete türhetetlenné vált, s a pápát sürgette, hogy segítsen rajta. Kelemen is elhagyta a béketürés és hivatkozva az európai viszonyokra, kijelentette, hogy nincsenek aranyhegyei és folyói.² Ha azonban nem akarja, hogy a vállalat kudarccal végzódjék, ami kiszámíthatatlan következményekkel járna a pápaságra, megint neki kell kölcsön után nézni. A florenzi Teghia di Jacopone della Scala, Ricco di Berguida és társai, az Albertino Rota cég, a sineai Bonaventura die Bernardino és Gregorio di Bernardino cégek ismét rendelkezésre állnak a pápának.³

Decemberben megérkezett a szárazföldi sereg is rongyosan kiéhezve. Útjában aránylag kevés akadályra talált. Károly Felső-Itáliában már biztosította a talajt a maga számára. 1258-ban kezdődik befolyása Piemont, majd Lombardia városaira. Ekkor szerez ott birtokot és az egymásra féltékeny városkák csakhamar protektorukká választják.

Elsőnek Cuneo szerződött Károllyal; elfogadta vikáriusát, de megtartotta saját törvényeit. Cuneot követte Alba. Az első vikáriusok «in partibus Lombardiae» Visdomino, Aix érseke és Gualtieri d'Alneto seneschal voltak, majd ez utóbbit Gantelmi váltotta föl. Ez volt az Anjou-uralom kiinduló pontja Piemontban, s csakhamar kiterjedt Ceva, Castellino, Piero, Priola, Viola, Lisio, San Michele, Bagnasco, Massimino, Ormea, Garessia, Scagnello, Castelbianco, Zuccarello, Cherasco, Savigliano, Mondovi városokra is. Meghódoltak Károlynak Ceva örgrófjai, a Biandrate grófok, Busca, Saluzzo és Carretto örgrófok.

A hatalmas Montferrati Vilmost a féltékenység hajtotta Károly táborába. Felső-Itáliában Manfrédnak kedves embere Palevicini, Vilmosnak vetélytársa. Mivel nem sikerült Palevicinit háttérbe szorítania, véd- és dacsövetségre lépett Károllyal. (1264.)

¹ Pedig Kelemen elég élénken festi a helyzetet, mikor Lajos segítségét kéri. «Cum esset certo certius eum non equos, non pecuniam detulisse, nec posse de vento vivere tot et tantos, nec creditores ultroneo invenire, qui se velint hoc tempore ad mutuuum dandum exponere, praesertim cum audiant male prioribus satisfactum.» Thesaurus. 187—8 l.

² Nec montes, nec fluvios habemus aureos... Vide partes orbis concussas et scire poteris causas inopiae. Anglia adversatur, Alemannia vix obedit, Francia gemit et queritur, Hispania non sufficit, Hispania gemit et emungit.» Giudice I. 36—8. l.

³ Jordan i. m. 548—52. l.

Így Károly Piemontban nagy hatalom fölött rendelkezett, még mielőtt hódító szándékkal Itália földjére tette volna lábát, s seregének útja a Póig biztosítva volt.

Modena, Reggio, Parma városokban a guelfek jutottak uralomra; Milano összeköttetésbe lépett Károllyal. Az Esték formális szövetségre léptek Provence grófjával. Toscana azonban kitartott Manfréd mellett. 1265. májusában megújult a ghibellin szövetség, melynek tagjai Pisa, Florenc, Siena, Poggibonzi, Prato, Colle di Valdelsa, Volterra, San Gimignano. Ehhez csatlakoztak nemsokára Pistoia és San Miniato.¹ San Bonifacio gróf, Ferrara és Mantua Károlyhoz csatlakoztak.

Így Felső-Itáliában csak Asti városa és Palavicini fenyegették Károly seregét; azonban ez utóbbi sem mert támadólag föllépni a bresciaiaktól való félelmében.² A sereg Savoyán, Piemonton át Astinak, Montferraton át Parmának, Bolognának vonult. A ghibellin Toscanát kikerülve Romagnán, a Márkákön és a Ducatuson át értek Rómába. (1265. dec.)³ Velük érkezett Beatrix is.

Károly helyzete azonban csakhamar tarthatatlanná vált Rómában. Személyiségében semmi sem volt, ami lebilincselte volna az önző olaszokat, s csakhamar beköszöntött ismét a pénzeflenség is. A sereg rendetlenül vagy egyáltalában nem kapta meg zsoldját, rablással kárpótolta magát és kicsapongásai miatt gyűlöltté lett a rómaiak előtt.

Károlynak élete sem volt biztonságban, mert Manfréd meg akarta mérgeztetni, de a méregből mások ittak, s ő megmenekült.⁴

Ezen okok arra birták, hogy siettese megkoronáztatását, annál is inkább, mert Manfrédnek nem volt szabad időt hagyni az erőgyűjtésre.

A pápa üdvözli Károlyt Rómában és reményli, hogy Isten összetöri ellenségeit.⁵ Kérdést intéz hozzá, hogy vajjon Viterbo-ban akarja-e magát megkoronáztatni, hol ő maga teszi fejére a

¹ Merkel i. m. 142—67. l. — Jordan i. m. 563—83. l.

² Annales Placentini Gibellini. 514—5. l. (Ap. Pertz: M. G. H. Ss. XVIII.) — Cafari et continuatorum annales Januenses. 252. l. (Ap. Pertz. XVIII. k.) — Monachi Patavini Chronicon. 724—25. l. (Ap. Muratori VIII. k.)

³ Malespini. 1000. l.

⁴ Andreas Ungarus: Descriptio victoriae a Karolo Provincie comite reportatae. Pertz. M. G. H. Ss. XXIV. k. 569. l.

⁵ Thesaurus. 153. l.

koronát, vagy Rómában? ¹ Károly, «Nagy. Károly utóda»,² az utóbbit választotta. Inkább lemondott róla, hogy a kereszténység feje kenje királlyá, csakhogy Rómában, az örök városban koronázzák meg, melyhez a császárság emlékei fűződnek.

A pápa sajnálja, hogy nem jöhet el a koronázásra. de «azt hisszük — írja — nem vétkezünk, ha ideiglenesen eléje helyezzük a világot a városnak.» De, ha testileg nem is lehet jelen, ott van lélekben.³

Károly előbb megesküszik a föltételekre, azután végbe megy a Lateránban a koronázás szertartása (1266. jan. 16-án), melyet a pápától megbízott öt kardinális (Rodolfo d'Albano, Archerio di S. Prassede, Riccardo di S. Angelo, Goffredo di S. Giorgio al Velo d'Oro, s Matteo di S. Maria in Portico) végzett.⁴

A koronázásra új életre kelt hamvaiból a régi Róma. Mindenütt fény és pompa, lelkes csapatok járnak be a város utcáit; megnyílnak a cirkuszok kapui, megtelnek tomboló tömeggel, mint hajdan, mikor Róma még az egész világ fölött uralkodott.⁵

Beatrice tehát királyné lett.⁶

Az ünnepségek lezajlása után a királyra az a föladat várt, hogy az egyháznak békét, magának a koronához országot szerezzen. Előbb azonban pénzről kellett gondoskodni.

A pénzszerzés nem ment simán. A sienai bankárok megtagadták az újabb kölcsönt. A pápa a sienaiakat fenyegetésekkel akarta megtörni, a római hitelezőknek a kolostorok javait kötötte le, ami ellen meg a biborosok tiltakoztak. Sehogy sem akarják, hogy esetleg az egyházi javak a hitelezők kezébe kerüljenek. A pápa, hogy a felelősséget megossza, kérdést intézett a római kardinálisokhoz. A válasz kedvező volt, s így a pápa 100.000 toursi livre fejében lekötötte a templomok és kolostorok javait, de a zálogból kivette a laterani szent János javait a szent Szilveszterrel és a bazilika ad Sancta Sanctorum-

¹ Giudice. i. m. 78—80. l.

² Andreas Ungarus nevezi így. I. m. 563. l.

³ «Et si tibi defuerit impositio manus nostrae, cordis appositio nunquam deerit.» Thesaurus. 251—53. l.

⁴ Giudice i. m. 81—3. l. — A koronázásra Villani VII. 5. 229. l. és Saba III. 1. 819. l.

⁵ Saba III. 1. 819. l.

⁶ «Négy leánya volt a Berengár Raymondnak, Mind a négy királyné.»

mal; szent Péter javait, a kardinális egyházakét, az apáca-kolostorokét, az ingóságokat, erődített kastélyokat, magukat az egyházak és klastromok épületeit és a lelkészek lakait.

Károly megígérte, hogy pontosan fizet; de ha valami okból még sem tarthatná meg ígéretét, saját költségén tartja el a lelkészeket és kárukat megtéríti.

A pápa még saját kápolnájának arany- s ezüstitárgyait is zálogba vetette, hogy Károlynak a szükséges költségeket előteremtse.¹

Csak ezek után indulhat meg az új király országa elfoglalására. Mielőtt azonban őt ez útjára elkísérnök, vessünk egy pillantást az itáliai viszonyokra, melyek a történet folyamán sok homályosnak látszó dolgot megvilágítanak.

¹ Thesaurus 240–43. és 270. l. — Saba is a szegénységgel oldja meg Károly gyors távozását Rómából: «Profecto quia exercitus nescit esse ieiunus, modica supellex, rerum pecunia et carentia pecuniae Gallicos instantissime impellebat ad Regnum». III. 3. 819.

III. FEJEZET.

Itália a XIII. század közepén.

A XIII. század Itáliának legmozgalmasabb, legérdekesebb korszaka. Minden téren bizonytalanság, forrongás észlelhető: a haldokló középkor eszmevilágának küzdelme egy új, még ismeretlen eszmevilág ellen.

Az állam feudális alapokon nyugszik ugyan, de a feudalizmus uralma nem kizárólagos. Az a rengeteg immunitás, melyet az egyháziak élveznek, az urak majdnem királyi hatalma bomlasztólag hat a középkor társadalmára és létrejő a feudális anarchia.

A túltengő feudalizmus ellen azonban föllép a község és a monarchia; nem mintha meg akarnák ezek semmisíteni a hűbéri jogokat, hanem csak alá akarják rendelni az állam érdekeinek.

A küzdelem folyamán kialakul a polgári elem, mely a nemesi feudummal szembeállítja a tőkét, a feudális kaszttal a polgárság képviselőtestületét; s a hűbéres nemesség kénytelen meghódolni a polgárság tekintélye előtt.

Ez természetesen nem történt meg küzdelem nélkül. Mikor például Firenzébe behúzódik a nemesség, várszerű palotáiból gyűlölettel tekint a gazdag polgárságra, mely viszont örömmel látja a büszke és tétlen nemesség elszegényedését. Gyakori a fegyveres összetűzés is, de végre a polgárság győzedelmeskedik. A nemesség egy része kénytelen iparra, kereskedelemre adni magát, ez beolvad a polgárságba; a fölszabadult jobbágy is vagyont szerez szorgalmával és szintén a polgári osztályba emelkedik föl.

Így fejlődik ki egy erős középosztály, mely, hogy túlsúlyát biztosítsa, katonailag szervezkedik épen a XIII. század közepén. Minden kerületnek megvan a maga zászlója, s minden csapatnak a maga gonfaloniereja. (Összesen 20.) A gonfalonieriek fölött áll az idegen városból való capitano del popolo, s mellette a tanács. (Anziani.)

1266-ban a hét nagy céh (1. giudici e notai; 2. mercantanti, arte di calimala; 3. lana; 4. cambio; 5. seta; 6. medici e speciali; 7. pelliciai) bevonásával alkotmánymódosítás történik. Minden céhnek megvan a maga konzula, zászlaja, joghatósága.

Az ügyek intézésére három tanácsot alakítanak. 1. Százak tanácsa vagy di credenza; 2. consiglio generale v. del popolo (300 tag); 3. consiglio speciale vagy di novanta del commune, v. del podesta, olykor delle capitudini.¹

Csakhamar törvénybe igatja az uralomra jutott néppárt azt is, hogy csak az gyakorolhatja polgárjogait, aki valamelyik céhnek tagja. Így kénytelenek a nemesek is beiratkozni a céhekbe.

Másként áll a dolog a nápolyi királyságban. Itt a normann királyok rendezik be hűbéri elvek szerint az országot, s Rogerius 1140-iki rendelkezése szilárd alapokra fekteti az államot. A katonailag organizált nemesség megmarad a koronával szemben alárendelt állapotában, mert feuduma közvetve, vagy közvetlenül attól származik. II. Frigyes befejezi Rogerius művét: eltiltja a magánháborút, a hűbérbirtok elidegenítését, a hűbéres házasságkötését a király beleegyezése nélkül. A meghalt hűbérúr utóda nem követelhet hűbéresküt alattvalóitól, míg a király engedélyét ki nem nyerte.

Tehát míg másutt kemény küzdelem folyik a feudális nemesség és a polgárság közt a hatalomért, addig a szicíliai királyságban egy hatalom van, a korona, mely illuzóriussá teszi a társadalmi osztályok küzdelmét egymás ellen. Ez indíthatta Dantét azon keserű tapasztalatokból leszűrt elv kifejezésére, mely szerint «iustitia potissima est solum sub monarcha».

A két Szicília hűbérura a pápaság.

A VII. Gergelytől reorganizált pápaság hatalmának tetőpontjára emelkedik III. Ince alatt. Ekkor arat teljes diadalt VII. Gergely programmja: «és a pápaság uralkodott az egész világon».²

¹ Pasquale del Giudice: La feudalità italiana nel dugento (Conferenze Dantesche. II.) 1—27. l. Nino Tamassia: Vita di popolo nei secoli XIII. e XIV. (C. D. II. 31—80. l.) — Amari: La guerra del Vespro Siciliano. I. v. 1. c. — Desjardins: Negotiations diplomatiques de la France avec la Toscane. I. k. XXII—XXIII. l. — Perrens: La civilisation Florentine du XIII. au XVI. siècle. 16—24. l.

² L. Rocca: Il papato e la chiesa nel secolo XII. (Conf. Dant. II. 85. l.)

Még a II. Frigyessel vívott küzdelemben is győztes marad a pápaság, de már előre látható, hogy közeleg a világi szupremáciáról való lemondás ideje, s félszázad múlva be is következik.

A hosszú és nehéz küzdelemben IX. Gergely és IV. Ince energiája kimerül. A század második felében támaszt keres a pápaság és politikai érdekeit az Anjou-házhoz fűzi. A császárság törekvései Barbarossa Frigyes idejében nemzetiségi küzdelmet idéznek elő, melyben a pápaság támogatja a szabadságukért küzdő lombard városokat; II. Frigyes Palermóban nevelkedik, vele a császárság itáliai lesz, míg Habsburgi Rudolfal elveszti befolyását Itáliára. Helyette, mint első politikai hatalmasság, előtérbe lép a félszigeten a sziciliai királyság.

A királyi hatalom és tekintély megerősödése főleg II. Frigyeshez fűződik. Frigyes hatalmas szellem, energikus, sőt erőszakos lélek, aki nem válogat az eszközökben, ha fejedelmi jogainak megvédéséről, hatalmának gyarapításáról van szó. A nemesség ellensúlyozására a parlamentbe meghívja a városok syndicusait, elnyomja a köztársasági törekvéseket, megjavítja a törvényeket.

Manfréd már nem rendelkezik ilyen hatalommal, de még mindig nagy a tekintélye, mint a ghibellin párt fejének.

A császárságnak a pápasággal vívott küzdelme két táborra szakította a félsziget népét: a császársághoz szító ghibellin és a pápa érdekeit szolgáló guelf-pártra. Már a XIII. század pártküzdelmei közepette elvesztették ez elnevezések eredeti jelentésüket, s általában két ellenséges táborra alkalmazták őket: guelf, aki a néppel tart a nemesség ellen; ghibellin, aki a nép és a városok ellenében a nemességhez csatlakozik.

Ez a pártszenvedély főleg a lyoni zsinat után válik hevessebbé és megosztja Itália minden államának, minden városának polgárságát. Néha elég két család viszálya, hogy megbontsa az egész város békéjét;¹ elég egy félreértett mozdulat, hogy az ellenséges pártok kardot rántsanak.² Flórencben orvosolhatatlan a szakadás magában a guelf-pártban is. A nemesség szövetkezik a gazdag polgársággal (popolo grasso) s megalkothatja a feketék (neri) pártját, szemben a szegényebb elemmel (popolo magro o minuto), mely a fehérek (bianchi) pártját alkotja. Szemben áll tehát «a két új atléta», az a két világ, melyből

¹ L. Villani V. 38. l. — Dino Compagni: Cron I. 2. és I. 25. Chron. Brixianum. 947—48. l. (Ap. Muratori XIV. k.)

² Érdekes esetet mond el erre vonatkozólag Dino Compagni. (I. 20.)

Dante halhatatlan költeményéhez az angyalokat és ördögöket, a szenteket és elkárhozottakat veszi.¹ A pártok elkeseredett küzdelmet folytatnak egymás ellen; a győző a legyőzöttet számúzi; ez nem tud idegen földön élni,² s idegen hatalomhoz fordul, hogy hazájába visszatérhessen.

Ez azonban kétélű fegyver. Montaperti után a szövetségesek le akarják rombolni a büszke Firenzet, de Farinata degli Uberti kijelenti, hogy egymaga is kész hazájának védelmére kelni. Így menti meg a várost az a fia, kinek állhatatlansága előbb annyi sebet ütött rajta.

Nemcsak a polgárháború emészti ezeket a lombard és toskán városokat, hanem a külháború is. Ennek a népnek már vérében van a viszálykodás és bármi csekély ok elegendő arra, hogy fegyverrel támadjon szomszédjára. Érdekes esetet mond el erre vonatkozólag Perrens. Egy város márványszobrot állít, mely Firenze felé fordulva, annak fület mutat. Ez iszonyú sérelem, melyet csak vérrel lehet lemosni. Megindul a carroccio, megcsendül a martinella, hogy harcra szólítsa a város minden ép kéz-láb polgárát a 18-tól a 70 éves korig.³

A folytonos belviszály, a fellendült ipar és kiterjedt kereskedelem folytán bekövetkezett meggazdagodás és aranyláz visszahat az erkölcsi életre is.

¹ Tamassia i. m. 34. l.

² Érdekes Farinata nyilatkozata: «e meglio ci è a morire una volta, che andare sempre tapinando per lo mondo». Malespini. 991. l.

³ La civilisation Florentine. 29. l. — A carroccio-ökröktől vont négykerekű szekér pirosra festve. Az ökrök, melyek csak e célra szolgáltak, szintén piros posztóval voltak leterítve. A szekéren két vörös vitorlarúd, melyekről vörösfehér (Florenc és Ficsole szinei) zászló leng.

Mikor kihirdették a háborút, egy hónappal az indulás előtt a porta Santa Maria ivére akasztottak egy harangot. Ez volt a martinella. Ez éjjelnappal szól, hogy figyelmeztesse az ellenséget és időt adjon neki a készülődésre. Mikor a sereg megindult, egy szekér fölé helyezett favárba tették, s ennek hangját követte a sereg.

Malespini. (987—88. l.)

A carroccio Toscanában és Lombardiában az állam mozgó képe volt, s ennek elvesztése a csatában a legnagyobb gyászt szüli, mint Flórenben Montaperti után. Mindig jelen van a háborúban (Marchio Montisferrati... cum suis viribus... com (sic!) carucio suo... qui venerant usque Cremam et Mediolanensibus aliquibus, qui venerunt cum suo carucio usque Vavri etc. Annales Parmenses maiores. 693. l. (Ap. Pertz: M. G. H. Ss. XVIII. k.)

A világi papság és a szerzetesség általában fegyelmetlen. Nem Isten és a rájuk bizott lelkek gondozása lebeg szemük előtt, hanem maguk is törekednek a világot élvezni s elfogja őket a vagyongyűjtés szenvedélye; legjobb esetben haszontalan jogi kérdéseket feszegetnek.

Cinizmusukra csak egy példát említek. A plébánost figyelmeztetik, hogy a templom tetőzete már erősen javításra szorul. Erre ő így válaszol: Isten azt mondta, legyen meg a világ és meglett, ha azt mondja, legyen a templom befedve, az is megtörténik.¹

Hasonló állapotok uralkodnak a népnél is. A ghibellinek tüntetnek hitetlenségükkel, a guelfek megörzik a külszint. II. Frigyes maga epikureus és környezete is nagyjából hitetlenekből áll. Farinata azt hirdeti, hogy a földön kell a menyországot keresni, Cavalcante Cavalcanti szerint a test és lélek együtt hal meg. A vallásos Dante nem is könyörül rajtuk; izzó koporsókban kell szenvedniök a pokolban.²

A guelfek eljárnak a templomba, búcsukra, böjtölnek is, de az igazi vallásos érzés hiányzik belőlük. Ezt pótolja a babona és a túlvilágtól való félelem, még azok részéről is, kik szóval tagadják azt.

A kalmárnép pénzügyleteinek meg az egyház nem kedvez, mikor tiltja a kamatot, sőt gyakran a temetést is megtagadja attól, aki kamatra ad.³ Ez a kereskedő és bankár firenzeire nagy csapás s képes őt elhidegíteni az egyháztól. Egy barát, akit bosszantott a hallgatóság csekély száma, cselhez folyamodott: «Jöjjetek, fiacskáim — hirdette — be fogom nektek bizonyítani, hogy nem bűn kamatra adni.» A legközelebbi alkalomkor zsúfolva volt a templom.⁴

A babona óriási jelentőséget nyer. II. Frigyes a filozófia, természettudományok és a matematika iránt érdeklődik, de azért nagy tiszteletben tartja a csillagjósokat, halottidézőket és jövendőmondókat.⁵ Ez alól az egyháziak sem képeznek kivételt. Bianco kardinális például nagy tekintélynek örvend, mint asztrológus és szellemidéző. A montapertii vereség után a pápa környezetében nagy a szomorúság, csak a ghibellin Attaviano degli Ubaldini

¹ Perrens: La civilisation Florentine. 103. l.

² L. Pokol X. é.

³ «Pecunia pecuniam parere non potest», ez a középkor elve.

⁴ Tamassia i. m. 40—41. l.

⁵ Saba I. 2. 788. l.

biboros örül a guelfpárt bukásának. Bianco azonban a csillagokból kiolvassa, hogy társa öröme korai, mert nemsokára bekövetkezik a ghibellinek bukása és a guelfpárt újra uralomra jut.¹

A vállalatlansággal lépést tart az erkölcstelenség és a fényűzés. A nők pazarlók, képmutatók s a kendőzésben nagy mesterek, főleg Firenzében. Ezekről mondja Sacchetti: «Nem hagyják sem arcukat, sem egyetlen tagjukat olyannak, mint Isten megteremtette.»² Ha szőke volt a divat, egy barnát sem lehetett látni egész Firenzében.

A már többször említett montapertii vereség után Firenze guelfjei elhagyják a várost, a nemes nők gyalog követik férjeiket, karjukon vive gyermekeiket s közülük többen feláldozzák becsületüket éjjeli szállásért, vagy élelmiszerért.³

A kereskedelem révén feltárulnak Kelet rejtelsei, ismertekké lesznek India kincsei s ezek fényűzésre vezetnek. A feltűnni vágyás rabjai a nők és férfiak egyaránt. A selyem- és brokát-szövetek közkedveltekké válnak; Genua kedveskedni akarván a salernói hercegnek és nejének, kik Provenceba vivő útjukban a várost meglátogatják, nagyértékű selyemszöveteket ajánl fel nekik.⁴

A lovagok fegyverzete aranyozással, a sisak gyönggyel, a ruha drága prémekkel van díszítve. A gazdagok lakásán is meglátszik a divat hatása. A falakat arannyal áttört kordovai bőrrrel, perzsa szőnyegekkel, selyem kárpitokkal fedik. A kárpitokon szerelmi és hadi jelenetek vannak kihimezve: Heléna és Páris, Ginevra és Lancelot stb. története.⁵

Általában erkölcsi téren a kép, amelyet nyerünk, keveréke a jó túlzásának és a rosszban való kicsapongásnak. Egyszer azt látjuk, hogy a könyörület, részvét, hálaérzet eltompult, a szeretet helyét a gyűlölet és az önzés foglalja el; máskor a vallási gyakorlatoknak, a lemondásnak és felebaráti szeretetnek példáival találkozunk.⁶

¹ Jósolata: «I vinti vittoriosamente vinceranno e in eterno non perderanno.» Malespini. 993. l.

² Idézve Perrensnél: *La civilisation Florentine*. 109—10. l. — L. erre még Dante leírását *Paradicsom* XV. é. 97—127. s.

³ Perrens: *Histoire de Florence*. II. 13. l.

⁴ *Annales Januenses*. 287. l.

⁵ F. Novati: *Vita e poesia di corte nel dugento* (C. D. II.) 261—2. l.

⁶ Firenze maga 18,000 koldust táplál, amikor nincs egészen 100,000 lakosa. A vakoknak egész osztályuk van, kik kutyáik vezetésével járnak be a várost s a firenzei mindig kész megnyitni nekik erszényét. Perrens: *La civilisation*. Flor. 105. l.

Az őszinte vallásosság hiánya, párosulva a babonával, termékeny talaj az eretnekségeknek, melyet közül főleg a patarénusoké és a pseudospiritualistáké terjedt el.

Az a körülmény, hogy a nép bírálni kezdi a klérus erkölcsseit, hozza létre a papságot támadó paszkilokat. Egy ilyen paszkil bánkódik Róma szomorú sorsán:

«Syon esse derelictam
Desolatam et affictam
Sum expertus opere:
Vidi, Vidi caput mundi
Instar maris et profundi!

Eláradt minden gazság az örök városban:

Ibi latro, Scylla rapax,
Et Charybdis, auri capax
Potius quam navium;
Ibi pugna galearum,
Et conflictus privatarum,
Id est cardinalium.
Syrtes insunt in profundo
Et Syrenes toti mundo
Minantes naufragium.
Os humanum foris patet
In occulto cordis latet
Deforme daemonium.»

A kardinálisok egymással viszálykodnak; tanítás a feladatuk és maguk is tudatlanok, az erkölcsöt kellene védelmezni és maguk is erkölcsstelének.

Tales regunt Petri navem,
Tales eius habent clavem
Ligandi potentiam!

Nagy a küzdelem még mindig a decretisták és legisták közt s maga Róma tele van konkra váró és marakodó ügyvédekkel:

Qui latrando falsa dicunt
Mergunt simul et confingunt
Carinam pecuniae.
Iste probat se legistam,
Iste vero decretistam
Inducens Gelasium!
Ad probandam quaestionem
Hic inducit actionem
Regendorum finium». ¹

¹ Rivista di Roma. 1908. jan. 10. szám.

Szomorú állapotok ezek, ugyancsak volt min keseregni azoknak, kik a romlottságot józanul el tudták bírálni. Ilyen körülmények között ugyancsak kellett egy erős kezű ember, hogy rendet csináljon, hogy a további bomlást megakadályozza.

A XIII. századot Itáliában Aquinoi szent Tamás, Dante és Giotto századának szokás nevezni s e három egyénhez fűződik a tudomány, költészet és művészet fejlődése. Ezen korszak tudományos törekvései elsősorban a filozófia terén nyilvánulnak meg. Tamás a skolasztika rendszerezője s ez a filozófiai irány épen ebben a században és épen Tamás által éri el virágzásának tetőpontját. Győzelmét heves küzdelem előzi meg. A miszticizmus hívei már a XII. században féltékeny szemmel nézik a skolaszticizmus előretörtetését s ez a féltékenység még fokozódik a XIII. században, mikor a «libri physici et metaphysici» ismertek lesznek. 1210-ben egy rendelet a párisi egyetemen eltilja azok tanulmányozását; de visszaszorítani nem képes. Ugyanakkor, mikor a miszticizmus kiváló képviselőket nyer, a skolaszticizmus még kiválóbb harcosokat kap Albertus Magnusban és Tamásban.

Ezen a filozófiai rendszereken kívül elterjedt a szent ágostoni vagy neoplatonikus filozófia is. E rendszer hívei a lelket Plato példájára három részre (értelem-, érzelem-, kívánásra), az erényt négy csoportra: bölcsesség, bátorság, mértékletesség, igazságosság osztják. Ez a felosztás és az egyediség felfogása összeütközésbe hozza a platonikusokat a skolasztikusokkal. Fontos ütköző pont a világ örökkévalósága is. A platonikusok Timaeus cosmogoniájáratámaszkodva tagadják azt, az averrhoisták határozottan elfogadják.

Ennek a vizálynak fontos következménye a franciskánusok és dominikánusok ellenségeskedése, sőt ez utóbbi rendnek a megoszlása is. Hisz ugyanakkor, mikor a tomisták kimondják az elvet: Tolle Thomam, tolle Romam! — a dominikánusból lett canterburryi érsek, Kilwardby az oxfordi egyetemen eltiltja a tomisztika tanítását. (1277.)¹

A tudományok közlésére szolgálnak Itáliának egyetemei (a bolognai, a vicenzai, arezzoi, vercellii, páduai, piacenzai, trevisoi, ferrarai, perugiai, nápolyi). A nápolyi egyetemet Frigyes

¹ Felice Tocco: Le correnti del pensiero filozofico nel secolo XIII. (C. D. II. 179—215. 1.)

alapította s működése Frigyes halála után megszakad. Manfréd 1258-ban ismét megnyitja, Károly pedig fel akarja virágoztatni és olyan híressé akarja tenni, mint amilyen a bolognai és a párisi. E célból kiváló tanárookra és a tanulók nagy számára volt szükség. 1272. júl. 31-én kelt levelében Páris és Orleans doktoraihoz és diákjaihoz fordul s Nápolyba igyekszik csábítani őket. «Elhatároztuk — írja többek közt — hogy a Nápoly városában régen felállított egyetemet ellátjuk a szükséges segéd-eszközökkel, a megkívánt védelemben részesítjük és neki a megillető kedvezményeket megadjuk. Ezért jónak láttuk, hogy minden tudományban jártas férfiakat nyerjünk meg az egyetem számára abba a városba, mely tiszta, egészséges levegője, szép fekvése, minden dologban való gazdagsága és a tenger előnyei folytán a régi bölcsék nézete szerint Itália összes helyei közül kiválik, amelyben tehát, ha az ember fontolóra veszi mindezen természeti előnyöket, nem alaptalanul érdemes eféle egyetemet felállítani.»¹ Az egyetemen a szabad művészeteket, a kánonjogot és a polgári jogot s a theológiát adják elő.

A római egyetem eszméjét is Károly penditi meg. 1265. okt. 14-ről van egy oklevele, melyben, mint Róma szenátora, elrendeli az egyetem felállítását, azon a szabad művészetek, polgári és kánonjog tanítását s miként Nápolyban, itt is kiváltságokat és külön joghatóságot ígér a diákoknak. Ezt az oklevelet azonban — nem tudni mi okból — nem tették közzé.²

Voltak a mi elemi- és középiskoláinknak megfelelő iskoláik is, természetesen papok vezetése alatt. A firenzei gyermekekről jegyzi meg szellemesen Tamassia, hogy kitört belőlük az atavizmus, mert jobban megtanulták az egyszeregyet, mint az írás mesterségét és a grammatikát.³

Maga Károly a tudományok iránt való érdeklődését nemcsak az iskolák pártfogásával mutatta ki, hanem ennél tovább is ment. Ő főleg a jog- és orvostudományokhoz vonzódott, s mivel abban a korban az arabok vezettek az orvostudományban, Tuniszból orvosi könyveket hozatott s azokat nagy költséggel arabból latinra fordíttatta.

Hosszú évszázadok kellettek ahhoz, míg a görög és germán

¹ Endres: Thomas von Aquin. 91. l.

² Amari: La guerra del Vespro Sic. I. 111. l.

³ I. m. 38. l.

hatás alatt a latin nyelvből kifejlődött az olasz,¹ s még több időre volt szükség, míg ez az irodalom nyelvivé lehetett. A XIII. században találkozunk az első igazi olasz nyelvű költői termékekkel és pedig Firenzében.

Provence a trubadurok hazája, kiknek lantján először csendül meg a szerelem hangja. Közöttük számos fejedelmi személlyel találkozunk. Először a kalandvágó, majd az albi háborúk alatt az üldözések készítetik arra a trubadurokat, hogy hosszabb-rövidebb időre, esetleg örökre is búcsút mondjanak «daltelt» hazájuknak s felkeressék a román országokat. Különösen Észak-Itáliával és Sziciliával ismerkednek meg. A Montferrati örgrófok, a Malaspinak, Esték és a San Bonifacio grófok szeretettel fogadják a vándordalnokokat s Montferrat második Provencevé lesz (megfordultak ott Peire Vidal, Raimbaut de Vaquières s mások). II. Frigyes sziciliai udvara szintén költészeti központ, de ezen kör költői termékeiben kevés még az eredetiség. Csak lassankint vonja ki magát a költészet az idegen hatás alól és lesz a bolognai iskolával igazán nemzetivé.

Kedvelt műfajok a canzonek, sonettek, sirventesek.

Itália trubadurjai közt legkiválóbb a kalandos életű mantuai Sordello, a bolygó lovag-költő típusa. Irt sirventeseket (politikai és erkölcsi tartalommal) és canzonekat.² A bolognai iskolát a szellem s a kellem jellemzik. Ezen iskola atyja Guido Guinicelli. Szemben az üres és érzéki trubadur-költészettel, komolyságot és eszmei tartalmat követel a költészetben. Dante örök életet jósol «édes rimjei»-nek. Dantét megelőzőleg legnagyobb költői tehetség Cino da Pistoia.

A XIII. század második felében a táncének is művészi

¹ 800-ban a toursi zsinaton az atyák egyike már ajánlja a papoknak, hogy köznyelven (*lingua romano-rustica*) prédikáljanak, mert a közönség nem érti meg többé a latint.

² Sordello San Bonifacio gróf vendégszeretetét élvezi s protektora jószívűségét akként hálálja meg, hogy nejét, Cunizzát, megszökteti. A gróf bosszúja elől menekül s Provenceban és a Pyreneusi félszigeten keres új protektorokat és új kalandokat. Spanyolországból visszatérve barátja lesz Barral de Baux grófnak, ki Marseillet védte A. Károly ellen. Károly győz, Barral és a költő hozzácsatlakoznak s Sordello Károly társaságában öszülő fejjel tér vissza hazájába, melyet ifjan hagyott el. Ellenei már elnémultak s ő birtokokat kap az új királytól érdemei jutalmául. Valami okból azonban Károly is megnehezlet rá, börtönbe veti s csak IV. Kelemen közbenjárására szabadul ki. Meghalt 1269-ben. L. J. Anglade: *Les troubadours*. 1908. 235–40. l. — Novati: *Vita e poesia*. 275. l.

magaslatra emelkedik; Dante «Purgatorium»-ában is találkozunk vele.¹ A balladák rendszeren léha tartalmúak: a szerető szidalmazza az alkalmatlankodó férjet, akiről általában megvetően beszélnek, vagy sikamlós mesék, népies bohóságok képezik tárgyukat, vagy a férjhez menni óhajtó leány türelmetlensége nyer bennük kifejezést. Elterjedt volt a frottola (tréfásdal), a francia fratrasie közeli rokona. Költői közül nevezetesek Francesco di Vannozzo és Franco Sacchetti.

Az utcának is meg voltak a maga dalnokai, a giullarek. Több hangszeren játszottak s órákon át mulattatták bohóságaikkal a népet. Főleg az élénk, vidám firenzei szerette őket és «hangzatos epithetonokkal és nem kevésbé szépen hangzó forintokkal fizette és tömegben hallgatta a Piazza di S. Martinon».²

A szerzetesek a világi dalok léha tartalmát erkölcsi tartalommal akarják helyettesíteni s a giullari profanival szemben fellépnek a giullari di Dio. E költők nagyrészt a franciskánusok sorából kerülnek ki s hazájuk Umbria. (Egyik legnevezetesebb terméke e költészetnek a messzinai nők siralma 1282-ben.) A vallásos költészet legkiválóbb képviselői Aquinói szent Tamás, Jacopone da Todi és Guy di Fulcodi (IV. Kelemen).

Míg Provence hatása alatt fellendül a lírai költészet, a «langue d'oïl» birodalmának, Észak-Franciaországnak hatása az elbeszélő költészetben érezhető, főleg Észak-Itáliában. Bretagneban élnek a britt hőskör emlékei; költőik szerettel foglalkoznak a kerekasztal lovagjaival, Artus király hőstetteivel, Galvan, Tristan és Parcival kalandjaival s a tó úrnőjétől nevelt árva Lancelottal. A trouvèrek közlik ezen hősmondákat Európának úgyszólván minden nemzetével. Itáliában korán látható-e hatás. A XII. század első éveiből származik a modenai templom kapuján levő jelenet, mely Artus királyt ábrázolja, amint lovagjaival egy erőd ostromára indul. Az előkelők házaiban ott található a kerekasztal lovagjairól szóló elbeszélések, gondosan írva, diszes kötésben, főleg a nők által becsülve. Francesconak is ez okozta vesztét, amint a «Pokol»-ban a költőnek elmondja:

Mulatságból Lanc'lot történetét
Olvastuk egy nap, hogy gyúlt szenvedélyre.
Magunk valánk rosszat se sejtve még.

¹ 28—29. Ének.

² Flamini: Poeti e poesia di popolo di tempi di Dante. (Conf. Dant. II.) 309. l.

De csak egy pont volt, mely megejte végre,
 Olvasva, hogy a hő vágy mosolya
 Nyomán az ajkra, hogy tapadt a csók:
 Társam felém hajolt s megcsókola.¹

Így lesz bűnszerző a Lancelot és Ginevra története Francesca és Paolo közt és előidézője a riminii tragédiának.

Gazdag költészetre talál hát Károly, mikor daltól hangos hazáját királysággal cseréli fel.²

A szorgalom és munka gazdaggá tették a firenzei polgárokat; mint kereskedők megismerkedhettek az antik világ hagyományaival s kifejlődhetett bennük a szép iránt való érzék. A pénz és a régi athénire emlékeztető firenzei genie indítja virágzásnak a művészeteket Itáliában s elsősorban Firenzében.

Az építészetben a román stíl az uralkodó, mely Dél-Itáliában bizánci és mór elemekkel vegyül, míg Közép- és Észak-Itáliában közeledik a csücsiveshez. A csücsives stíl iránt azonban az olasz ellenszenvvel viseltetik, csak részleteiben veszi át, beleoltja a románba s így bizonyos különleges nemzeti jelleget kölcsönöz neki (a sienai, orvietoi, firenzei dóm stb.). Szép emléke a csücsives stílnak szent Ferenc sírboltja és a felsőtemplom, mely Jakab német mester műve ugyan, de mégis feltünteti az olasz motívumokat. Nápolyba A. Károly viszi be az új stílt, egyenesen Franciaországból.

Az építészet terén különösen méltók a megemlítésre Niccolò Pisano (a firenzei Sta Trinita építője), fia, Giovanni, Fra Sisto, Fra Ristoro és Arnolfo. Ez utóbbi vezette a Bargello palota, a priorok loggiája, az Ora San Michele loggiája munkálatait s ő csinálta az új firenzei katedrális és a Sta Croce terveit. «A pompához, alkotásai alapkarakteréhez, iskolája csak a kellemet adta.»³

A szobrászat a XIII. századig elmaradott, de ekkor bámulatos fejlődésnek indul. Pisa a görög szobrászat emlékeit nagy számban hurcolja át hajóin s ezek szolgálnak mintául az olasz

¹ Dante: Pokol V. 127. sk. 1.

² A költészetre vonatkozólag: 1. Flamini i. m. 2. Novati: Vita e poesia di corte nel dugento (Conf. Dant. II.). 3. Sabatini: I poeti Italiani. Garroni kiadása. 4. Anglade: Les troubadours. 5. Gaston Paris: La Littérature Française au moyen âge. 1905. 6. Egyetemes irodalomtörténet. II. k.

³ Perrens: La civilisation etc. 157. l.

mesterek alkotásaihoz. Élethűség és formai tökély a jelszó, mely a század első felében még inkább jámbor óhajlás ugyan, de a második felében már figyelmet érdemel az eredmény is. Első igazi mester Niccolo Pisano, kinek iskolájához tartozik Andrea és Giovanni Pisano; ezeknek működésében már felismerhetjük a renaissance jeleit.¹ Andrea műve a pisai baptisterium ajtója, melynek alakjain felismerhető a kompozíció és a főszme jelzése. Ghiberti csodás kapuihoz ez volt a minta.

A festészet terén is a XIII. század második felében látunk igazi haladást, amikor kezdi kivonni magát a bizanci befolyás alól s kezdi levetkőzni a durvaságot, mely az előző korok alkotásait jellemzi. Mig a szobrászat terén Pisa vezet, a festészetben Firenzéé a vezetőszerp. Egész utcájuk van ezen városban azon művészeknek, akik önállóságra törekszenek (Via de'Pittori).

Különösen két név jelzi a haladást határozottan a festészetben: Cimabue és Giotto. Cimabue még nem tud teljesen szakítani a bizanci hatással, de már élő model után is dolgozik s főleg az agg fejeket tudja sikerülten festeni. A szépség, kellem hiányoznak még nála, miként a bizanciaknál is, de nagy érdeme, hogy a festészetet önállósítani törekszik. Anjou Károly nagyra becsülte művészetét s munkája közben is meglátogatta.

Mint a költészetben Cino da Pistoiaé a kezdés dicsősége és Dantéé maga a munka, ép úgy a festészetben az utat Cimabue mutatja meg s hatalmas tehetségével diadalmasan halad azon Giotto. Föléleszti a portraitfestést s egész jeleneteket tud ábrázolni. A proportio gyakran hiányzik nála, de a fényt és árnyat ügyesen osztja be. A világos-sötétet és a perspectivát még ő sem ismeri, de érdeme, hogy a természethez fordul. «A kivitelben hű utánzó, a fölfogásban vagy a methodusban a legmerészebb újító.»² Emlékét őrzik az assisi alsó és felső templom falképei (28), a páduai Scrovegni-kápolna falképei, VIII. Bonifácnak a laterani Szent János-templomban levő képe stb. Tőle származik Dante arcképe is.³

¹ Berzeviczy A.: A cinquecento festészete és szobrászata. 1906. 27. l.

² Perrens: La civilisation 162. l.

³ Dante meg is emlékszik a «Purgatorium»-ban a két festőről:

«Lám Cimabue a festők közt legfőbbnek

Tartá magát, most Giottot dicséri.

Minden hírétől ez fosztotta őt meg.»

Végezetül emlékezzünk meg az iparról, amiben Firenze vezet. Az ipar előmozdítására óriási hatással vannak a céhek, melyek szigorú szabályokkal állják útját a visszaéléseknek. Hogy valaki tag lehessen, legalább egy évig kell az ipart vagy kereskedést űzni. Tilos mást, mint tengeren-tülit eladni, üzleten kívül eladni, házárdjátékot játszani, a harmadik harangjel után kimenni, nőt bevezetni, tüzet gyújtani — kivéve a kandelábereket — trágár vagy káromló beszédet folytatni, munka után kóborolni, idegenből nősülni, a gazda pénzével vagy ingóságaival konventben keresni menedéket. Az árún papir van, mely föltünteti a szabott árat, a ház nevét és a készítőt. Aki csal, elpusztul vagyona.

Vannak nagy és kis céhek.

A nagy céhek közül legnevezetesebb a kalimala (arte di calimala), a francia szövetekkel kereskedők céhe. Franciaországból, Brabantból, Flandriából szállítják a durva gyapjú-szöveteket, azokat sajtáságos módon átdolgozzák és úgy hozzák forgalomba. Ez a calimala (callis malus).

A második nagy céh a gyapjuszövök céhe. Ez abban különbözik a kalimalától, hogy az iparos maga gyártja a szövetet. Főleg 1239-ben kezd föllendülni ez az iparág, mikor az umiliati-k rendje betelepül.¹ Később külföldről is kénytelenek gyapjút szállítani (Portugáliából, Franciaországból, a Balearokról). Flórenc legelőnekebb kereskedelmi összeköttetésben Burgundiával és Provenceval van.

A selyemszövés csak a század végén vergődik fontosságra.

A váltók céhe is nevezetes szerepet játszik Firenze életében. Mintegy 80 bank és iroda van a városban, de vannak irodáik Spanyolországban, Portugáliában, Angliában és Franciaország minden tartományában. Ők a fejedelmek bankárai s ők váltják be a XII. századtól a péterfilléreket (campsores papae). Ők hozzák forgalomba a váltót.

A tudományos céhek tagjai, kik a bolognai egyetemet látogatják, nagy tiszteletben részesülnek. Az orvos, bíró és jegyző szürke prêmes bő skarlát ruhával különbözteti meg magát polgártársaitól. Ruházatuk kiegészítő részei még a bársony sapka és a keptyű.

Az orvos egyetemi tanulmányainak elvégzése után még a céh konzulai előtt is vizsgázik, azután helyiséget bérel és ren-

¹ A XI. sz.-ban alakult milanói száműzöttekből és leginkább gyapjúszövéssel foglalkozott.

desen gyógyszerésszel társul. Tudományuk azonban kuruzslás. Fűvekkel és babonával gyógyítanak. A bolondnak szent Zanobius sipkáját teszik a fejére, vagy Gualberti szent János köpenyét vállaira. Ha lethargiába esik valaki, vagy vérfolyása van, erre biztos hatású szer, ha az illetőt megkötözik és a köteléket gyertyával leégetik róla. Láz ellen legajánlatosabb a hideg fürdő.

A bírákban Salamon király bölcsesége lakozik. Ime egy példa: Rubaconte podesta egy embert, ki a hidról leesett és egy arra járó agyonütött, arra ítél, hogy a meghalt helyére álljon s a panaszosok egyike essék rá.¹

A kereskedelmet már nem monopolizálja annyira Firenze, mint az ipart. Igaz, hogy polgárai nem riadnak vissza a tenger és a szárazföld veszélyeitől, vonzák őket Kelet rejtelmei, fölkeresik Kinát, hová az út három évet vesz igénybe s VIII. Bonifác a világ ötödik elemének nevezi őket, de érezniök kell, hogy hazájuk nem tengerparti város. Velence, Genua, Pisa előnyben vannak fölötté s a közvetítő kereskedelem teszi őket gazdaggá és hatalmassá.

A kereskedelmet azonban állandóan veszélyeztetik a rablók, kalózok s a kereskedőket tönkrejutással fenyegetik a tenger veszélyei és a partjog.²

¹ Perrens: La civilisation etc. 80. l.

² Az ipart és kereskedelmet bőven tárgyalja Firenzere vonatkozólag Perrens: La civilisation etc. és Desjardins: Négociations diplomatiques de la France avec la Toscane I. k. (Introduction) c. művében.

IV. FEJEZET.

A beneventi csata. Az ország berendezése.

Manfréd abban bizott, hogy Károly expedíciója meghiusul és a pápa keresni fogja az alkalmat a vele való kibékülésre, de a koronázás nyílt és visszavonhatatlan szakítást jelentett. Most már csak a kard dönthetett. Manfréd gyűlést hív össze Beneventbe s kéri báróit, hogy nyujtsanak segílyt a küzdelemre.

A szorosok védelmét, melyek a birodalom kapuját képezték, Giordano Lanciara és Riccardo Aquinora, Caserta grófjára bízta,¹ Németországból pedig 2000 zsoldost akart hozni, kiknek hat hónapra dupla zsoldot küldött. Mindhiába! Az árulás, mely egészen családjáig hatol, előkészíti bukását.

Nápolyba három út vezetett: a via Appia, Latina és Valeria.

Károly hidegben, jégben a via Latinan indult meg s Anagnin, Ferentinot, Frosinonet érintve, elérkezett a Liris hidjához Ceperanonál. Manfréd a hid őrizetére Caserta grófot küldte ki, de Károly akadálytalanul áthatolt rajta, valamint a Ceperanoi szorosokon is s így az út nyitva volt előtte az ország belsejébe.

A közvélemény Caserta grófot árulónak bélyegezte, aki így állt boszút Manfrédon családi boldogságának földulásáért.²

Aquino gróf Ceperanótól visszatért várába, Lancia pedig Manfréd táborába, hol hirül adta Ceperano elvesztét.

Manfrédot lesujtotta a csapás és kísérletet tett Kelemen megengesztelésére. A pápa azonban azt felelte, hogy volt idő, mikor az egyház ajánlotta föl a békét, Manfréd elutasította, most Manfréd kér békét, de az egyház nem hallja meg szavát «omnia siquidem tempus habent, sed tempus non habet omnia».³

A király az elutasítás után Károllyal akart alkudozásokba bocsájtkozni főleg azért, hogy időt nyerjen, mig a német zsoldosok megérkeznek. Terve most sem sikerült. «Mondjátok meg — felel Károly a követeknek — a lucerai szultánnak, hogy köz-

¹ Saba II. 20—22. c. 816—18. l. — Villani VIII. 5. 229. l.

² Malespini 1001. l. — Villani VII. 5. 229—30. l.

³ Giudice: Cod. dipl. I. 101—3. l.

tünk nem lehet sem béke, sem fegyvernyugvás; hogy nemsokára vagy ő küld engem a paradicsomba, vagy én őt a pokolba.»¹

Manfrédnak tehát nem maradt más hátra, mint készülni az élet-halál harcra.

A ceperanoi árulás hírével együtt terjedt a franciák kegyetlen bánásmódjának a hire is s szomorú következményekkel járt Manfrédra nézve.

Aquino, Monte-Cassino, Rocca d'Arce kiostromolhatatlan sziklavára megnyitották kapuikat; a megrémült Campania semmi ellenállást sem fejtett ki, Manfrédnak még San Germanóban lehetett reménye. A hatalmas erődöt egyik oldalról hegyek, a másiktól mocsarak környékezik, élelemmel bőven el van látva s védelmére 2000 szaracén íjászt és 1000 lovast küldött a király.² Rövid ellenállás után ez is föladja a küzdelmet s Károly úgyszólván küzdelem nélkül jut az ország szívébe s mint «vadász a vadkant» üldözi Manfrédet.³

Manfréd Capuában hallja meg San Germano elestét s mivel látja, hogy vesztett ügye van, a virágzó Capua fölgyűjtására gondol. Ekkor jut tudomására, hogy Károly letérve az egyenes útról, Capuánál kelepcébe akarja őt keríteni; elhagyja tehát Capuát, hogy az ellenállásra alkalmasabb területet keressen.⁴

Károly, kinek San Germano elfoglalása után a Liris egész vonala kezébe került, Tuliveronál, hol legkevésbé várták, átlépte a Volturnot és követte a Benevent felé huzódó Manfrédet.

Manfréd Beneventnél megállapodva elhatározta, hogy följánlja Károlynak a csatát. Ez az elhatározása okozta vesztét.

Károlynak nem volt pénze; seregét eddig is azon sarchól tartotta fönn, melyet a meghódolt városokra és tartományokra kivetett,⁵ ha tehát Manfréd húzza-halasztja az ütközetet s Károly rakoncátlan serege ellen fölzúdul a föld népe, pénz és élelmiszer hiányában, ellenségek között nem tarthatta volna soká fönn magát. Manfréd azonban arra számított, hogy a nélkülözés, fáradság kimerítette a francia tábort.

Károly febr. 25-én ért Benevent közelébe s tábort ütve, megmutatta vitézeinek az ígéret földjének egyik legértékesebb

¹ Malespini 1001. l.

² Malespini 1001. l.

³ Nangis: Vie de st. Louis. I. L. 423–5. l.

⁴ Andreas Ungarus. 571–2. l. — Saba III. 4–5. c. 820–22. l.

⁵ San Germanora 2000 uncia aranyat vet ki hadisarcul s azzal elégíti ki katonáit, «kik igen sokat nélkülöztek.» Giudice: Cod. dipl. I. 105–9. l.

pontját, Samnium fővárosát, mely hivatva volt arra, hogy tanuja legyen, mint mérkőzik Szicília két koronás királya életre-halálra.

Szembenáll a két sereg: Károlyé keresztshad, Manfrédé részben mohammedán. Ez utóbbi sereg aránylag csekély, mert Antiochiai Konrád Bruzziban, Frigyes Calabriában, Ventimiglia Sziciliában állott sereg élén.

Manfréd három csapatra osztja seregét: az első csapatban 1200 német lovas volt, élén Giordano Anglano gróf; a második csatasor élén, melyet toskán és lombard ghibellinek alkotnak, Gualvano és Bartolomeo Lancia állanak. A derékhadat apuliai vazallusok és lovas szaracén ijászok képezik s ezeket maga Manfréd vezeti.

Károly szintén három hadrendet állít föl. Az elsőben 1000 francia lovas Montfort Fülöp vezetése alatt; a másodikban a bárók, a királyné lovagjai, a provenceiek, champagneiek és rómaiak élükön Károllyal és Montfort Guidóval, a harmadik sorban Róbert flandriai gróf áll 700 emberével, kikhez a guelfeknek mintegy 400 főnyi csapata csatlakozik.¹

A fáradt francia sereg kérte Károlyt, hogy halassza másnapra az ütközetet, de a connetable és az ifjú flandriai gróf (a Dame Noire fia) kijelentették, hogy ha Károly nem rendeli el a támadást, ők maguk fogják megrohanni csapataikkal az ellenséget. A király maga is égett a vágytól, hogy minél előbb leszámoljon ellenfelével; örömmel csatlakozott tehát a küzdeni vágyókhöz, mert elérkezett a hön óhajtott nap.²

Károly csata előtt azt az utasítást adja seregének, hogy főleg az ellenfél lovát igyekezzenek megsebesíteni s csak szürni törekedjenek.³

A középkori hűbéres sereg magvát a nehéz fegyverzetű lovasság képezte. Főfegyver a súlyos lándzsa s maga a harcos talpig vasba öltözve nagy, erős lovon ült. A németeknek a lándzsán kívül hosszú kardjuk, míg a francia gyalogosnak rövid, szúrásra alkalmas kardja volt. A ló megsebesítésének az volt a célja, hogy a lovasból gyalogos váljék, aki nehéz fegyverzetének súlya alatt harcképtelen lesz.

¹ «de'quali molti fiorentini si feciono cavalieri per mano del Re Carlo in sullo in cominciare del battaglia.» Malespini 1003. l. — L. még Villani VII. 8. 232. l.

² «Venu le jors ce nos avons tant desiré.» Villani VII. 8. 232. l.

³ «Punctim infigite, milites Christi, punctim transfigite.» Andreas Ung. 577. l.

Károly alkalmazta már ezt a módszert a keresztes háborúban s eredményesnek találta. Igaz, hogy nem lovaghoz illő eljárás, de érezte Károly, hogy nem lovagi tornán van most, hanem komoly küzdelemben, melynek sikerétől függ koronája, sőt itt távol hazájától, megfosztva minden segélyforrástól, élete is.

Károly intelme után az auxerreai püspök áldást adott a seregére s megkezdődött a küzdelem.

Először Manfréd parancsa ellenére a szaracénok támadnak. Nagy hévvel és még nagyobb lármával törnek a franciákra és sokan elesnek fegyvereik alatt. A franciákat dühre gerjeszti a szaracénok sikeres föllépése, fölülkerekedik bennük a keresztes, iszonyú erővel visszazorítják ellenfeleiket és kegyetlen mészárlást visznek véghez soraikban.¹ Ezután a németekre támadnak, de az erős páncél miatt kezdetben kevés kárt tehetnek bennük, mígnem Károly intelmét követve a csapásra emelt kar hónaljába szúrnak.² Manfréd látva a franciák előnyomulását, egész seregét a csatába viszi, mire Montfort is hadba száll a tartalékkal.

Manfréd és vitézei hőiesen küzdenek, a franciák ereje lankadni kezd, mikor az apuliai főemberek egymásután átpártolnak az ellenséghez.³

A szerencsétlen fejedelem belátja, hogy az árulás lehetlenné teszi számára a győzelmet, de hogy Károly ne gyönyörködhessek megalázott foglya gyötrelmeiben, karddal kezében keresi a halált. A halálban nincs szolga és fejedelem, leveti tehát királyi díszét s úgy rohan a legádázabb küzdelembe egy ifjú római nemestől, Tibaldo Annibaldiktól kísérve, ki ideális lelkesedéssel ragaszkodott a hős fejedelemhez.

Koronájával elvesztette életét.⁴

¹ «Trucidantur ergo canes, ac eorum corpora, quae Gallicus gladius sine pietate aliqua trucidabat, sicut venales carnes carnificum laniata canibus reliquuntur et avibus super terram.» Saba III. 10. 826—27. l.

² Nangis: Vie de St. Louis. 425. l.

³ Quidam Magnates Apuliae a Principe recedentes Regi Carolo adhaeserunt. Monachi Patavini Chron. 726. l. Hasonlókép Dante:

Ha összegyülne mind a nép — — — — —
 — — — azzal, melynek csontját Ceperannál tán
 Most is szedik még, hol mind hazugember
 Lón az apulji — — — — —

Pokol. XXVIII. é. 15—18. s.

⁴ Saba III. 10. 827—28. l. — Giornali Napoletani 1031. l. (Ap. Muratori XXI. k.)

Villani röviden, de sokatmondóan okolja meg Manfréd eljárását: «Úgy tett, mint vitéz fejedelem, aki inkább akart a csatában meghalni, mint gyalázzal megfutni».¹

Az ütközet 1266 február 26-án történt.

Manfréd serege az ő halála után fölbomlott s futott az Abruzzokba, vagy Benevent felé. A franciák olyan kegyetlenül bántak a legyőzöttekkel, hogy azok inkább a folyóba ugráltak, semmint a győzők kezébe kerüljenek.

Károly még a csata színhelyéről levelet ír a pápának, melyben vázolja a csata lefolyását, nem tagadja az öldöklést,² s tudtúl adja a franciák győzelmét. Kiemeli, hogy igen sok foglyot ejtettek (köztük Giordano Lanciat), de Manfrédről nem tud semmit, csak harci ménje került kezükbe, ezt is egy pikard katona fogta el.³

Ez a katona megjelent a szépen földiszített lovon s a foglyok mindjárt fölismerték benne királyuk paripáját és tudakozódtak a pikardtól, milyen körülmények közt került birtokába a ló. A vitéz elmondta, hogy ő lándzsájával megsebesítette a ló szemét, mire az fölágaskodott, ledobta lovagját, akit aztán a zsoldosok megöltek és kifosztottak. Ezután elvezette a foglyokat arra a helyre, hol az elbeszélт jelenet lejátszódott (február 28-án, tehát a csata után harmadnapra) s azok fölismerték egykori urokat.

A szomorú viszontlátás, a csatatér megrázóan fönséges képe⁴ megrendítették a foglyokat, kik zokogva csókolták a halott kezeit és lábait.⁵ Könny gyült a francia lovagok szemébe is, midőn látták a hűségnek e megható megnyilvánulását s kérték Károlyt, hogy tisztelje meg Manfrédben a lovagot és hős ellen-

¹ Villani VIII. 8. 234. l. — A Károly udvarában élő Adam de la Halle szintén dicsőíti Manfrédet:

«Biaus chevaliers et preus et sages fu Manfrois,
De toutes bonnes téches entechiés et courtois;
En lui ne faloit riens forsque seulement fois.»

L. Jordan i. m. 412. l. 6. jegyz.

² «Facta est itaque in ipso campo tanta strages, quod celant campum oculis superiacentia corpora occisorum.» Giudice I. 110—3. l.

³ «De Manfredo autem utrum ceciderit in conflictu, vel captus fuerit, aut evaserit, certum adhuc aliquid non habetur. Destrarius autem, cui insedissee dicitur et quem habemus, casus affert non modicum argumentum.» U. o.

⁴ Equorum corpora super cadavera hominum quiescebant. Saba III. 11. 828. l.

⁵ Saba III. 13. 830. l.

félt s temettesse el tisztességesen, mire a király így válaszolt: «Szívesen megtenném, ha nem volna exkommunikálva.»¹

Igy a beneventi hidaljába temették s tisztelete jeléül minden katona dobott rá egy kövecskét.²

Azonban Károlyt még a halott emléke is bántotta, átvitette tehát Manfréd csontjait egy Tronto melléki völgybe. Némelyek szerint pedig Bartolomeo Pignatelli Cosenza püspöke kapta a megbizatást, hogy Manfrédot temettesse el az ország határain túl, mint kiátkozottat, természetesen egyházi szertartás nélkül (sine cruce et luce). Így lel nyugóhelyet a Verde (Liris) mentén.³

Károly az ütközet után Benevent felé vonult, a város lakossága megnyitotta a kapukat, átszolgáltatta a Hohenstaufok kincstárát, a király pedig prédára bocsájtotta a várost, melyhez semmi köze, katonáinak, kik nem kegyelmeztek sem kornak, sem nemnek.⁴ Ez a pápával kötött szerződés ellenére történt, miért is Kelemen heves szemrehányásokkal illette Károlyt eljárásáért. A beneventiek kényszerűségből hódoltak meg Manfrédnak, tehát nem bűnösök, de ha azok lennének is, a pápát illetné meg a megtorlás joga, nem pedig a királyt.⁵

Benevent földülése után Nápoly felé indult a király. A nápolyiak eléje küldték a város kulcsait s biztosították hódolatukról. Az új király nagy fénnel tartotta bevonulását Nápolyba, de lakásul nem a német modorú Castel Capuanot választotta, melyet II. Frigyes építtetett, hanem új kastélyt építtetett, a Castel Nuovot.

¹ «Si fereis je voluntiers, si luy ne fust scomunié.» Villani VII. 9.

² Azért énekli Dante:

«Ott nyugodnának most is csontjaim még
A hidfőnél Benevent mellett, ott a
Nagy kőrákás fölöttük állva, mint véd.»

Purg. III. 127—29. s.

A genuai annalista szerint Károly «iussit ipsum indui vestimento panni deaurati et facto monumento novo predictum domnum Manfredum sepeliri fecit cum maximo honore et prout tanto homini condecabat.» Annales Januenses. 256. l.

³ Malespini 1004. — Dante szintén az utóbbit fogadja el:

«Most mosni zápor, szél zilálni szokta,
Országomon kívül, a Verde mellett,
Hová eloltott gyertyákkal, ledobta (t. i. Cosenza pásztora).»

Purg. III. é. 130—32. s.

⁴ «qui data sibi de coelo victoria manus nefarias innocentum sanguine cruentarunt.» Thesaurus 299. l.

⁵ Thesaurus 298—300. l.

Szakított a tradícióval abban is, hogy az ország fővárosává Nápolyt tette, míg a Staufok Palermóban tartották székhelyüket. Szicília gyanús volt Károly előtt, inkább bízott Nápolyban, mely ragaszkodott urához akkor is, mikor a vidék elpártolt. A másik indító ok az volt, hogy «Franciaország fiának, Provence és Anjou grófjának, Apulia hercegének, Toscana patronusának s a szentszék hűbéresének fővárosa közel kellett, hogy legyen Rómához, Flórenchez és Marseillehez.»¹

Mielőtt az ország szervezéséhez fogott volna, nyugalmat kellett teremtenie. Sziciliában hadsereg élén áll Antiochiai Konrád, Calabriában Gualvano Lancia. Konrád ellen Montfort Fülöpöt küldi, aki aztán Szicília vicariusza lesz,² Gualvano ellen Guy de Mirepoixot. Konrád megadta magát s példáját követte Gualvano is.

Felső-Itáliában nagy változást idézett elő Manfréd halála. A ghibellinek elvesztették támaszukat, elvesztették a saját erejükbe vetett bizalmukat s nem tudtak kellő ellenállást kifejteni. A guelfek ellenben Károlyra támaszkodva iparkodtak a hatalmat kezükbe keríteni. Amint a vereség híre megérkezett Firenzébe, a nép mindjárt zúgolódni kezdett Guido Novello ellen s Bolognából két frati gaudentit állítottak a kormány élére, mint podestákat³ s melléjük 36 polgárt (részben guelf, részben ghibellin) rendeltek, kik minden nap összegyűlnek a Mercato Nuovon, a calimala-céh konzulainak udvarán tanácskozni. A ghibellineknek nem tetszett az új kormány, azt tartották, hogy a guelfeknek kedvez és Guido Novello vezetése alatt föllázadtak, de a polgárság visszaszorította őket és kénytelenek voltak a várost elhagyni.

Igy tehát Firenze kibékült a pápával⁴ és Károlynak egész Toscanában alkalma nyílt befolyását érvényesíteni.⁵

¹ Saint—Priest i. m. II. 273. l.

² Thesaurus 300. l.

³ A frati gaudenti-k, v. godentik rendje nem régen keletkezett. Ők Mária lovagjai, ruhájuk fehér, föléje sűrű köpeny van vetve, kezükön bőr, vagy gyapjúkeztyűk. Öltözetüket pajzs, sisak és vassarkantyúk egészítik ki. Címerük fehér mezőben vörös kereszt két vörös csillaggal. Céljuk az özvegyek, árvák védelme s a béke érdekében közreműködni, valójában pedig a nyugalmat és jólétet keresik: *seguirano il nome più che'l fatto, cioè intendere a godere* — mondja róluk Malespini. A két tag Catalano dei Malavolti és Lodovico d'Andalo. Malespini 1006. l.

⁴ «Dudum floruerat — írja a pápa — sed effloruit postmodum civitas Florentina; nunc tamen per Dei gratiam refflorere desiderans etc.» Thesaurus 310. l.

⁵ «Ecce fili carissime, ianua panditur ad salutem totius Tusciae.» U. o.

Firenze példáját tényleg csaknem egész Toscana követte, sőt Lombardiában is nagy volt a hajlam az egyházzal való kibékülésre. A pápa biztosra vette, hogy a közel jövőben megjelennek Palavicini és Piacenza követei, sőt remélte, hogy a büszke Genua is behódol.¹ Várakozásában nem csalódott. Piacenza és Cremona követeket küldtek a pápához, aki viszont apostoli legatust küldött Cremonába. Palevicini nagy tisztelettel fogadta Kelemen küldöttét s átkísérte őt Piacenzába is. Itt népgyűlést hívtak össze s ezen vette a legatus a város ígérését, hogy hű lesz az egyházhoz s azután Palevicinit, Ubertino de Andito grófot és a piacenzaiakat föloldotta az átok alól, megvesszőzve Palevicinit, Anditot és a város podestáját, «miként az már szokás».²

A hatalmas kényúr meghódolása éppen olyan hatással volt Lombardiára, mint Firenzéé Toscanara. Pávia és Verona kivételével minden kényúr meghódolt az egyháznak, amivel út nyílt Károlynak is; hogy az illető területeken befolyását biztosítsa.

Kelemen öröméhez még a hatalmas tengerparti köztársaságnak, Genuának a hódolata hiányzott. A király még a hadjárat előtt elküldte e városba az avignoni püspököt, hogy a köztársaság őt vállalatában támogassa, de célt nem ért. A bèneventi ütközet után a római kuriában és a királynál megjelent Genua hat követe, de érdemleges dolgot nem végeztek.

Az összeköttetés Genua és a kuria közt — bár a város 1267-ben interdiktum alatt van — nem szakad meg, sőt állandóan tárgyal a köztársaság Károllyal is és genuai hajói akadályozzák meg, hogy Messina föl ne lázadjon uralkodója ellen. Még 1267-ben megjelennek a király követei Genuában s szövetséget ajánlanak az erős versenytárs, Pisa ellen. Erre vonatkozólag szüksézáván csak annyit jegyez meg az évkönyvíró, hogy «a felelet... az említett követeknek kedvező volt, amint illett».³

Firenzében 1266 decemberében a frati gaudenti letűntek a kormányról és a pápa minden követ megmozgatott, hogy a signoriát Károlyra ruháztassa. A város ellenállt, de ellenállását csakhamar megtörte a pártviszály. 1267-ben Toscanában ismét szemben állt a két tábor: a ghibellinek, kiknek fetenti (büdösek) a gúnynevük és a guelfek, kiket ferracani (vaskutyák) névvel

¹ Thesaurus 319, l. — Monachi Patavini Chron. 727. l.

² Annales Placentini 516—19. l.

³ Annales Januenses. 253—61. l.

illetnek. Firenzében is megbomlott a béke s ez ürügyül szolgált Károlynak arra, hogy 1267 husvétján Guy de Montfortot 800 francia lovassal és száműzöttekkel a városba küldje. Célját elérte; a guelfek följánlották neki az uralmat s ő elfogadja ezen őszintének éppen nem mondható nyilatkozattal: «A florenciek szíve az, amire pályázom, nem más uralom».¹

Az uralomra jutott guelf-párt, hogy hatalmát biztosítsa, a ghibellinek elkobzott javaiból megalkotta a guelf kincstárt (massa guelfa) és szervezte a pártot (parte guelfa). Így tehát Anjou-zászló lengett a Gariglianótól a Fáróig s Manfredoniatól Agrigentumig; Toscanában és Észak-Itáliában biztosítva volt a dinasztia befolyása.

Károly lábainál látva ellenfeleit, úgy viselkedett, mint egy győző a középkorban. Manfréd párthivei közül sokat kivégeztetett, másokat számkivetésre ítelt, a szerencsétlen királynét, a görög Helénát három fiával (Henrik, Frigyes, Azzolino) s mostoha leányával, Beatrixsel együtt elfogta s a Castel dell' Uovo nevű erődbe zárta.

Kegyetlenségével megsemmisítette ellenségeit² s most hozzáfoghatott az ország berendezéséhez.

Politikai reformjait azzal kezdte, hogy eltörölte II. Frigyesnek a lyoni zsinat óta hozott törvényeit, valamint a Konrádét és Manfrédét is.

Ő feudalis fő és mindenek előtt hódító akart lenni s hogy ez lehessen, lovagi osztályra, még pedig idegenekből álló lovagi osztályra volt szüksége.

Ezen jobbára franciákból álló lovagi osztálynak volt a feladata a hódítás katonai kormányának vezetése. Ezek a lovagok Manfréd hiveinek elkobzott javaiból hűbérbirtokokat kapnak, «nem mint jogot, hanem mint kegyet».

Magát a hűbérintézményt is átalakította francia mintára, mely sokkal szigorúbb, mint az itáliai s a hűbérúrnak nagyobb jogokat biztosít.³

Szervezi az adminisztrációt; új hivatalnokokat nevez ki, nagyjából franciákból.

Az természetes, hogy a katonai kormány vezetését franciákra

¹ Perrens: Hist. de Florence. 69—88. 1.

² Kelemen is megsokalja Károly kíméletlenségét, mérsékletet ajánl neki a megtérőkkel szemben és figyelmezteti, hogy jobban válassza meg környezetét. Thesaurus. 377. és 406—8. 1.

³ Saint-Priest II, 346—50. és 266—71. 1.

bizta, mert ő mint hódító jön és uralmát az iránta nagybbrészt ellenszenvvel viseltető legyőzöttekre nem alapíthatja, de a polgári adminisztrációba bevehette volna őket, így szelidíthette volna az ellentétet a korona és a nép között és nem maradt volna idegen saját országában.

Ezt a zárkózottságot, a legyőzöttek teljes mellőzését a pápa sem helyesli: «Ki merészelve neked nyilvánítani, hogy nélkülok nem fogod jól kormányozni országodat».¹

A pápa szavait csakhamar igazolják a következmények. A nép minden új kormánytól terheinek könnyítését várja, békét, nyugalmat remél, ez esetben azonban csalódik.

A király kincstára üres s mégis fényes udvart akar tartani, hatalmának védelmére zsoldos sereget is szervez s évenként be kell fizetni a pápának az adót. Mindez sok pénzt emészt föl. A francia hivatalnokok viszont nem derült egéért keresték fel Itáliát, hanem a kalandor szellem és gazdagodási vágy űzte ki őket hazájukból.

Igy tehát nemcsak a kivetett adót hajtják be könyörtelenül, hanem még a maguk részére is zsarolnak, mert a király ellenőrzésükről nem gondoskodik.

Igaz, hogy Frigyes is állított védvámokat, behozza a monopolumokat s nagy adókkal terheli a polgárságot, de e terhet arányosan osztja föl. «Az egyetlen lehetséges fokozás az általános jólét és forgalom emelkedésétől függött».²

Károly ellenben új adókkal sújtja a népet akkor, mikor a háború a kereskedelmet megbénította, a nép jólétét tönkretette.

Tetézi a nyomort a katonaság féktelensége. A durva zsoldosok nem tisztelték a tulajdonjogot és betolakodtak a legelőkelőbb nemesek családi szentélyeibe is. Károly pedig Manfréd hiveinek fosztogatóit és gyilkosait nem bünteti.³

A pápa ismételen kikel a visszaélések ellen, Károly hivatalnokait tolvajoknak, rablóknak nevezi s az erőszakosságok megszüntetését követeli.⁴

¹ Saint-Priest II. 263. l.

² Burghardt: A renaissancekori műveltség Olaszországban. I. 8. l.

³ Thesaurus 280. l.

⁴ «Existentibus tuis officiis — írja Kelemen a királynak — furibus et latronibus opulentis, qui ea in Regno tuo faciunt, quae Deus sustinere non poterit. Ibi enim officiales raptus et adulteria, prout a viris religiosis accepimus... cum variis exactionibus et rapinis exercere in publico non verentur». Giudice: Cod. dipl. II. 82. l.

«Ó, mint óhajtotta akkor a nép Manfréd szelid kormányát» — kiált fel Velence történetirója.¹

A sok zaklatás és megalázás létet ad azon elhatározásnak, hogy a ghibellinek új vezetőt szerezzenek maguknak az utolsó Hohenstaufi személyében, Konradinban.

Kiküldték a sváb dinasztia legkiválóbb hiveit: Gualvano és Federigo Lanciat s Corrado Capecet — kiknek Károly Pignatelli messinai érsek közbenjárására amnesztiát adott — Németországba «az alvó kölyök fölébresztésére és a sasfiókának fölrázására».²

¹ Romanin i. m. II. 278. l.

² Saba III. 17. 832—33. l. — A Capece-család tagjai hiven szolgálták a Hohenstaufokat. Arrighetto Capecenek, ki Manfréd idejében kiváló szerepet játszott, családjáról megemlékezik Boccaccio a Decamerone-ban (2. nap 6. novella).

V. FEJEZET.

Konradin. A tagliacozzoi esata. Konradin halála.

Alig távozott Konrád Itáliába, midőn 1252. március 25-én Wolfstein várában fia született, Konrád, kit — nevét kicsinyítve — Konradinnak neveztek. Még csecsemő volt, mikor atyja meghalt s anyja mellett nevelkedett nagybátyjának, Lajos bajor hercegnek gyámsága alatt. Ősei után kilátása lehetett Németország és Sicilia koronájára, de amattól elesik, mert a német fejedelmek megunták az erőszakos Staufokat, kik a bíródalmat elhanyagolják Siciliáért, emettől megfosztja Anjou Károlynak királlyá koronázása. Ez utóbbi annál veszélyesebb, mert mögötte van a pápaság egész erkölcsi és anyagi hatalmával.

Az ifjú herceg anyja 1259-ben férjhez megy Meinhardhoz, Görz és Tirol grófjához s így a gyermeknek nélkülöznie kell az anyai szeretetet is.

Tíz éves korában átvette formailag a sváb hercegséget s Constanzban telepedett le, hol II. Eberhardt püspök gyámkodott fölötte.

Nevelését Volkmar von Kemnaten vezette, ki — mint Hampe mondja — egyesítette magában a század első felének lovagi, művészetkedvelő szellemét a század második felének praktikus szellemével.¹

Úgy a tudományokban, mint a lovagi teendőkben alapos kiképzést nyert s a kor szelleme és az Alpok lábainál elterülő vidék regényes szépsége párosulva a Bódeni-tó bájával, költővé tette őt. E mellett gyakran megvillant képzeletében őseinek fényes koronája s biztatta a remény, hogy még megszerezheti azt, mint egyik barátjához intézett szavaiból kitünik: «cum ad fastigium Romani Imperii electi et creati fuerimus».

Régi álmának megvalósulásához az első lépés volt, mikor az elégedetlenek meghívták őt Szicilia trónjára.

¹ C. Hampe: Geschichte Konradins von Hohenstaufen. 38. 1.

Még az 1266-iki év októberében gyűlést hívott össze Augsburgba s előterjesztette Szicilia meghódítására vonatkozó terveit.¹

Ugyanekkor Lajos bajor herceg házassági összeköttetést hozott létre Konradin és Dietrich landsbergi örgróf leánya, Zsófia között; azonban a szerencsétlen ifjú sohasem láthatta meg menyasszonyát, illetőleg nejét.²

Az augsburgi gyűlés után megindult a levelezés Konradin és a ghibellinek közt, kik a pápa tilalma ellenére állandó összeköttetésben álltak vele.

1267 őszen anyja intelmei ellenére megindult az Etsch völgyén s a Brenneren át Itáliába. Párthivei már előrekészítették útját. Corrade Capece, Guido Novelli zsoldjukba fogadják a németeket, szövetséget kötnek, összeesküvéseket szőnek.³

A városok közül Pisa tűnik ki buzgalmával. A város úgyis ghibellin-érmelmű volt s Károly egy megdöntetlen tettével végleg az ellentáborba üzte. A várost fekvése — közel a Ligur-tengerhez és az Arno torkolatához — a kereskedelemre utalta s mivel Szicilia a tárgyalt korban fontos kereskedelmi gócpont, a pisaiaknak is voltak a szigeten árúházaik. Károly a beneventi ütközet után, részint mivel nem akarta, hogy kiváltságaikkal államot képezzenek az államban, részint hogy ghibellin pártállásukért bosszút álljon rajtuk, megvonta tőlük a kereskedés, sőt a szigeten való tartózkodás jogát is. 1267. április 1-ig el kellett hagyniok Sziciliát s a király ingatlan vagyonukra rátette kezét.⁴

Ez nagy politikai tévedés volt Károly részéről. Ha Pisának összeköttetése van Sziciliával, ott polgárai vannak s azoknak

¹ A gyűlésen elpanaszolja Konradin, hogy — bár atyja őt az egyház kegyeibe ajánlá — a pápa nem ismerte el jogát, nagybátyja elrabolja koronáját, melyet aztán a pápaság idegen fejedelemnek, Anjou Károlynak juttat s a szaracénok ellen keresztes hadjáratot hirdet: «Videte, quomodo Cruce Christi fallaciter et in Christianorum perniciem abutuntur». Mivel hívei őt Szicilia királyának címezték, a pápa állítólag ki akarja közösiteni, «licet tantum malitiam non credamus, in iuventute inculpabilem et insonnem de faretra sua sagittam mittere et excommunicationis sententiam fulminare». Most sok védője akadt jogainak a birodalomban is, Sziciliában is; kéri tehát a fejedelmeket, ne vonják meg tőle a segílyt és igyekezzenek meglágyítani a pápa szívét. *Chronicon Siciliae*. Muratori Ss. X. 824—28. l. 34. c.

² Azon kor szokása szerint Lajos herceg kötötte meg öccse nevében a házasságot.

³ *Thesaurus* 456—57. l.

⁴ *Sternfeld: Ludwigs des heiligen Kreuzzug nach Tunis etc.* 39—40. l.

nagy értéket képviselő árúik, meggondolta volna, vajjon Konradin ügyét — legalább nyíltan — támogassa-e.

A történetek után ellenben Corrado Capece kérését, hogy adjon neki Pisa hajót, melyen Tunisba juthat, készséggel teljesíti s megkezdi az izgatást Konradin érdekében.

A felsőitáliai mozgalmak hírére Károly Montfort Fülöpöt és Jourdain de l'Islet mintegy 500 lovassal, melyhez a taglia még 500-at ad, Toscanába küldte, hogy ott rendet teremtsenek; egyszersmind Montfortot és Lavena Róbertet fölhatalmazta, hogy szövetséges viszonyt hozzanak létre, illetőleg a már meglévőt újítsák meg a lombard- és toszkán-területi urakkal és városokkal.

A guelf-párt leghatalmasabb fészke Firenze lett, melynek signoreja a király, ki jogait vikáriusa útján gyakorolja. A guelf-párt vezére Guido Guerra. A ghibellinek nagy része elhagyta a várost, azoknak pedig, akik benn maradtak, esküt kellett tenniök, hogy engedelmessékednek az egyháznak és Károlynak, ezek ellenségei ellen küzdenek, a Konradintól és a száműzött ghibellinektől érkezett leveleket fölbontatlanul átadják a vikáriusnak s a Staufokat sem császárnak, sem királynak nem ismerik el, míg meg nem nyerik a pápai megerősítést.¹

Ugyanigy organizálódtak a guelfek Lombardia és Toscana más városaiban is és azon arányban növekedett Károly befolyása.

Valószínűleg nagy része volt ebben Lavena Róbert diplomáciai ügyességének is. Ő nyerte meg Károlynak S. Gimignanot is, mely stratégiailag igen fontos pont, minthogy Pisa és Siena közé ékelve a két ghibellin város érintkezését megakadályozza.

Colle és Volterra szintén francia uralom alá jutottak s a szicíliai király befolyása érvényesült Arezzo, Cortona, Borgo di S. Sepolcro, Montepulciano, Castri, Massa városokban is, melyek mind guelf kormányt szerveztek.

Kelemen a maga részéről semmit sem mulasztott el, ami a királynak tekintélyét és hatalmát gyarapíthatja. 1267. április 10-ikén kelt bullájában kinevezte Károlyt «generalis paciarius»-sá (általános békeszerző), s 1268. február 15-én pedig generalis vicariussá, «hogy akik a békét szeretik, azt élvezzék, és akik

¹ Az eskü szövege közölve F. Ildefonso: *Delizie degli eruditi Toscani*. VIII. 215. l. és Lami: *Memorie ecclesie Florentine* I. 496. l.

meg akarják zavarni, fosztassanak meg annak jótéteményétől».¹

Mint paciariusnak föladata a ghibellinek megtörése, mielőtt Konradin segélyüket igénybe vehetné. Kérte azonban Károlyt, hogy ne kegyetlenkedjék: «a győző szerepét töltsse be inkább — írja a királynak — mint a boszuállóét», majd ismét «válaszd inkább a szeretetet, mint a félelmetességet». Az egyházi államra paciariusi jogai nem terjednek ki, de a Patrimonium védelme kötelessége lesz, míg a császári széket be nem töltik. A határidő három év, de ha előbb választanak császárt, egy hó leforgása alatt tartozik tisztét letenni.²

Firenze 1267-ben a következő év január 1-ig s innen számítva hat évre podestává választja Károlyt s hasonlóképen jár el Lucca és Pistoia is.³

Mikor Corrado Capece Tunisba érkezett, ott találta Frigyes és Henrik kasztíliai hercegeket. Mindkettő testvére volt Alfonz kasztíliai királynak és közeli rokona Károlynak, kinek anyja, Blanka, kasztíliai királyleány volt.⁴

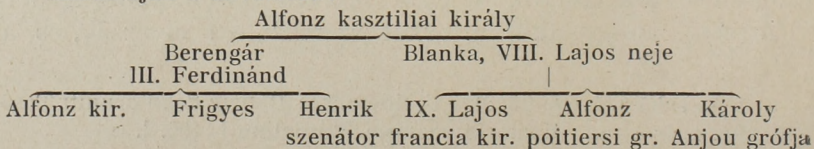
Henriket felségsértés miatt száműzték hazájából s ő kalandor életre adta magát. 1265-ben Károly szolgálatába állott és az ő táborában küzdött Manfréd ellen. 1266-ban a király a pápa fölszólítására kénytelen letenni a szenatori méltóságot, melyet a rómaiak utána Henrikre ruháztak. Ettől kezdve Károly vetélytársat lát Henrikben és alkalmat keres a szakításra. Ez az alkalom nem késik sokáig. Henrik ugyanis kéri annak a 40.000 aranynak a visszafizetését, melyet a beneventi csata előtt kölcsönzött a királynak. Károly erre nem hajlandó. Kelemen pápa, hogy az ellenségeskedésnek elejét vegye, fölszólítja Károlyt, hogy teljesítse kötelezettségét; majd mikor ez kijelenti, hogy

¹ Thesaurus 587—88. l.

² Giudice: Cod. dipl. II. 21—25., II. 45—46. és 49, II. 118. lapokon és Thesaurus 456—57. és 515—16. l. — Levelében a pápa a királyt «pugil ecclesiae singularis»-nak nevezi, míg Konradint, mint «de radice colubri venenosus egressus regulus»-t említi.

³ Thesaurus 466. és 472—73. l.

⁴ Családfájuk a következő:

nincs pénze, Simon legatusnak küld rendeletet, hogy az adósság kifizetéséről gondoskodják.¹

Még egyéb okok is voltak, melyek a két férfit szembeállították: Henrik szerette volna nőül venni a Károly fogságában synylődő Helenát — Károly ezt megakadályozta; meg akarta szerezni Szardiniát, — Károly közbenjárására a pápa úgy Jakab aragon királytól, mint Henriktől megtagadta azt.²

Természetes, hogy Károlyt Henrikkel szemben tanusított viselkedésében nem csak egyéni, hanem politikai okok is irányították. Ha Henrik elveszi Manfréd özvegyét, az epiruszi fejedelem leányát, kérdés, nem lép-e föl, mint Manfréd örököse, a sziciliai koronára vonatkozó igényével s nem fog-e akadályokat gördíteni Görögországra vonatkozó tervei elé, mint Epirus fejdelmének veje? Szardinia birtokára meg Károly maga is vágyott, itt tehát tisztán az önzés vezette.

A bosszús Henrik szakított Károlyal és összeköttetésbe lépett Konradinnal, kihez szintén rokoni kötelék fűzte.³

A pápa az ellenségeskedés hallatára levelet intézett Henrikhez, melyben kérte, hogy a város, sőt az egész világ javára feledje egyéni sérelmeit és állítsa helyre az egyetértést Szicilia királyával.⁴ Henrik azonban Guido Montefeltro útján megkötötte a szövetséget Konradinnal.

A pápa Henrik e lépésére azzal válaszolt, hogy fölhívja a szenátor alattvalóit, hogy uruknak tagadják meg az engedelmességet;⁵ egy másik levelében pedig fölpanaszolta Kelemen, hogy Henrik bebocsátotta Gualvano Lanciát Rómába, ez ott kibontotta Konradin zászlóját, a szenátor pedig üldözni kezdte a biborosokat és Károly hiveit. Ezért a pápa elégtételt követel s addig sem Henriknek, sem tisztjeinek ítélete nem érvényes az említettekkel szemben.⁶

¹ Thesaurus 339—40. l.

² Thesaurus 509—10. l.

³ Családfájuk a következő:

I. Frigyes császár			
	VI. Henrik cs.		Fülöp
	II. Frigyes cs.		sváb herceg, majd császár
IV. Konrád	Manfréd		Beatrix, III. Ferdinád
Konradin			kasztíliai király neje
		Alfonz kir.	Frigyes Henrik szenátor

⁴ Giudice i, m. II. 52—54. l.

⁵ Thesaurus 513. l.

⁶ Thesaurus 540—41. l.

Károlynak komolyan kellett a védelemre gondolnia. Mindezekelőtt a két nagy ghibellin városnak, Pisának és Sienának erejét akarta megbénítani. Parancsára vezére, Braiselve Siena alá vonult s mivel az erős várost kiostromolni nem tudta, a falakon kívül akarta csalni ellenfelét. Közben tudomására jutott, hogy Pisából 800 ember jön Siena fölmentésére. A marsal e haderővel megmérkőzni nem tudott, visszavonult és értesítette Károlyt a történekekről. A király a hír vétele után megjelent Firenzében s rövid ottidőzés után, miközben Cimabuet is meglátogatta s a polgárok közül többet lovaggá ütött, Poggibonzi alá ment.

A sziklafészek hónapokig föltartóztatta s így Konradin útja szabad volt. Akadálytalanul jutott el Veronába, hol Mastino della Scala tiszteletteljesen fogadta őt, de itt a pénzszükség arra kényszerítette, hogy javait zálogba vesse, ha seregének csak egy részét is meg akarja tartani.¹

Míg Konradin Veronában tartózkodott, Bresciában a pápa kihirdette az exkommunikációt Konradin és követői, főleg Verona, Pavia, Pisa és Siena városok polgársága ellen.² A bajor herceg és a tiroli örgróf látva a viszonyokat, s mivel a pápa ellenük is egész szigorral készült föllépni, Konradint vissza akarták vinni Németországba.³ A tapasztalatlan ifjú azonban inkább hitt az apuliai ghibellinek csábító ígéreteinek s míg jóakarói elhagyják, ő tovább halad a megkezdett úton, dacára annak, hogy az egyházi átok nagyon lesújtotta őt, mert megfosztotta a reménytől is, hogy a pápa jóindulatát sikerül megnyernie. Pedig ezt akarta elérni manifesztumával is, melyben kijelenti, hogy ő csak Károly ellen akar küzdeni.⁴

Míg Itáliában a két ellenfél ádáz küzdelemre készült, mind-

¹ Malespini 1011. l.

² Thesaurus 544. l.

³ Thesaurus 554—55. l. — Annales Placentini 524. l. — Monachi Patavini Chron. 728. l.

⁴ «Nur gegen Karl, unsern Feind, der uns unsere Rechte vorenthält, wollen wir unsere Macht erproben. Im kriegerischen Schachspiel wollen wir uns mit ihm messen; für unser Recht sollen die Schwerter sprechen! Und Gott im Himmel, der die Gerechtigkeit liebt und den Hochmuth verabscheut, wird von seinem erhabenen Thron das Urtheil verkünden und er wird gerecht richten». L. Hampe i. m. 170—71. l. — Hasonlóan a Chron. Siciliae 34. c. 807. l. (non ut adversus eumdem Pontificem generale contrarium aliquid cogitemus, quem patrem reputamus ac dominum... sed in Carolum).

kettőjük követői megjelentek Bibars egyiptomi szultán előtt. A szultán sokáig habozott, végre olyan választ adott, mellyel egyik felet sem sértette meg, de nem is segített egyikén sem. Reá nézve politikai szempontból hasznos lett volna a Hohenstaufok uralma s ezt kívánta volna az itáliai szaracénok helyzete is, de a kereskedelmi érdek mást parancsolt. Belátta, hogy a jövő az Anjouké, tehát nem ingerelheti őket maga ellen, mert Sziciliával szoros kereskedelmi összeköttetésben van. Viszont Károly, ki a pisai kereskedőket a szigetről kitiltotta, az egyiptomi kereskedőknek följánlotta mindazon jogokat, melyeket a Staufok idején élveztek. Ennek magyarázata abban rejlik, hogy az egész kereskedelmi forgalom India és Nyugat közt Egyiptomon át történt.

Bibarsnak a kereskedelmi szerződéssel még más célja is volt: elvonni Károlyt szent Lajos keresztes hadjárataitól.¹

A másik arab uralkodó, Abu Abdallah Mohammed el Mostanser funisi emir ellenben Konradin ügyéhez csatlakozott és segínyt adott Capecenek, mert Károly, kinek adófizetője volt, túlzó követelésekkel lépett föl vele szemben. Capece Frigyes kasztíliai herceg kíséretében szaracén, spanyol és német zsoldosokkal Sziciliába hajózott, Sciaccánál partra szállt s legyőzte Fulco Puy-Rikhárd vikárius seregét.

E győzelem után Szicilia a nagy városok kivételével Konradin pártjára állt.²

Károly helyzete veszélyes. Szicilia lázadásban van, magában a nápolyi királyságban veszedelmes ellenség lappang a Lucerába zárkózott szaracénokban, észak felől pedig harcra kész ellenfél közeleg.

E nehéz viszonyok között két vigasztaló esemény adja elő magát. A pápa Henrike tmegfosztja a szenátori méltóságtól és hogy Károly tekintélyét növelje, a szerződésben foglalt tilalom ellenére 10 évre reá ruházza e méltóságot. A másik vigasztaló jelenség, hogy Bresciából a kormányra jutott guelfek kiűzik a ghibellineket és így Konradin hatalmas támasztól esik el.³

A pápa azt remélte, hogy a lombard városok útját fogják állani Konradinnak és vállalatát meghiusítják. Ez ebben a for-

¹ Sternfeld i. m. 95—97. l.

² A pápa tudósítása Károlyhoz Giudice II. 80—83. l. és Saba IV. 2—3. c. 837—39. l.

³ Chronicon Brixianum 72. c. 946. l.

mában nem következett be.¹ Konradin 1268. januárjában elhagyta Veronát s az ellenséges Cremona és Piacenza területén áthaladva Páviába ért.

Páviából fölszólította a herceg a lombard városokat és urakat, hogy engedelmessékedjenek neki, de ezt csak Alberto Malaspina cselekedte meg.² Ugyancsak a páviai tartózkodás ideje alatt jelent meg Konradin előtt Pisa küldöttsége s a város nevében 17.000 uncia aranyat nyújtott át a zsoldosok fizetésére, Pavia hasonló célból 12.000 páviai fontot.³ Pisa Genuával is tárgyalásba bocsájtkozott, följajánlotta a szövetséget, melynek fejében minden áldozatra kész volt, a büszke Genua azonban vetélytársát visszautasította. Alig távoztak el Pisa követei, megjelentek a pápa, a francia király és Károly küldöttei, hogy a köztársaságot Károly ügyének megnyerjék, de mivel a város polgársága megoszlott, a követek üres marokkal tértek vissza küldöikhez.⁴

Károly 1267. nov. 30-án elfoglalta Poggibonzit s ott a toskán városok költségén új erődöt akart építeni, az erőd azonban félben maradt és a pénzt Károly saját céljaira fordította.⁵ Poggibonzi elfoglalása után Páviában ostrom alá akarta venni Konradint, de előbb Pisával kellett leszámolnia. Először kísérletet tett szépszerével elvonni Konradint pártjáról, mikor ez nem sikerült, megtámadta, lerombolta a kikötő erődjeit, de a várost bevenni nem tudta.⁶

A pápa többször sürgeti Károlyt, hogy térjen vissza Nápolyba, mert Henrik esetleg támadást intéz ellene; annyi bizonyos, hogy erősen készülődik, «mint aki valami nagy dolgot akar megkísérelni.»⁷ Különösen arra inti Károlyt, hogy Lombardiába ne menjen.⁸

¹ Ezért a pápa meg is neheztel a lombardokra. Thesaurus 562—63. és 597. l.

² Annales Placentini 524. l. ³ U. o. 525. l. ⁴ Annales Januenses 262. l.

⁵ Florenc 992, Pistoia 564, Arezzo 540, a számüzött sienai guelfek 264, Prato, Volterra, San Gimignano egyenkint 216, Borgo San Sepolero 168, Colle 120, Cortone 72, Montepulciano 36, Castro 24 toursi livret ad. Perrens: Hist. de Florence. 122. l.

⁶ Elfogyott a kenyere s 7 kenyérért 1 ökröt, 1 kenyérért 1 juhot adtak. Perrens: Hist. de Flor. 122. l.

⁷ IV. Kelemen levele közölve Giudicenél II. 80—83. l.

⁸ «Illud vero iterato concludimus, quod et scripsimus tibi nuper, ut ad Lombardiam intrandum nullatenus te involvas, ne ad interiora progrediens et posteriorum oblitus, quod avertat Dominus, non proficias, sed deficias in utrisque.» U. o.

Károly sokáig vonakodott eleget tenni a pápa fölszólításának, míg végre a pénzhiány kényszerítette a visszatérésre. A folytonos lázongás az állam bevételét megapasztotta s a királynak hitele, főleg a Henrikkel szemben tanúsított eljárása miatt, megingott. Így nem marad más hátra Károlynak, mint ismét a pápához fordulni segélyért és engedni a visszatérést sürgető fölszólításnak.¹

Volt még egy más ok is, mely siettetete visszatérését. A lázadás Lucerából mindig nagyobb-nagyobb gyűrűkben terjedt s az egymásra féltékeny justiciariusok a terjedésnek gátat nem vetettek.²

Konradin megszabadulva a veszélytől, hogy Károly őt ostrom alá fogja Páviában, megindult Pisa felé. Ellenfelei nem tudták útjának célját; némelyek szerint Rómába, mások szerint Nápoly valamelyik részébe s ismét mások szerint Szicília szigetére törekszik. Ő pedig, mivel a szárazföld Károly birtokában volt, a Carrettok birtokában levő Vadiban hajóra szállt s tengeren vonult Pisába, míg barátja, Osztrák Frigyes, a sereggel a hegyeken keresztül iparkodott elérni a nagy ghibellin várost.³

Konradin április 7-én érkezett meg s a város podestája, Bartolomeo Zoppo, császárt megillető pompával fogadta.⁴ Ide sereglettek egész Lombardiából és Toscanából a ghibellinek s ide jött Guido Montefeltro is egy római csapattal.

Ugyancsak Pisába érkeztek a Károlytól ismét elpártolt Poggibonzi követői is és följánlották a hercegnek városuk kulcsait.

A pápa, hogy megakadályozza Konradinnak Rómába való bevonulását, az egyházi átkot megújította s a rómaiakat föloldotta Henrik iránt tartozó mindennemű kötelezettségtől. Braiselve, Károly marsalja, útját akarta állni a Sienába vonuló Konradinnak, de serege Ponte di Vallenál vereséget szenvedett s maga a marsal is fogságba esett.⁵

Sienában 60.000 fontot kapott a herceg, ebből seregének zsoldját három hónapra kifizette s tovább vonult Róma felé.

¹ Giudice II. 140. l. — Thesaurus 574. és 577—78. l.

² Thesaurus. 589. l.

³ Thesaurus 284—5. l. — Annales Januenses 262. l. — Annales Placentini 526. l.

⁴ «Fu ricevuto quasi come Imperadore». Malespini. 1011. l.

⁵ Villani. VII. 24. 247—48. l. — Annales Januenses. 263. l. — Konradin tudósítása a csatáról Giudicenél. II. 157—60. l.

Mikor Viterbohoz közeledett, mondotta Kelemen hires beszédjét, melyben megjósolta Konradin szomorú végét.¹

Július 24-én tartotta a nagy ősök unokája bevonulását Rómába, melynek népe Henrikkel élén kitüntető tisztelettel fogadta őt, földiszitette házait s mindenfelé ének és zene hangzott.

Rómában elhatározták, hogy nem Ceperano felé vonulnak, mert azt valószínűleg megszállotta a nápolyi sereg, hanem Tivoli és a Teverone völgye felé mennek. Ekkor érkezett Rómába a hire, hogy sok város kitűzte Konradin zászlaját és Sziciliában párthivei győzelmet arattak.

Károly a sciaccai partraszállás és Capece győzelme hallára Lavena Róbertet 22 hajóval Sziciliába küldte.

A pisai hajóhad, mely a Tiberis torkolatánál horgonyozott Guido Bocia és Federigo Lancia vezérlete alatt, szintén Szicilia felé vitorlázott, hogy Capecenek segítséget nyújtson. A pisaiak kieveznek a mély tengerre, észreveszi ezt a Lavena flottájához tartozó 9 messinai hajó s azt hívén, hogy a pisaiak menekülni akarnak, üldözőbe veszi őket. A pisaiak hirtelen megfordulnak, tönkre teszik a messinai hajókat, a provenceiek pedig futásnak erednek. A pisaiak az elfogott messinai hajókat föl akarják gyűjtani és a kikötőbe tolni, hogy ott a többi hajót, a parti faházakat s végre magát a várost is fölgyújtsák, de a polgárság kétségbeesett küzdelme tervüket meghiúsította. (1268. aug. 11.) A további eredményes működést megakadályozta a két vezér féltékenysége.²

Ilyen szerencsés auspiciumok közt vesz búcsut Konradin a Capitoliumtól, rövid dicsőségének utolsó tanújától s megindul az előre megállapított uton. (Aug. 18.)

Károly, ki Lucerat ostromolta, Konradin római tartózkodásának hírére föl hagyott az ostrommal és sietett Aquila felé. Aquila, az Abruzzók kulcsa, az ő birtokában volt ugyan, de

¹ Jacobus de Voragine, ki épen Viterboban volt, hogy a dominikánusok nagygyűlésen elnököljön, így írja le a dolgot: «Dixit (Clemens) publice coram omnibus nobis, ne timeremus, quia scimus, quod iste iuvenis a malis hominibus sicut ovis ducitur ad mortem, et tali scientia hoc scimus, qua post articulos fidei maior non est». Cronica de civitate Januensi. 50. l. (Ap. Muratori SS. IX. t.) — Emliti ezt a Giornali Napoletani is Muratori XXI. k. 1031. l.]

² Saba. IV. 4–8c. 840–44. l. — Villani. VII. 25. 248. l. — Annales Januenses. 263. l.

hűségében ingadozott; méltán számíthatott rá Konradin és méltán félthette Károly.

Mikor Konradin a palantini rónára ért, Károly Scurzolánál táborozott. Konradin a Salto völgyében ütött tábor; egyik oldalról a Saltora, a másiktól a közeli dombokra támaszkodott; hátul a tagliacozzói országút vonult.

Az ütközet tehát eredetileg Tagliacozzótól távol volt, de mivel Dante is úgy veszi föl a «Divina commedia»-ba,¹ rajta maradt-e név.

Augusztus 23-án² áll csatarendbe a két sereg. Konradin seregének első sorát Henrik herceg 900 spanyol zsoldosa képezi, maga Konradin hátul áll a német csapatok zömével.

Károly seregének vezére Erard Valery, ifjúkori barátja volt, kit «herculesi termete s fehér haja az arab regék százéves óriásához tett hasonlónak».³ Az agg harcos a szentföldről visszatérőben jutott Károlyhoz, ki ellenkezése dacára ott fogta őt. Valery egy dombtól áttekintette Konradin seregét s mivel látta, hogy az számra felülmulja a Károlyét, cselre gondolt. Mintegy 800 válogatott vitézt elrejtett a Felice hegység és az Antrosciano között elterülő völgyben.⁴

A két tábor egy hid kötötte össze, melyet eredménytelenül kísérelt meg Konradin serege hatalmába keríteni. Cousance Henrik, Károly egyik vezére, átnyomult a hidon, de Henrik herceg, ki több előkelővel szövetkezett Károly megölésére, visszaszorította őt és Cousance elesett. Sokan összetévesztették Károllyal s csakhamar fölhangzott az örömkriáltás: Meghalt a király! A franciák azt hitték, hogy igaz a hír, futásnak eredtek, a német zsoldosok pedig fosztogatáshoz láttak.

A futókból néhány csapat Károly tartalékához csatlakozott, mire Valery elérkezettnek vélte az időt a támadásra: «Rajta sire! miénk a győzelem!» A fosztogató német zsoldosok csaknem ellenállás nélkül hullottak el a francia fegyverek alatt. Konradin és Frigyes, kik fiatal koruknál fogva nem vehettek tényleges részt az ütközetben, menekülnek a Salto mentében.⁵

¹ «E là da Tagliacozzo». Inf. 28c. 17.

² Sternfeld szerint (98. l.) aug. 24-én, de ennek ellentmond Károlynak a győzelemről a pápához küldött tudósítása, mely 23-ról van keltezve. Giudice. II. 185. l.

³ Saint-Priest. III. 14. l.

⁴ Saba. IV. 9. 845. l. — Malespini. 1013. l.

⁵ Giornali Nap. 1031. l. — Villani. VII. 250—53. l. — Nangis: Vie de

Károly nem engedi üldözni a menekülőket, mert Henrik herceg a francia had fölbomlása után az üldözéshez látott, az ő támadásától tehát még félni kellett. Nemsokára meg is jelenik Henrik s eleinte azt hiszi, Konradin serege áll ott csatarendben, de csakhamar meggyőződik a valóról. Hidegvérét most sem vesztí el; támadást intéz Károly ellen. A franciák sokáig nem tudnak boldogulni a zárt sorok ellen, míg végre Valerynek sikerül látszólagos futással megbontani a sorokat. A franciák megfordulnak, iszonyú kézi tusa fejlődik ki, mely Henrik véré-
ségével végződik.

A király diadala teljes volt. «A küzdők fegyverbecsületét semmi árulás sem szennyezte be» — mondja Gregorovius.¹

Károly győzelmének titka abban rejlik, hogy seregében küzd a francia és maini lovagság virága s a johannita-rend kipróbált vitézei;² továbbá egységes volt a vezetés és erős a fegyelem.

Konradin táborában mindez hiányzik. A névleges főnek sem megfelelő kora, sem kellő tekintélye nem volt; zsenge koránál fogva a hadvezetésre maga nem alkalmas, vezérei pedig egymástól függni nem akartak.

Károly seregében a lovagság hivatásból dicsőségért harcol; Konradin seregének zöme zsoldosokból áll, kik pénzért és zsákmány reményében küzdenek.

Károly a győzelem után azonnal tudósította a pápát a harc lefolyásáról s körülbelül ugyanazon szavakkal számolt be a kivivott diadalról Páduának.³ A győzelem helyén apátságot alapított (Sta Maria della Vittoria).

A király győzelme után a bosszú művéhez látott s az elfogottakat, főleg lázadó alattvalóit irgalom nélkül kivégeztette.⁴

Nyugtalanította azonban az a gondolat, hogy Konradin és Frigyes — kiknek sorsáról a pápához írt levél szerint mitsem tudott⁵ — esetleg megmenekültek.

St. Louis. 429–35. l. — A Cronaca die Morea (454–55. l.) Vilmosnak, Morea fejedelmének tulajdonítja a győzelmet.

¹ Gesch. der Stadt Rom. V. k. 415. l.

² A pápa arra való tekintetből, hogy Konradin szaracénokkal, tehát a kereszténység ellenségeivel küzd az egyház hűbérese ellen, megengedi nekik, hogy Károly érdekében harcoljanak. Giudice. II. 81. l. — Thesaurus. 532. l.

³ Giudice. II. 190–95. l. ⁴ Giornali Nap. 1031. l.

⁵ «De Corradino autem et Henrico... utrum in bello ceciderint, an per fugam evaserint, nulla... haberi potuit certitudo». Giudice II. 190. l.

Konradin barátjával parasztruhában tényleg a tengert iparkodott elérni. Szerencsésen átjutottak a Campagnán és Asturanál megpillantották a tengert. Már bárkára szálltak, mikor megérkezett Astura ura, Giovanni Frangipani, s fölszólította őket, hogy szálljanak partra. Mikor Konradin kérdésére megnevezte magát, örömmel tettek eleget a menekülők a fölszólításnak, mert Frigyes császár sok jót tett a családdal. Károly szerencséje azonban feledtette Frangipanival a Hohenstaufok jótéteményeit, hivévé szegődött az új királynak, ki valószínűleg rábizta a partvidék őrizetét.¹

A szerencsétlen fejedelmi sarjakat várába kísértette s azok csak akkor jöttek tudatára tévedésüknek, mikor a vár ura börtönbe vettette őket. Hiába ígerte Konradin, hogy leányát feleségül veszi, hiába ígért fényes kitüntetések, ha a rómaiaknak kiszolgáltatja, nem volt szívében irgalom jótevőjének unokája iránt.²

Csakhamar megjelent Lavena is Astura előtt és átvette a foglyokat.

Károly épen Rómába tartotta bevonulását, mint életfogytig megválasztott szenátor, mikor Lavena megjelent a foglyokkal.

A király a foglyok közül azonnal kivégeztette Gualvano Lanciát és ennek fiát, Galeottot, a fiút atyja előtt, hogy az atya fájdalmát növelje. A velük elfogott Antiochiai Konrádnak megkegyelmezett Cajetan biboros kérésére, sőt az egyháznak is kiszolgáltatta, hogy kicseréljék a biboros testvéreivel, kik Konrád nejének fogságába voltak.³

A többi foglyot magával vitte Nápolyba, hogy a lázadók-nak példát mutasson, mi vár reájuk.

Kezébe került Henrik herceg is, kit a montecassinoi apát fogott el és azon föltétel alatt szolgáltatatta ki Károlynak, ha életének megkegyelmez. Szavát meg is tartotta a király, de rokonát örökös fogsággal büntette a Castello Sta Mariaban.⁴ Így legveszedelmesebb ellenségeitől megszabadult.⁵

¹ «... ubi Jacobus Frangipani Romanus, Asturae dominus litus custodit». Bartolomeo Neocastro: Hist. Sicula. Muratori SS. XIII. 1024. 1. — Neocastro azonban tévesen nevezi Jakabnak, mert a többi forrás egyértelműleg Jánost ír.

² Saba IV. 15. 850—1. 1. — Malespini. 1014. 1. — Chron. Siciliae. 37c. 830. 1.

³ Saba IV. 12. 849. 1.

⁴ Annales Januenses. 263. 1. — Malespini. 1015. 1.

⁵ «Omnipotens Dominus... conclusit in nostris manibus praecipuos inimicos» írja Károly bátyjának, Lajos királynak, Giudice. II. 198—200. 1.

Konradin és barátja a Castel dell'Uovoba kerültek s a király, hogy eljárásának törvényes szint adjon, összehívta főhivatalnokait és jogtudósait, hogy mondjanak Konradin fölött ítéletet.¹ A kérdés, melyet eléjük terjesztett, ez volt: Konradin és társai fölségsértők-e? Guido de Susara kiváló nápolyi jogtudós védelmére kel a szerencsétlen királyfinak és kifejti, hogy ő hadifogoly, nem gonosztevő; a király címet jóhiszeműleg használta, mert azt hitte, joga van hozzá, mint ősei örökéhez.² A flandriai gróf, Károly veje és vele még néhányan azt tanácsolták, hogy vesse a király fogságra Konradint, míg trónja megszilárdul. Ekkor azonban föláll egy provençei bíró és Susarával szemben azt bizonyítja, hogy Konradin fölségsértő és pártütő s méltó a halálra.

Károly azonnal csatlakozik e véleményhez és kimondják a halálos ítéletet.³ Eszerint tehát az egész törvényszéki eljárás csak arra szolgált volna, hogy Károly lelkiismeretét megnyugtassa. Ismerve azonban Károly hajthatatlan jellemét, valószínűnek látszik azok fölteveése, kik — köztük Giudice is — az egész törvényszéket mesének tartják.

Egy öreg francia lovag, Briteaud János tudatta a foglyokkal a halálos ítéletet. Konradin és Frigyes épen sakkoztak s meglepődve hallották a szomorú hirt. Meglepetésükből fölocsúdva kérték a lovagot, eszközöljön ki számukra három napot, hogy ügyeiket rendezhessék. Briteaud eleget tett kérésüknek. Az elitéltek elkészítették végrendeletüket,⁴ azután kibékültek Istennel, mert egy szent életű sienai szerzetes, Ambrosius, kieszközölte a pápánál, hogy az egyházi átok alól föloldassanak. Gyónásuk közben megcsendültek a közel eső kápolna harangjai s eljutottak cellájukba a misének, melyet Károly lelkük üdvéért mondatott, bús akkordjai.

Elérkezett a halál órája. A tragikus élet utolsó felvonása a Mercaton fölállított verpadon játszódott le.

¹ Saba azzal indokolja meg ez elhatározását: «... ut non suum, quod acturus erat de Conradino, iudicium videretur». IV. 16. 852. l.

² Saint-Priest. III. 150—51. l.

³ Erre vonatkozólag megjegyzi Saba: «Fortassis enim circa hoc conscientia mordeatur, quod eum captum de iure non posset ultimo damnare supplicio, qui eiusdem Regis hostis fuerat manifestus. Sed volebat, quod praedictorum (i. e. syndicorum) periret iudicio et eorum sententia sancirentur, quorum spolia occupare et temerarie arripere intenterat.» IV. 16. 852. l.

⁴ Giudice. II. 333—4. l.

A vérpad a fejedelmi vér megtiszteléseül vörös szőnyeggel van beborítva s ott áll a bakó kezében pallossal.¹

Konradin és Frigyes egyszerre lépnek föl a vérpadra, melyet óriási tömeg vesz körül. Az ítélőmester, Bari Róbert, fölolvassa az ítéletet. Az ifjú királyfi a hóhérra tekint s e szavakat intézi hozzá: «Megbocsájtok, amiért megölsz engem». Majd anyjára gondol, ki hiába iparkodott őt lebeszélni a szerencsétlen vállalatáról. «Óh, anyám! — kiált fel könnyes szemekkel — mily szomorú hirt fogsz rólam hallani».

A vérpadról — közel a tengerparthoz — gyönyörű kilátás nyílik Capriig és a Vezúv felé; az ifjú végighordozza még egyszer szemeit az elragadó vidéken s fájó szívvel mond végső Isten-hozzádot szeretettel táplált ábrándjainak. A kortársak följegyzik, hogy keztyűjét ledobta a vérpadról, melyet egy német lovag Aragonia királyához vitt, hogy fölhívja a rokonvér megbosszulására. Ez azon mondák közé tartozik, melyeket a nép fűzött az eseményhez.²

Konradin és Frigyes elbúcsúztak egymástól és az ifjú herceg a tőkére hajtotta fejét.³ A francia lovagok letérdeltek és imádkoztak. «A borzalom kiáltása — mondja Sternfeld — melyet Frigyes ez alkalommal hallatott, mielőtt ő is halálra ment volna, visszahangzik még ma is a németek szívében, sőt ma még talán erősebben, mint ama durva korban, mikor Itáliában és magában Németországban is a pártérdekek és a nyereségvágy csak itt-ott engedte kifejezésre juttatni az emberies érzelmeket.»⁴

A megindító jelenet könnyeket csalt a tömeg szemeibe s a flandriai gróf, ki ifjan maga is érezte az élet becstét, bosszúját az ítélőmesteren töltötte, mikor félholtra verte őt.⁵

Így végezte életét az utolsó Hohenstaufi, ki koronát kere-

¹ L. Bartolomeo Neocastro költői leírását: «Iam ferrum in marmorea petra conseritur, spiculator adest, aspectu horridus, nudus pedes et brachia etc.» 1024. l.

² Amari: La guerra del Vespro Siciliano. I. 50. l.

³ «Pullus aquileus, filius viduae, in gremio Nymphae Dardanae mactabitur supra petram». Neocastro. 1024. l.

⁴ I. m. 99—100. l. — Jordan is hasonlóan nyilatkozik: «Nous savons d'ailleurs par Henri Heine que la mort de Conradin n'était pas encore pardonné par l'Allemagne du XIXe. siècle à la France du XIIIe. I. m. 412. l.

⁵ Villani. VII. 254—55. l.

sett Itáliában és sirt talált.¹ Holttestét egy zsidó temető közelében a part fövényében ásták el. Az anya, mikor értesült róla, hogy fia fogságba esett, megindult kincseivel, hogy életét megváltsa, de későn érkezett. Utóbb templomot építettek a kivégzés helyének közelében (Sta Maria del Carmine), melyhez Konradin anyja is nagy összeggel járult s a herceg csontjai a főoltár alá kerültek.² 1847-ben Németországba szállították földi maradványait és sirjára Thorwaldsen készített emléket.

Károly tettét többféleképen ítélik meg. Akik általános emberi szempontból nézik a dolgot, megborzadnak Károly kegyetlenségétől, akik a politikai szempontokat mérlegelik, méntséget találnak számára.

Károly Görögországot szerette volna megszerezni, de e tervéhez nem foghat, míg ellenségeit teljesen meg nem semmisíti. Igaz, hogy fogsággal is elnémíthatja Konradint, de hivei mindig őt fogják uroknak tekinteni s minden kínálkozó alkalmat megragadnak, hogy kiszabadítsák.

Firenze kiváló államférfia, kinek alkalma nyílt a legzavarosabb korszakban bepillantani a politika rejtelmébe, azon meggyőződésének ad kifejezést, hogy «a fejedelem sohasem él biztonságban fejedelemségében, míg azok élnek, kiket ő megfosztott.»³

Károly állítólag a pápához is kérdést intézett, mit tegyen Konradinnal s a pápa felelete ez volt: Vita Conradini mors Caroli: Mors Conradini vita Caroli. Ezt azonban már a kortársak is kétségbe vonták.⁴

Az bizonyos, hogy a német befolyásnak hosszú időre útját vágta a pápaság, de azáltal, hogy egy franciának juttatta a trónt, előkészítette avignoni fogságát.

¹ Az Annales Placentini szerzője megjegyzi, hogy ime a sibilarium jövendölése teljesült: «Veniet filius aquile, astur capiet illum et murus antiquus destruet eum». 529. l.

² E templomban van ma is Konradin szobra, melyet Miksa bajor herceg emeltetett.

³ Macchiavelli: Discorsi. II. l. 4. c.

⁴ A mende-monda szerint «il re Carlo gli fece dicollare per volontade e per consentimento del papa, di Roma e de'Napoletani». Amari: Altre narrazioni del Vespro Siciliano. 58. l. — Ezzel szemben Villani így nyilatkozik: «Et chi disse, che 'l Papa la consenti, ma non ei diamo fede, pero ch'era tenuto santissimo huomo». VII. 254. l. — L. erre vonatkozólag még Brayda művét: La responsabilità di Clemente IV e di Carlo I d'Anjou nella morte di Corradino di Svevia. Napoli. 1900.

VI. FEJEZET.

A tagliacozzai csata után.

Károly gazdagon megjutalmazta azok szolgálatát, kik ügyét előmozdították. Valerynak felajánlotta Amalfit és Sorrentot, «a nápolyi éden két legszebb virágát». Az agg harcos nem vágyott földi kincsre, jutalomra, őt az a tiszta és szent eszme hevítette, ami Bouillon Gottfrid harcosait. Sietett most is Franciaországba, hogy résztvehessen Lajos keresztes hadjáratában. A kalandor francia lovagok azonban örömmel fogadták az adományt s hűbéresei lettek a nápolyi koronának (pl. a Courtenay, Baux, Montfort, Vaudemont, Brienne stb. családok).¹

Nem feledkezett meg azonban Károly a bosszúról sem. Konradin kivégzése csak bevezetése volt a véres jelenetek láncolatának, melyeknek Nápoly szemtanúja lett. Lerombolta Aversát, Cornetot, Apulia és Basilicata igen sok várát. Potenza lakói legyilkolták a Konradinnal tartó nemeseket és meghódoltak Károlynak, de sorsukat még sem kerülhették ki. — 1269. márciusában kezdi ostromolni a hatalmas szaracén várost, Lucerát, melyet csak az élelmiszerek teljes hiánya juttat kezébe.²

Károly ismét megmutatja, hogy elsősorban politikus. A lucerai keresztényeket mind kivégezteti, míg a szaracénokat Bibars szultán kedvéért megkiméli, különböző helyekre telepíti őket s adót vet ki rájuk.

Lucerába provenceiakat telepít le s ellátja őket birtokkal. Scurzolaban a cisterciek számára kolostort alapít azon kikötéssel, hogy az apát és a szerzetesek mindig franciák s lehetőleg provenceiak, vagy forcalquieriek legyenek.

A toscanai ghibellinek ellen Britaudot küldi Károly. Ez előbb Poggibonzit ostromolja, majd Colle alól visszaveri a sienaiakat, s pusztítja Pisa vidékét. Ezen harcok közepette fog-

¹ Saint Priest III. 202—3. l.

² A francia katonák megnyitották a menekülni akarók gyomrát s csak füvet és gyökereket találtak benne. Saba. 858. l. IV. c. 19.

ságba esett Provenzano Salvaninak, Siena kormányzójának egyik barátja. Provenzano mindent elkövetett a megmentésére, de Károly kijelentette, hogy 10,000 arany válságdíjat követel érte, vagy a fejét véteti. S Provenzano, a hatalmas kényúr, ki a sienai polgárt ember számba sem vette:

«Dicse, hatalma délpontján...
Siena közterén, önként csöppet se
Szégyelve, amit tesz, kiülve koldult,
Hogy büntetéstől barátját megmentse,
(Kit fogva tartott Károly börtönében.)
Bár minden izén reszketett a teste.»¹

Sokkal borzasztóbb sors várt a szicíliaiakra. A király Estendard Vilmost küldte a lázadás elnyomására. Estendard kiváló katona, de irgalmat nem ismerő, nemzetiségében fanatikus.² A szigeten anélkül is nagy a nyomor s a francia vezér embertelen eljárása még fokozza azt.³

Először Agosta ostromára megy. A várost több mint 1000 polgár és 200 toskán zsoldos védte, kik Corrado Capecevel jöttek ide. Erősen tartották magukat az ostromlottak, de végre is az árulás megnyitott egy titkos kaput az ellenségnek.

A lakosság menekül barlangokba, vermekbe, cisternákba. A toskánok egy bárkán kísérlik meg a menekülést, de az a nagy teher alatt elsüllyed és a hullámokban lelik halálukat. Estendard katonái kikutatják a lakosok rejtkehelyeit s kettenként-hármanként viszik őket a tengerpartra. Itt a hóhér széles késsel vágja el az áldozatok nyakát s gyilkos munkáját a jobb kezében levő pallossal fejezi be, a testeket pedig a tenger fövényébe dobják.⁴

¹ Dante: Purg. XI. 133—38. s. Provenzano a valdelsai csatában (1269.) a firenzeiek fogságába jutott, kik levágott fejét dárdára szurták. Így teljesült a jóslat, melynek egyik fele az ismeretes: el fogsz menni, vissza fogsz jönni stb. kétértelmű jóslat; a másik fele pedig: a te fejed fog legmagasabban járni a hareban. Malespini 1015. l. Ez volt a revanche montapertiért, mondja Malespini: 1016. l.

² Saba így jellemzi őt: Hic enim Guillelmus vir erat sanguinis, miles atrox, ferox pugil, saevusque pugnator contra infideles regio omni crudelitate crudelior, et totius pietatis et misericordiae vilipensor, coepitque hiante gula, velut lethifer hydrus lacus ranarum Siciliae circuire etc. IV. c. 18.

³ Egy adag (salma) gabona 40, sőt néhol 100 tarenusba került, holott rendes értéke 3—6 tarenus. Annales Januenses. 265. l.

⁴ Saba 854—55. l. IV. c. 18.

Annyira tönkretették ezt a várost, hogy hosszú időre néptelen maradt. A legyilkoltak javai a franciák kezébe kerültek.

Most Centorbin volt a sor, hová Corrado Capece zárkózott toskán és német csapatokkal. A város védői Alaymo de Lentini közvetítésével tárgyalásba bocsátkoztak Estendarddal s megígérték, hogy kiszolgáltatják Capecet. Capece, tudomást szerezve az árulásról, lóra ült és a francia táborba ment. Estandard ledobatta őt a nyeregből, szemeit kiszuratta, majd Cataniában felakasztatta. Ugyanekkor hullott le Nápolyban Giacomo és Martino Capece feje.¹ Általában a foglyok kegyelemre nem számíthattak s életüket csak óriási váltságdíjon válthatták meg. A főbbek közül csak Frigyes tud Tuniszba menekülni.

Végre Károly is megalévelte a vérontást, kegyelmet hirdetett a megtérőknek, kivéve a németeket, spanyolokat, pisaiakat, kiket örökre kitiltott országa területéről.²

Ezt nemsokára követte egy másik rendelet, mely elkobozza az árulók javait és megparancsolja hivatalnokainak, hogy azokat, kik nem hódolnak meg, vagy elrejtőznek, haladéktalanul akasszák fel.³

Ugyanez a büntetés vár azokra, kik a lappangókat elrejtik, vagy menekülésüket elősegítik; aki gyermekeiket befogadja, szintén súlyos büntetést érdemel. Aki elfoghatná a bűnöst és nem teszi, a legszigorúbb büntetésre tarthat számot. Az elfogottakat még kezesek ellenében se bocsássák szabadon. A lázadás területére kétszeres adót vet ki.

A jó Vilmos-féle törvények visszaállítására nem is gondol. Eljárásából kitetszik célja: ki akarja zsarolni teljesen a népet, hogy a napi élelemért folytatott küzdelemben ne jusson ideje politikai kérdések feszegetésére, másrészt pedig az olasz nép, vagyonából kiforgatva elveszítse politikai súlyát, tekintélyét.

Nem volt elég a százféle címen kivetett adó, a sok monopolium (só, gabona stb.), melyek a népet kiszolgáltatják az államnak, hanem ajándékok, közmunkák kötelezők voltak. Európában ekkoriban divat, hogy a királyi jövedelmek szaporítására az uralkodók rossz pénzt veretnek; ezt az eszközt Károly is használja, amivel megbénítja a kereskedelmet.

¹ Saba 856—57. l. IV. c. 19. Marino Sanudo 128—29. l.

² «Ab huiusmodi securitatis gratia excludimus omnes Teutonicos, Hispanos, Catalanos, necnon et Pisanos et natos etiam ex Pisanis, quos protinus regnum nostrum exire volumus, ad illud nullo modo unquam redituros.» Giudice II. 250—53. l.

³ Suspendantur mora qualibet praetermissa. Giudice II. 258—67. l.

A francia katonák dúlnak, fosztogatnak; aki ellenáll, vakmerőségéért keservesen lakol. A nápolyi öböl partján egy nedves, sötét sziklabarlang van, melyet állandóan ostromolnak a tenger hullámai, de ezeknek moraján is áttör a szerencsétlen foglyok jajgatása, ezeket is túlszárnyalják a megkínzottak sóhajtásai.¹

A tisztviselők zsaroltak és «mindent sajátjuknak tartottak, ami a másoké volt.»² Nem kimélték sem az egyháziakat, sem a városokat, melyek közül többet megfosztottak jogaiktól és kiváltságaiktól a király tudta nélkül.³

A parlamentben a király csak az állami tisztviselőknek akar helyet adni, mellőzve a bárókat és a nemeseket.

Természetes, hogy ez az eljárás nem ragaszkodást, hanem gyűlöletet keltett az olaszokban kormánya iránt s nem csodálkozhatunk, ha ilyen alapokon nyugvó nagyhatalmi tervei meghiúsultak.

Itália alsó része közvetlen hatalmában volt, Felső- és Közép-Itália nagyrészt érdekeit szolgálta, ellenségeit elnémitotta s amikor a pápaságban is biztos támaszra lelt (IV. Márton idejében), tervei megvalósítására gondolt. Görögország meghódítása és a császári korona megszerzése lebegett szemei előtt. Azonban, mikor diplomáciailag mindent előkészített, mikor serege már készen állt, hogy a skizmatikus Görögországot megtámadja, egy váratlan esemény mindent halomra döntött, sőt országa egy részétől is megfosztotta. Ez a váratlan esemény: a szicíliai lázadás.

¹ A szicíliaiak levele a biboros kollégiumhoz. Amari III. 313. 1. (Doc. X.)

² Saba VI. 1. 867. 1.

³ Saba VI. 2. 868. 1.

ÉRTESÍTÉS AZ INTÉZETRŐL.

I.

A TANÁRTESTULET.

Sorszám	A tanár neve	Tárgyak, melyeket tanított	Osztályok, melyekben tanított	Heti órának száma	Tanári évei- nek száma	Egyéb elfoglaltsága	
1	<i>Baksay József</i>	Kegyes-tanítórendi áldozópapok	Vallástan Magyar Latin Görög	II. A. I. A. I. A. VII.	18	26	—
2	<i>Dr. Bartha György</i>		Magyar Latin Gpótló irod.	II. A., V. V. VI.	17	14	Az V. oszt. fő- nöke, az ifj. könyvtár öre.
3	<i>Bartos József</i> ...		Történelem	III. B.	3	40	Főgimnáziumi igazgató.
4	<i>Floderer Imre</i> ...		Természetr. Földrajz	I. A-B., II. B., IV. A-B., V. I. A.	18	15	A természettajzi szertár öre.
5	<i>Dr. Friedreich Endre</i>		Latin Történelem Görög	IV. A. IV. A. VI., VIII.	18	14	A filológiai szertár öre, IV. A. osztály főnöke.
6	<i>Haller György</i>	Világi	Gpótló rajz Rajz. geom. Szépirás	V., VI. I. B., II. B., IV. A-B. I. A-B., II. A-B.	18	7	A rajzszertár öre.
7	<i>Hatvani Ede</i>	Kegyesr. Áldozópap	Vallástan Mennyiségt. Természett.	I. A. I. B., IV. A-B., VIII. VIII.	18	13	—
8	<i>Hámos Nándor</i> ...	Világi	Testgyakorl.	I—VIII.	24	19	A tornaszertár öre.

Sorszám	A tanár neve		Tárgyak, melyeket tanított	Osztályok, melyekben tanított	Heti órának száma	Tanári évek- nek száma	Egyéb elfoglaltsága
9	<i>Huszka József</i> ...	Világi	Gpótló rajz Rajz. geom.	VII., VIII. I. A., II. A., III. A-B.	14	35	—
10	<i>Dr. Kornis Gyula</i>	Kegyes-tanítórendi áldozópapok	Magyar Latin Filoz. prop. Gpótló irod.	I. B., VI. VI. VIII. VIII.	18	6	A VI. osztály főnöke.
11	<i>Kőrösi Albin</i> ...		Földrajz Természetr.	II. A-B. II. A., VI.	11	30	—
12	<i>Mátrai János</i> ...		Vallástan Magyar Latin	IV. B. III. B. III. B., VII.	17	12	A VII. osztály főnöke. Hítségönök.
13	<i>Dr. Miskolczy István</i>		Latin Történelem	II. A. III. A., IV. B., VI., VIII.	18	10	A II. A. osztály főnöke. A törté- net-földrajzi szertár öre.
14	<i>Német Károly</i> ...		Vallástan Magyar Latin Gpótló irod.	I. B., II. B., VIII., IV. A. VIII. V.	18	16	A VIII. osztály főnöke. a Gya- korlóiskola ve- zetője.
15	<i>Dr. Pozsgay Rezső</i>		Latin Földrajz Történelem Gpótló irod.	I. B. I. B. V., VII. VII.	18	5	Az I. B. osztály főnöke, az érem- gyűjtemény öre, hitelemző.
16	<i>Schüssler Albert</i> ...		Német Latin	IV. A-B., VII., VIII. IV. B.	18	19	A IV. B. osztály főnöke. A tanári könyvtár öre.
17	<i>Dr. Schütz Antal</i> ...		Vallástan	V—VIII.	8	9	A felső osztályok exhortátora.
18	<i>Dr. Sik Sándor</i> ...		Vallástan Magyar Latin Görög	IV. A. II. B. II. B. V.	18	3	A II. B. osztály főnöke, hitelemző.

Sorszám	A tanár neve	Tárgyak, melyeket tanított	Osztályok, melyekben tanított	Heti órának száma	Tandri évi- nek száma	Egyéb elfoglaltsága
19	Vajnoczky István	Számtan Mennyiségt.	I. A., II. A-B., III. A. V.	18	9	Az I. A. osztály főnöke.
20	Dr. Vincze József	Magyar Latin	III. A., IV. B., VII. III. A.	17	16	A III. A. osztály főnöke, értekez- leti jegyző, tandíjszedő.
21	Dr. Vörös Cyrill ...	Földrajz Mennyiségt. Természett.	III. A-B. III. B., VI., VII. VII.	18	21	A III. B. osztály főnöke. A termé- szettani szertár őre.
22	Wagner Antal ...	Vallástan Német	III. A-B. III. A-B., V., VI.	18	26	—

A rendkívüli tárgyak tanárai:

1. Györkös Rezső, világi, tanította a műéneket.
2. Haller György, világi, tanította a szabadkézi rajzot.
3. Hámos Nándor, világi, tanította a vívást.
4. Dr. Miskolczy István, k.-t.-r., tanította a francia nyelvet.
5. Dr. Pákozdy Károly, világi, iskolaorvos, tanította az egészségtant.
6. Zimányi Gyula, k.-t.-r., theologiai tanár, tanította a gyorsírást.

II.

AZ ISKOLAÉV TÖRTÉNETE.

1. A tanártestületben történt változások. A Magyar Kegyes-tanítórend kormánya az egyetemi tanárrá kinevezett dr. SUTÁK JÓZSEF, a Kegyes-tanítórend kormánytanácsába beválasztott dr. PRÓNAI ANTAL és az elhunyt dr. ORMÁNDY MIKLÓS tanszékeit az 1912—13. tanévre HATVANI EDE váci, NÉMET KÁROLY kecskeméti és FLODERER IMRE szegedi kegyesrendi tanárokkal töltötte be.

2. Az iskolaév lefolyása. Augusztus 30-án tartotta meg a tanárkar alakuló gyűlését, 31-én a javító és pótló vizsgálatokat. Szeptember 1., 2., 3. napjain az utólagos fölvételek az igazgatónál és a beiratások az osztályfőnöknél folytak le. 4. és 5-én a magánvizsgálatok, 6-án a törvények felolvasása, 8-án az ünnepes Veni Sancte voltak sorrenden. Szeptember 6-tól június 29-ig, a hálaadó istentiszteletig folyt a tanítás, illetve a vizsgálatok. A tanítás folytonosságát semmi gátló körülmény sem zavarta.

3. Osztályvizsgálatok. A VIII. osztályú nyilvános tanulók május 8—16., az I—VII. osztályúak június 16—23. napjain, a VIII. osztályú magántanulók május 8—9., az I—VII. osztályú magántanulók június 11—12. napjain vizsgáztak.

4. Vallási és fegyelmi ügy. Az intézet, jellegéhez és régi szokásához hiven, ősszel a zordabb idő beálltáig és a tavaszi napok beköszöntésétől kezdve, naponkint hallgatott szentmisét. Télen csupán az ünnepi és vasárnapi istentiszteletekre jött össze. Vasárnapokon az ifjúság szent beszédeket hallgatott, elvégezte a husvéti szent gyakorlatokat, több ízben járult a töredelem szentségéhez s a megfelelő korúak fölvették a bérmlás szentségét. Résztvett az úrnapi körmeneten s a hittanárok engedélyével az intézeten kívül álló ifjúsági kongregációkba is többen eljártak. A tanév elején az igazgató a tanárkar jelenlétében felolvasta és megmagyarázta az ifjúságnak az iskolai törvényeket.

A VIII. osztály tanulóinak hittanvizsgálatát május hó 2., az I—VII. osztályúakét június 3. és 4. napjain tartottuk meg BAKÁCS JÁNOS belvárosi apátplébános, érseki biztos úr elnöklésével.

A másvallású tanulók illetékes egyházi hatóságuk rendelkezése szerint saját hittanáraiknál nyertek oktatást és résztvettek istentiszteleteiken.

Fegyelmi intézkedésekben a Középiszkolai Rendtartás és az intézet Fegyelmi szabályai szerint jártunk el. Az év folyamán előfordult komolyabb fegyelemsértést kellő szigorral, de egyzersmind nevelő-atyai tapintattal intézte el a tanártestület.

5. Látogatás. Május 30-án Főméltóságú és Főtisztelendő dr. CSERNOCH JÁNOS esztergomi érsek, Magyarország hercegprimása tisztelte meg magas látogatásával intézetünket. A tanuló ifjúság tanárai vezetésével mély hódolattal fogadta a nagy egyházfejedelmet, aki meghatottan adta főpásztori áldását a nagyreményű ifjúságra és vezetőire. Azután a Kegyes-tanítórend főnökének kíséretében, az igazgató kalauzolása mellett, látogatást tett a tanítási órákon, kegyes elismeréssel hallgatta meg a tanulók feleleteit s mindnyájunk fiúi tiszteletét és hálás ragaszkodását vitte magával.

Dr. ERŐDI BÉLA udvari tanácsos, tankerületi kir. főigazgató úr intézetünket több ízben szerencsésítette hivatalos látogatásával. — Dr. ROTT NÁNDOR praelatuskanonok úr, a budapesti központi papnövelde igazgatója, mint vallásoktatási érseki főbiztos, a hittani órákon hospitált.

Az érettségi szóbeli vizsgálaton (június 2—7.) az elnöki tiszttel dr. DUDEK JÁNOS apát, egyetemi nyilv. rendes tanár úr teljesítette; dr. HÉNAP TAMÁS úr, a Kegyes-tanítórend főnöke pedig szintén több ízben jelen volt az érettségi vizsgálaton.

6. Egészségügy. Dr. PÁKOZDY KÁROLY iskola-orvos és egészségtan-tanár a szeptemberi szemvizsgálat alkalmával trachomás esetet nem talált. A VII. és VIII. osztály tanulói kivétel nélkül hallgatták az egészségügyi előadásokat és jó eredménnyel vizsgáztak. Részesültek ezenkívül az alkoholelles mozgalomról szóló fölvilágosító előadásokban.

Az ifjúság egészségi állapota általában elég jó volt. Ragályos és fertőző betegség csak szórványosan fordult elő egyes osztályokban és pedig bárányhimlő 7, kanyaró 2, vörheny 7, hökhurut 1, fültömírgylob 1, összesen 18 eset, valamennyi szerencsés kimenetellel. Tornázás alól fölmentetett 18 tanuló, főleg

szív, sérv és csontbántalmak vagy kiállott operáció miatt; a rajzolástól mentesített 1 tanuló szaruhártyahomály miatt.

Május 7-én az intézet összes újra nem oltott tanulói részvéltek újraoltásban.

A tanév vége felé, szülei, tanárai és tanulótársai nagy szomorúságára, egy példás viseletű jeles tanítványunkat DULIN MIKLÓS VII. o. tanulót ragadta el a halál. A mindig kötelességtudó és vallásos derék ifjú gyöngélkedése ellenére június 3-án még részt vett a hittani vizsgálaton s június 11-én már visszaadta ártatlan szép lelkét Teremtőjének. Őszinte részvétünk kísérte kora sírjába.

7. Ünnepek. Ifjúságunk több ízben nyilvános és iskolai ünnepek keretében is ápolta a vallási és nemzeti életünkkel összefüggő nemesebb érzelmeket.

Kalaz. Szent Józsefnek, a tanuló ifjúság pártfogójának ünnepekor dr. SÍK SÁNDOR tanár mondott lélekemelő egyházi beszédet.

1913-ban üli a kereszténység 16 százados jubileumát annak a világra szóló nagy eseménynek, hogy Nagy Constantinus császár 313-iki Milánói Edictumával a keresztény vallás szabad és nyilvános gyakorlását a római birodalomban megengedte. Anyaszentegyházunk örömeiben, mint annak hű nyája, tanuló ifjúságunk is résztvett. Husvét utáni harmadik vasárnapon kápolnánkban tartott jubiláris szent beszédében MÁTRAI JÁNOS tanár méltatta lelkesen a Szent Kereszt diadalát és dicsőségét.

8. Szemléltető oktatás. Az «Uránia» tud. színházban 4 előadáson volt jelen az ifjúság, ú. m.: Olympiasz, Mesés India, I. Ferenc József királyunk és kora, A Föld mélyének titkai.

Kirándulás. Az intézet 40 növendéke dr. MISKOLCZY ISTVÁN és dr. POZSGAY REZSŐ vezetése alatt kirándult június 10-én Visegrádra. Az odautazás vonaton történt s a vár aljában a tanárok részletesen elmondották a várak jelentőségét a középkor életében s vázolták Visegrád fényes multját. Hazajövet a hajó fedélzetén gyönyörködött a kiránduló csoport hazánk egyik legbájosabb vidékének elragadó szépségében.

A VIII. oszt. tanulói HATVANI EDE és VAJNÓCZKY ISTVÁN tanárok vezetésével megtekintették a tud. egyetemen a csillagászati obszervatóriumot s a Nemzeti Muzeum épületében elhelyezett földrengés-jelző állomást, az intézetek vezetősége által rendelkezésre bocsátott szakemberek kalauzolása mellett.

A VII. és VIII. osztály tanulói több tanár vezetésével megnézték a székesfőváros káposztásmegyeri vízmű főtelepét.

A VII. osztály tanulóit MÁTRAI JÁNOS tanár kivezette a Szépművészeti Múzeumba, hol a múzeum főtitkára tanulságos magyarázattal kalauzolta az ifjúságot.

9. **Testnevelés.** Iskolánk tanulói a rendes tornaórákon kívül a lehetőség szerint a sport többi ágaiban is gyakorolták magukat a s a következő versenyekben vettek részt: Október hó 18-án a *Ferencvárosi Torna Club* pályáján a szülőközönség jelenlétében atletikai házi versenyünket tartottuk meg általános érdeklődés mellett, melyet legjobban bizonyít az a körülmény, hogy 124 nevezést adtak le ifjaink. A gazdag díjazást — ezüst és bronz érmek — SACELLÁRY GYÖRGY orsz. képviselő kegyes adománya tette lehetővé, melyért ez úton is fogadja hálás köszönetünket. A verseny két óra alatt folyt le, melynek részletes eredményei: *III. A) és B) o. versenyei:* 100 yard: 1. KERTÉSZ. 2. BORHY. Idő: 12 és $\frac{4}{5}$ mp. (20 induló.) *Magasugrás:* 1. EMBER. (112 cm.) 2. FARKAS. *Távolugrás:* 1. KERTÉSZ. (406 cm.) 2. FRÖHLICH. *IV. A) és B) o. versenyei:* 100 yard: 1. KLAUSZ. 2. TOPERCZER. Idő: 12 és $\frac{4}{5}$ mp. *Magasugrás:* 1. KLAFFL. (126 cm.) 2. ZOBICS. *Távolugrás:* 1. KRONBERG. (415 cm.) 2. KLAFFL. *4-szer 100 m.-es staféta III. és IV. o. számára:* 1. IV. B) 2. IV. A) osztály. Idő: 59 p. $\frac{3}{5}$ mp. *V. és VI. o. versenyei:* 100 méter: 1. KHAYL. 2. MAJOR. Idő: 12 p. $\frac{4}{5}$ mp. *Magasugrás:* 1. PINTÉR. (132 cm.) 2. GUNDRUM. (127 cm.) *Távolugrás:* 1. MAJOR. (506 cm.) 2. KHAYL. (480 cm.) *Helyből távolugrás:* 1. OSZWALD. (250 cm.) 2. GLÓSZ. (220 cm.) *VII. és VIII. o. versenyei:* 100 méter: 1. VOJNITS BR. 2. RAB. Idő: 12 p. és $\frac{2}{5}$ mp. *Magasugrás:* 1. SACELLÁRY. (150 cm.) 2. VOJNITS BR. *Magasugrás helyből:* 1. SEEMANN (125 cm.) 2. STEINGASZNER (115 cm.) *Távolugrás:* 1. STEINGASZNER. (445 cm.) 2. HERZUM. (435 cm.) *Távolugrás helyből:* 1. FRIESZ. (256 cm.) 2. KOVACSIK. (246 cm.) *Súlydobás:* 1. GROSSCHMID. (860 cm.) 2. BORSAL. (755 cm.) *4-szer 100 m. staféta V., VI., VII. és VIII. o. számára:* 1. VIII. o. 2. VI. o. Idő: 53 mp.

A bajtársi diákszellemet is igyekeztünk tanulóink között ápolni, evégből a nov. 18-ára meghívott II. ker. főreáliskolai vivónövendékek barátságos mérkőzését, két hétre rá mi is viszonoztuk s úgy tapasztalván, hogy az iskolák közötti mérkőzéseknek nagyon is helye van a középiskolákban, elhatároztuk, hogy a jövőben más iskolákkal is még jobban fogjuk azt fejleszteni.

November hó 18-án részt vettünk a II. ker. Áll. Főreál «Testgyakorló Köré»-nek uszóversenyén, melyen a néhai przwai Tetmayer Géza emlékverseny (50 yard) ez évi győztese, a legjobb

középiskolai sprinter, intézetünk növendéke VOJNITS MIKLÓS BR. VIII. oszt. tanuló lett. — Díjat nyertek még a *80 méteres gyorsuszásban*: 1. BRESLMAYER ROMÁN. ($51\frac{4}{5}$ mp.). 2. BRESLMAYER PÁL. *60 méteres melluszás*: 1. RAB ANTAL. *I—II. osztályú 40 m. versenyben*: 1. KÖVECSES. ($34\frac{4}{5}$ mp.) *60. m. sprint-handicap*: 1. WENK (46.6 mp.) 2. BRESLMAYER P. *III—IV. osztályok 40 m. versenyében*: 1. BURIÁN. (37 mp.) 2. KRONBERG. ($31\frac{4}{5}$ mp.) *3×40 m. vegyes staféta*: 1. WENK, BRESLMAYER, VOJNITS. (1.22 mp.)

A Barcsay-utcai áll. főgimnázium I. S. T. E. által rendezett uszóversenyen növendékeink szintén fényesen állották meg helyüket és az intézet számára egy bronz szobrot nyertek teljesítményükért, a staféta versenyért, továbbá több érmen kívül még BREZLMAYER nyert egy értékes tiszteletdíjat.

Február hó 15-én délután tartották ifjaink házi vívóversenyüket, melyen a kezdő vívók bírója LOVAG SANTELLI ITALÓ ismert vívómester volt. Növendékeink jobb és bal karral mutatták be iskolájukat a megjelent, érdekelt szülőközönség teljes meglegésére. A verseny eredménye a következő volt: 1. CSEKEI VASS TIBOR VI. oszt. tan. 2. KRISZTICS ÁRPÁD V. oszt. tan. 3. ORCZY ISTVÁN VI. oszt. tan. 4. GLOSZ TIBOR V. oszt. tan. A legjobbakat bronz és ezüst éremmel tüntettük ki. Április hó 26-án tartottuk a szezont bezáró házi törversenyünket, melynek eredménye: 1. DEÉR ENDRE. 2. VASS TIBOR. 3. KRISZTICS ÁRPÁD. Terveztünk egy középiskolai országos vívóversenyt is, de az ifjúságnak az érettségire való készülődése az idén visszatartott bennünket ettől. A jövő tanévben azonban meg fogjuk rendezni, amikor is a néhai Halászy-vándordíj is kiírásra kerül.

A miniszteri rendeletnek megfelelőleg intézetünk is alakított Sportkört, melynek ezidőszerint 126 tagja van. Ideiglenes működését megkezdette s a jövőben intenzívebb munkásságot van hivatva kifejteni a diáksport terén. Ebben nagy segítségére lesz úgy a Magyar Athletikai Club, mint a Ferencvárosi Torna Club vezetősége, kik ingyen engedték át fényesen berendezett sportpályájukat ifjainknak egy-egy délutánra 3—5 óráig, amiért ez úton is fogadják hálás köszönetünket.

10. A «**Sportkör**» 1913. április 10-én alakult meg. *Vezető-tanár*: HÁMOS NÁNDOR. *Elnök*: STEINGASZNER PÁL VII. oszt. tan. *Alelnök*: GUNDRUM ÁKOS VI. oszt. tan. *Titkár*: WASS TIBOR VI. oszt. tan. *Pénztáros*: BRAUNER FRIGYES VI. oszt. tan. *Szakosztályvezetők*: *Athletika*: STEINGASZNER PÁL VII. o. t. *Játék*: KÖNC S ISTVÁN VI. o. t. *Torna*: KHAYL ISTVÁN VI. o. t. *Uszás*:

BREZLMAYER ROMÁN VII. o. t. *Vivás*: HALÁSZY PÁL VI. o. t. *A cserkész-osztály csapatvezetője*: GYERTYÁNYFFY LÁSZLÓ VII. o. t. *Választmányi tagok*: VII. o.-ból: BARABÁS GYÖRGY és ROZGONYI ÖDÖN. VI. o.-ból: BREZLMAYER PÁL és MAJOR DEZSŐ. V. o.-ból: KRISZTICS ÁRPÁD és OSZWALD KÁROLY. *Szertárnok*: BOROS FERENC IV. A. o. t. A «Sportkör» tartott ez évben egy alakuló közgyűlést és két választmányi ülést, egy háziversenyt, öt gyakorlóórát az «F. T. C.» és három gyakorlóórát a «M. A. C.» pályán; összesen nyolcat. A sportkör vezetősége végül hálás köszönetet mond a Szt. Margitsziget Részvénytársaság igazgatóságának, hogy tagjainak a szigetre való belépést ingyen megengedte.

11. **Cserkészlet.** Az intézeti Sportkörön belül megalakult az idén gimnáziumunk Boy-Scouts-csapata is. Az életrevaló mozgalom, amelyet Baden-Powell generális alapított és amely Angliából kiindulva ma már az egész művelt világon virágzik, immár nálunk is elkezdte sokoldalú munkáját az ifjúság jellembeli, testi és praktikus irányban való nevelésére. — Intézetünkben ez évben kilenc (egyenként 7—7 fiúból álló) őrsk alakult, akiknek élén három csapatvezető áll (Gyertyánffy László VII. o. t., Major Dezső VI. o. t. és Wass Tibor VI. o. t.). — A csapatot SÍK SÁNDOR intézeti tanár vezette, SCHÜSSLER ALBERT és HÁMOS NÁNDOR tanárok közreműködésével. Minden őrsk hetenként egyszer őrsi gyakorlatra gyűlt egybe, amelyen a jellem és az önnevelés körébe vágó kérdésekről felolvasásokat és beszélgetéseket tartottak, tanulmányozták és magyarázták a cserkész-törvényt, szorgalmasan tanulták és gyakorolták a különböző cserkészismereteket és ügyességeket (hordágy- és szabad tűzhely-készítés, Morse-jelzések, csomókötések, térképolvasás, megfigyelés, fegyelmezett menetelések, stb.) A csapatok és egyes őrsk — mindig tanári vezetés mellett — több egész- és félnapos kirándulást tettek a budai hegyekbe, melyeken a természetben is begyakorolták a tanulatokat. A vezetők résztvettek az első magyar cserkészörsk vezetői tanfolyamon is. A fiúk valamennyien kiállották az újoncpróbát és június 8-án d. u. a Farkasvölgyben szép ünnepség keretében tették le a hármas cserkészfogadalmat. Az ünnepségen, mely az intézeti tanárok, szülők és a budapesti cserkészcsapatok jelenlétében folyt le, dr. SCHÜTZ ANTAL mondott ünnepi beszédet; MAJOR DEZSŐ VI. o. t., csapatvezető, a cserkészekre kötelező mindennapi jótétről adott elő, a fiúk pedig hazafias és cserkészdalokat énekeltek, majd a fogadalom letétele után nagy tetszés között

cserkészgyakorlatokat mutattak be. — A fiúk egy része a vezető tanárokkal részt vesz nyáron a Zászlónk rendezésében a Vágon történeendő tizenhétnapos első magyar cserkész táborozáson is.

12. Fényképkiallítás. A főgimnázium Segítő Egyesülete a karácsonyi szünetben 1912. december 25-étől 1913. január 2-ig jótékony célú fényképkiallítást rendezett.

13. Gyakorló-iskola. Vezető-tanára: NÉMET KÁROLY. Az alakuló gyűlés 1912. szept. 22-én volt. Az összes tagok száma 151. A VIII. oszt.-ból 53, a VII. oszt.-ból 63; bejáró tagok száma a VI. oszt.-ból 35. Az alakuló gyűlésen történt a tisztviselők választása és a bírálók kijelölése: a főjegyzői tisztségre a három jelölt közül MADARÁSZ ANTAL VIII. o. t. választották meg a tagok; aljegyző lett RITTINGER IMRE VII., főkönyvtáros BOSSÁNYI DOMONKOS VIII., alkönyvtáros SCHIMATSEK JÁNOS VII., pénztáros KERNER LÁSZLÓ VIII., ellenőr MÉHRINGER NÁNDOR VII. oszt. tanulók. A tisztviselőkhöz, mint bírálók sorakoztak a VIII. oszt.-ból: ALMÁSSY ALAJOS gr., BERCZIK LÁSZLÓ, KOMADINA ISTVÁN, KOSZTKA LÁSZLÓ, KÖVESLIGETHY RADÓ, LORD JÁNOS, TABORSKY OTTÓ, VIGH ISTVÁN; a VII. oszt.-ból: BRENEK EDE, MEIXNER LÁSZLÓ, JÁRMY JÓZSEF, SZÉKELY GYÖRGY, SZTRILICH TAMÁS, ZICHY PÁL gr.

Az iskolai év folyamán 12 rendes és 4 ünnepi ülés volt. Ezen ülések tárgyai írásos dolgozatok, bírálatok, fordítások, beszéd, szabadelőadás, zenedarabok és zeneszámok, szavalatok és rögtönzött bírálatok. A dolgozatok száma 19, a pályaműveket ide nem számítva. Prózai: 9, szépirodalmi: 5, zenemű: 4, melodráma: 1 (ADORJÁN—IBY-től). Legszorgalmasabb dolgozatírók IBY IMRE, ADORJÁN GYÖRGY, KÖVESLIGETHY RADÓ. Szabadelőadás száma 2, szavalatoké 23. Legszorgalmasabb szavaló STESSER ALADÁR VI. és KOMADINA ISTVÁN VIII. o. tanulók. Szónoki művet előadott: 1. Legtöbbször bíralt MADARÁSZ ANTAL és BOSSÁNYI DOMONKOS VIII. o. tanulók. Zenei előadás volt 12. Legszorgalmasabb zenész volt IBY IMRE, MADARÁSZ ANTAL VIII. o. tanulók. Az írásbeli bírálatok száma: 17. Jegyzőkönyvi dicséretben részesült 4.

Ünnepi üléseink is voltak: Október 7-én az *aradi gyásznak emléké*t üjtöttük fel. Szavalt: TABORSKY OTTÓ és KOMADINA ISTVÁN. Ünnepi beszédet mondott MADARÁSZ ANTAL. A 48-as események évfordulóját a következő műsorral ünnepeltük meg: 1. *Himnusz.* Énekkar. 2. *Ünnepi beszéd:* MADARÁSZ ANTAL. 3. *Hazánk.* Énekkar. 4. Petőfi: *Egy gondolat bánt engemet.* Szavalta BOSSÁNYI DOMONKOS. 5. *Lavotta szerelme.* Vonósnyeges.

Előadták: MADARÁSZ ANTAL I. hegedűn, KERNER LÁSZLÓ II. hegedűn, IBY IMRE mélyhegedűn, BOSSÁNYI DOMONKOS gordonkán. 6. *Szózat*. Énekkar.

A Gyakorló-iskola hagyományos kegyelettel áldozott VÖRÖSMARTY MIHÁLY szellemének dec. 1-én. Műsor: 1. *Szózat*. Szavalta KOMADINA ISTVÁN. 2. *Csongor és Tünde*. Felolvasta VIGH ISTVÁN. 3. Mozart: *Versenymű* (G-dur). Előadta MADARÁSZ ANTAL, hegedűn, zongorán kísérte SZOHNER JÓZSEF. 4. *Szép Ilonka*. Szavalta STESSER ALADÁR VI. o. t. 5. *Árpád és Viddin csatája*. (Részlet a Zalán futásából.) Szavalta TABORSKY OTTÓ. 6. *Az élő szobor*. Szavalta BOSSÁNYI DOMONKOS.

Az igazságra vezérlő kalauz 300 éves évfordulóján a VII. osztály közreműködésével felújítottuk *Pázmány Péter* emlékét március 30-án, A kalauz hatásának az okai c. felolvasásával SCHIMATSCHER JÁNOSTÓL *Ráday Gedeon* születésének kétszázados évfordulóján emlékbeszédet mondott SZÉKELY GYÖRGY.

Március hó 10-én az Uránia tudományos színházban NÉMET KÁROLY tanár rendezte a Segítő-egyesület jótekonycélú hangversenyét. Műsor: 1. Mendelssohn: *Vadászdal*. Előadta a főgimn. énekkar, GYÖRKÖS REZSŐ énektanár úr vezetésével. 2. a) Csizik: *Gavotte*, b) Bossi: *Cansoncina*, c) Fuchs: *Serenade* I. tétel. Előadta az ifj. nagy zenekar KERNER LÁSZLÓ VIII. o. t. karmester vezetésével. 3. Beethoven: *C-moll quartett* op. 18. IV. Előadták: I. hegedűn: MADARÁSZ ANTAL VIII. o. t. II. hegedűn: KERNER LÁSZLÓ VIII. o. t. Mélyhegedűn: IBY IMRE VIII. o. t. Gordonkán: BOSSÁNYI DOMONKOS VIII. o. t. 4. Temérdek: *A szökevény*. Szavalta: STESSER ALADÁR VI. o. t. 5. *Magyar népdal-egyveleg*. Előadta a főgimn. énekkar GYÖRKÖS REZSŐ énektanár vezetésével. 6. *Magyar népdal-egyveleg*. Előadta az ifjúsági vonós zenekar. Vezetete: MADARÁSZ ANTAL VIII. o. t. 7. *Menechmus*. Piarista iskolai vigjáték, 3 felvonásban. (Plautus, Menaechmi-jének átdolgozása 1776-ból.) Szinrehozta: NÉMET KÁROLY. *Prológus*. Irta: NÉMET KÁROLY. Előadta: ZICHY GYÖRGY gr. III. o. t. Szinjátszó személyek: Menechmus BÁTORI JÓZSEF III/b o. t. Ennó, rabszolgája KÖNIG KÁROLY II/b o. t. Menechmus-Sosicles ZILAHY MIKLÓS I/b o. t. Messenió, rabszolgája TÓTH DÉNES IV/a o. t. Cylinder, fogadós TARCSAY VILMOS II/a o. t. Senex, Menechmus apósa EXLER FERENC III/b o. t. Orvos PETHES LÁSZLÓ V. o. t. Poroszlók: ZICHY HENRIK gr. IV/a o. t., ZICHY GYÖRGY gr. III/b o. t., YOLLAND EDGÁR I/a o. t. Dámon, kormányos FILSZEKER DEZSŐ II/b. o. t. Hajóslegények: WASS ZOLTÁN IV/a o. t., WOGGENHUBER OSZKÁR

III/a o. t., GERSTNER JÓZSEF I/a o. t., PICHLER KORNÉL I/a o. t., RASKÓ GÉZA I/a o. t., RASKÓ TIBOR I/a o. t., SZARVASSY GYÖRGY I/a o. t. Történik Epidamnusban, Görögországban, Menechmus háza előtt. A szindarab előtt: Miniatur-vigjátéknyitány. Szerzette és dirigálta IBY IMRE VIII. o. t. A darabban előforduló «Hajóslegények éneke» szövegét írta SIK SÁNDOR; zenéjét L. D.

Valamennyi tantárgy köréből titkos pályázatot hirdettünk.

1. A *hittanból*: Hit és jellem c. tétel volt kitűzve. Első jutalomban MAJOR DEZSŐ VI. o. t., a másodikban SCHIMATSCHER JÁNOS VII. o. t. részesült. 2. *Magyarból*: Vannak-e rokonvonások a Karthauzi és Az ember tragédiája főhősében és alapeszméjében? Dicséretet nyert IBY IMRE VIII. o. t. 3. *Németből*: Inwiefern erheben wir Magyaren Anspruch auf Lenau als einen der Unsrigen? A két pályázó közül egyik sem oldotta meg elfogadhatóan a kérdést. 4. *Latin és görögből*: Az alvilág Homeros Od. XI. és Vergilius Aen. VI. éneke alapján. Dicséretet és jutalmat BOSSÁNYI DOMONKOS VIII. o. t. kapott. 5. *Történelemből*: Hazánk összeköttetése a nyugati államokkal az Árpádok korában. A két pályázó közül a jutalmat TABORSKY OTTÓ VIII. o. t. vitte el. 6. *Fizikából*: A fényképezés hatása a természettudományok haladására. Jutalomban KÖVESLIGETHY RADÓ VIII. o. t. részesült. 7. *Matematikából*: A pont és egyenes egyszerűbb helyzetei a körhöz. A jutalmat HALMOS LÁSZLÓ VIII. o. t. érdemelte ki. A második jutalmat MÓCSY JÁNOS VIII. o. t. kapta meg. 8. *Filozófiából*: Az illúzió és hallucináció Arany balladáiban. Elismerésben és jutalomban MADARÁSZ ANTAL VIII. o. t. részesült. A *tornatételre*: A svéd tornázás előnye a német tornarendszerrel szemben, pályázat nem érkezett be. — A jutalmakat a kör pénztára fedezte.

Mint legszorgalmasabb tag, MADARÁSZ ANTAL VIII. o. t. a Szitányi-féle alaphoz 20 koronát kapott.

Könyvtárunkban: 976 kötet van. Az idej szerzemény a helyiség szűkös volta miatt 3 kötet. A következő folyóiratok jártak: Kath. Szemle, Élet, Magyar Nyelvőr, Iuventus, Zászlónk.

Készpénzünk: tavalyi tőke 1774.84 kor., 1913. január 1-én tőkésített kamat 77.97 kor., 1912—3. évről maradék, mint betét 27.80 korona, összesen 1880.61 korona.

14. **Gyorsírás.** Intézetünkben a GABELSBERGER—MARKOVITS rendszerű gyorsírás van bevezetve és a nagynevű dr. MAYWALD JÓZSEFTŐL megkezdett és évtizedeken keresztül kiváló eredménnyel művelt módszer szerint három tanfolyamban kerül

előadásra. *A tanulók száma:* A kezdők tanfolyamában 48; a haladókéban 21; a gyakorlóknál 18; összesen 87. *Végzett tananyag:* a) A kezdőknél az elemi gyorsírás; b) a haladóknál a szabad egyszerűsítések és rövidítések elmélete; mintastenogram-mok tárgyalása; mérsékelt sebességű diktátumok írása; c) a gyakorlóknál a legmagasabb fokú rövidítési módok megbeszélése és percenként 260 szótag sebességig menő diktátumok. *Tankönyv* csak a kezdőknél: MARKOVITS—VIKÁR: Gyorsírás GABELSBERGER szerint. Levelezőírás. 14. kiadás. Heti óraszám: a kezdőknél 2 óra, a haladóknál és gyakorlóknál $1\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ óra, összesen 5 óra. *Tanár:* ZIMÁNYI GYULA kegyesrendi teológiai tanár, okleveles gyorsíró.

15. **Francia nyelv.** A tanulók két csoportra oszlottak: kezdőkre és haladókra. A kezdők elvégezték a MENDLIK—BODNÁRFÉLE Nyelvkönyv-et a megfelelő fordításokkal és praktikus beszédgyakorlatokkal. A haladók a nyelvtant ismételték s LAFONTAINE válogatott meséit fordították s a mesék tartalmát elmondották s annak alapján beszédgyakorlatokat rendeztek. Heti óraszám 3. *Tanár:* dr. MISKOLCZY ISTVÁN, a francia nyelv képesített tanára.

16. **A szabadkézi rajz** külön oktatásán részt vett tanulók egyéni oktatásban részesültek. Az anyag felölelte a síkformák és térformák után való rajzolást és festést. A munkákból a husvétii szünet alatt *rajzkiállítást* rendeztünk, a melyen ezüst érmet nyert: KRISZTICS ÁRPÁD V. o. t., bronzérmet nyertek: PERÉMI GÁBOR IV. A) o. t. és SCHÜTZ REZSŐ III. B) o. t. — Heti 2 órán tanította: HALLER GYÖRGY.

17. **A gimnáziumi énekiskola.** Énekiskolánknak a lefolyt tanévben összesen 168 tanulója volt; betegség, hangváltozás (mutatio) miatt fölmentést nyert 17, s így rendes énekes volt: 60 kezdő és 91 haladó, összesen 151, kiket heti három órában GYÖRKÖS REZSŐ tanított. Az énekiskola tagjai naponkint az ifjúsági szent miséken énekeltek, azonkívül válogatott énekszámokkal szerepeltek az iskolai ünnepélyeken. (L. Gyakorló iskola.) *Tananyag:* Szepesi Imre énekeskönyve. Seyler K. «G-dur», Skraup János «C-moll», Haydn «B-dur», Kempter «C-dur» miséje. Zsaskovszky: *Kegyességgel...*, *Egybegyültünk óh nagy Isten*, *Szeretlek szép szűz Mária*, *Lauda Sion*, *O salutaris hostia*. Kreutzer: «Üdvözlő dal», «Szózat», «Himnusz», Wimmer E.: «Szent az érzet». Mendelssohn: «Vadász dal», «Magyar népdal egyveleg». Vétel útján szereztetett: egy darab brácsa (viola) 100 kor. és egy darab cselló (kishőgő) 237 kor., összesen 337 kor. értékben.

18. **Rajszertár gyarapodása.** 36 darab papirmaché relief, fejek és ornamentum, 36 korona értékben.

19. **Az ifjúsági könyvtár gyarapodása.** Vétel útján: 153 kötet; ajándékozás útján: 57 kötet. Összesen: 210 kötet 1950-10 korona értékben.

20. **A tanári könyvtár gyarapodása.** Vétel útján: 208 kötet 1476-62 korona értékben; ajándékozás útján: 106 kötet 212-90 korona értékben.

21. **A természettani szertár gyarapodása.** Vétel útján: Lejtő-készülék 108 kor. Pfister-féle fémtermométer 43-20 kor. Kompenzációs inga 28-80 kor. Daniell-féle higrométer 18 kor. Areométer a víz maximális sűrűségéhez 18 kor. Kétlemezes elektroszkóp 72 korona. Brüsch-féle ellenállási tábla 162 korona. Ellenállás a potenciálesés törvényéhez 32 korona. Készülék a potenciálesés hidromechanikai analogiájához 38 kor. Összesen: 520 korona. Ajándékozás útján: Dr. SUTÁK JÓZSEF egyetemi tanár ajándéka: telefon-pár, chemiai harmonika. KÖVESLIGETHY RADÓ VIII. oszt. tanuló ajándéka: gőz- és elektromos gépek modelljei.

22. **Éremgyűjtemény.** Éremgyűjteményünk dr. CONCHA GYÖZŐ 40 éves tanárságának emlékére vert művészi bronz-plakettel gazdagodott. A gyűjtemény 2168 darabból áll.

23. **A természetrajzi szertár gyarapodása.** Vétel útján szereztetett: 52 darab állattani mikroszopi praeparatum 70 kor. 18 fill., 2 darab praeparatum-tartó 3 kor. és 25 darab Pfurtscheller-féle állattani falitábla (à 10—12 kor.) 258 kor. Összesen 331 korona 18 fillér értékben.

24. Jótékonyság.

1. ZBISKÓ-féle alapítvány, melyet néhai ZBISKÓ KÁROLY c. püspök, esztergomi kanonok 1780 körül a pesti piarista gimnáziumba járó szegénysorsú, jó viseletű és szorgalmas tanulók segélyezésére alapított 1400 K tőkével. Az alaptőke 58 K 80 fillérnyi kamatját az igazgató, a tanártestület javaslatára KOSZTKA LÁSZLÓ VIII. o. tanulóknak ítélte oda.

2. FLÓR GYULA emlékdíját 158 K, melyet néhai FLÓR FERENC orvos és neje, FLÓR LEONA asszony 1862 évi december hó 21-én elhunyt gyermekük emlékezetére két VI. osztályú jó erkölcsű és szorgalmas tanuló részére 4000 K-val alapítottak, a folyó tanévben CSÓR ANDRÁS, SCHREINER JÁNOS kapták.

3. Gróf KÖNIGSEGG-AULENDORF MÓRIC 6000 K-ás alapítványából, melyet KÖNIGSEGG-AULENDORF grófné, szül. CSÁKY GIZELLA grófnő 1873. év november 5-én elhunyt feledhetetlen gyermekének örök emlékezetére egy szegénysorsú, VI—VIII. osztálybeli, szorgalmas és jó magaviseletű tanuló részére tett, a tanári kar ajánlatára VIGH ISTVÁN VIII. o. t. 240 K ösztöndíjban részesült.

4. BUKOVINSZKY JÓZSEF-féle 7500 K-ás alapítvány; rendeltetése egy a budapesti kegyes t. r. főgimnáziumba járó oly hazai születésű, idegen ajkú tanuló jutalmazása, ki a magyar nyelv elsajátításában kitüntette magát. Az alapítványnak 390 korona kamatját SZOHNER JÓZSEF VIII. o. t. élvezi.

5. A «SZEPESI IMRE-féle aranyat», mint az 1858/59. tanévi VIII. o. tanulók által az egész éven át legjobb görög dolgozatokat készítő tanuló számára alapított jutalomdíjat, 20 K-át, az idén BOSSÁNYI DOMONKOS nyerte el. A SZEPESI IMRE-alapítványhoz az idén SACELLÁRY GYÖRGY orsz. képviselő úr 23 K, KRAMER GYULA úr 20 K, MARÓT GYULA III. B. o. t. 236 K-val járult, miáltal a tőke 500 K-ra, kamatja 20 K-ra emelkedett.

6. SZABÓ ISTVÁN-nak, a nagy hellenistának emlékére BARTÓK GÉZA dr. úr 100 aranyfrtos alapítványából egy darab 10 frankos arany, a görög filológiában szorgalmas BOSSÁNYI DOMONKOS VIII. o. t.-nak adatott.

7. TRAUTWEIN NEP. JÁNOS-féle alapítvány. Alapították intézetünknek 1875-ben érettségizett növendékei. Az 500 K tőke 20 K kamatát az igazgató az alapítólevél értelmében TABORSKY OTTÓ állandó jóviseletű VIII. osztályú tanulónak juttatta.

8. Ujabb TRAUTWEIN-alapítvány. Az 1881-ben érettségiző tanulók bold. TRAUTWEIN NEP. JÁNOS emlékére 1901-ben alapítványt tettek oly célból, hogy a kamatokat minden év május 16-án, Nep. sz. János ünnepén, jutalmul a VIII. osztályban a magyar történelemből legjobb előmenetelt tanusított tanulónak adja ki az igazgató. Az 500 K tőke kamatából BOSSÁNYI DOMONKOS 20 K jutalmat kapott.

9. Bold. LÉYAY IMRE rendfőnök ravatalára 1895. május 12-én a tanuló ifjúság koszorút helyezett. A tanári testület határozatából a koszorú árából fennmaradt 292 K «LÉYAY IMRE-féle alapítvány» címen takarékpénztárba tétetett, hogy kamatjával az iskolaév végén egy szegénysorsú, jó magaviseletű, szorgalmas tanulót segélyezzenek. Az alapítvány adományokból ezideig 1379 K-ra növekedett. Kamataiból STRÓMAYER FERENC VII. o. t.

kapott 40 K segélydíjat. Az alapítványt az idén BENDZSEL KÁROLYNÉ úrnő 63 K-val, BUJANOVICS GYULA orsz. képvis. úr 16 K-val gyarapította.

10. A Sz. G. V. 2300 koronás alapítványa, melyet az alapító egy a magyar szent korona területén született magyar ajkú, magyar nevű és szorgalmas tanuló részére tett. Ezen alapítvány 92 K kamatját a tanártestület CZÉTÉNYI JENŐ V. o. t.-nak adományozta.

11. «SOMOGYI-féle alapítvány». Néhai SOMOGYI KÁROLY esztergomi főszékesegyházi apátkanonok, az esztergomi székeskapitálannál 4°/o-os aranyjáraadék-kötvényekben 8000 arany frtnyi örökös alapítványt tett azon óhajattal, hogy évi kamataiból a budapesti kegyes-tanítórendi főgimnáziumba járó róm. kath. szegénysorsú, jó magaviseletű és szorgalmas nyolc tanuló ösztöndíjban részesüljön. Az alapítvány folyó évi kamatait a következő ifjak élvezték: SZALAY GYÖRGY I. A), RÖTZER JÓZSEF II. A), DULÁCSKA PÁL III. A), SZABÓ SÁNDOR IV. B), BUJTÁS JÁNOS V., ZIGÁNY GYÖRGY VI., HROZIENCSIK LÁSZLÓ VII., MÓCSY JÁNOS VIII. oszt. tanulók.

12. SZOKOLOVITS JÓZSEF, m. kir. miniszterelnöki titkár, néhai IVÁN fia emlékére tett 500 koronás alapítványának 20 K kamatja egy II. A) oszt. szorgalmas és jó viseletű tanuló jutalmazására szolgál. Megkapta TÓTH FERENC.

13. LIPÓCZI KECZER GYULÁNÉ, szül. PERLAKY IDA úrnő az 1892-ben elhunyt V. A) o. tanuló fia KECZER ANTAL nevére 1000 koronás alapítványt tett, hogy ennek kamatját egy jóviseletű V. o. tanuló élvezze. Az alapítvány 40 K kamatját PETHES LÁSZLÓ nyerte el.

14. Dr. HAMPEL ANTAL, m. kir. miniszteri titkár az 1897/98. tanévben érettségi vizsgálatának tizéves évfordulója alkalmából hálás emlékezéssel néhai dr. KONDOR GUSZTÁV egy. ny. r. tanár, akkori érettségi elnök nevére, «KONDOR-féle arany» címmel 100 arany forintról szóló 4°/o-os aranyjáraadék-kötvényű jutalomdíj-alapítványt tett, melynek 10 frankos aranykamata évenként az érettségi vizsgálat alkalmával legjobb mennyiségtani dolgozatot készítő tanulónak adandó. A «Kondor-arany»-at az idén BOSSÁNYI DOMONKOS nyerte el.

15. SZITÁNYI ÖDÖN nagybirtokos, az 1899. évben elhalálozott VIII. o. tanuló fia örök emlékére «SZITÁNYI ELEMÉR alapítványa» és «SZITÁNYI ELEMÉR emléke» megjelöléssel 500—500 K-ról szóló 4°/o-os kor. jár. kötvényekkel két alapítványt tett a főgimnáziumban főnnálló Segítő-egyesület és az Önképzőkör

javára. A Segítő-egyesület részére tett alapítvány évi 20 K kamatát megkapta SCHIMATSCHEK JÁNOS VII. o. tanuló.

16. Az Önképzőkör részére szóló alapítvány 20 K évi jövedelme pedig a kör azon tagjának ítélendő oda, aki a lefolyt tanévben a magyar irodalom terén a legkiválóbb tevékenységet fejtette ki. Jutalomban MADARÁSZ ANTAL VIII. o. t. részesült.

17. DIRSZTAI DIRSZTAY BÉLA báró 1904-ben érettségizett fia, Andor nevére 500 K-ás alapítványt tett a magyar irodalomban kiváló előmenetelt tanusító VIII. o. tanuló jutalmazására. A 20 K jutalomban IBY IMRE részesült.

18. *Weiner András-alapítvány.* 1908. február hó 25-én elhunyt WEINER ANDRÁS IV. B) o. tanuló emlékére tett alapítványnak idei 40 K emlékdíját FLIENERT KÁROLY IV. B) o. t. kapta. WEINER ADOLF dr. úr 20 K adományában pedig PARÓCZI VENDEL IV. B) oszt. t. részesült.

19. Az Egyesült budapesti fővárosi takarékpénztár 200 K ösztöndíját SCHIMATSCHEK JÁNOS VII. o. t. élvezte.

20. KLEINER JENŐ emléke. KLEINER GYULA úr felejthetetlen Jenő fiának emlékezetére 1100 K-ás alapítványt tett, melynek 44 K kamatát PINTÉR KÁLMÁN VIII. o. t. kapta.

21. «Dr. MAYWALD JÓZSEF-jutalom.» Dr. MAYWALD JÓZSEF 40 éves tanári jubileuma alkalmából halájuk és tiszteletük jeléül alapították volt tanítványai azzal a céllal, hogy az alapítvány kamataiból egy a középső osztályok valamelyikébe járó, a latin nyelvben kitűnő előmenetelt tanusító tanuló jutalmaztassék. Az alapítvány 20 K jutalomdíját az idén PETHES LÁSZLÓ és OSWALD KÁROLY V. o. t. nyerte.

22. ULLMANN GYÖRGY és FERENC-féle 1100 K-ás alapítvány. Alapította ULLMANN ADOLF főrendiházi tag, a Magy. Ált. Hitelbank vezérigazgatója, intézetünkben végzett fiai nevére. Az alapítvány 44 K kamatját LOTZ ANTAL III. B) o. t. nyerte.

23. «JANNY REZSŐ orvostanhallgató jutalomdíja. JANNY REZSŐ uradalmi főszámvevő és neje GÖBEL KATALIN úrnő felejthetetlen egyetlen gyermeküknek, iskolánk egykori példás viseletű, jeles tanítványának emlékére 4000 K alapítványt tettek a magyar irodalomban, illetve a matematika-fizikában kiváló előmenetelt tanusító VIII. o. tanuló részére. Az alapítványnak a folyó tanévre esedékes kamataiból MADARÁSZ ANTAL mint mind a két szakban legkitűnőbb, 160 K jutalomban részesült.

24. Az 1902-ben érettségizettek jutalomdíj-alapítványának kamata egyelőre a tőke növelésére fordítatik.

25. KORCHMÁROS ENDRE III. B) oszt. t. szorgalmas ének-tanulásáért az Énekiskola pénztárából 20 K jutalmat kapott.

26. Egy műbarát elismeréseül a zenében tanusított szorgalomért KERNER LÁSZLÓ és MADARÁSZ ANTAL VIII. o. tanulók 10—10 korona jutalomban részesültek.

27. BRODY SÁNDOR úr 100 K adományából DUKOVICS LŐRINC II. A) o. t. 19 K, Justh Béla II. B) o. t. 16 K, HROZIENCSIK SÁNDOR III. A) o. t. 16 K, LOTZ ANTAL III. B) o. t. 19 K, CSAPODI ISTVÁN GÉZA VII. o. t. 30 K segélyben részesült.

28. SZABÓ JENŐNÉ úrnő 32 K adományából HERJAVECZ JÓZSEF II. A) o. t. és TORAY JÓZSEF II. B) o. t. felvételi dija fizettetett ki.

29. POLÁK JÓZSEF teljesen szegény árva III. A) o. tanuló t SACELLÁRY GYÖRGY, GERENDAY ANTAL, SZÉNÁSSY GYULA, HEVESI ANDOR, HÜTL DEZSŐ, FÖLDES GYULA, ZUBRICZKY JÓZSEF urak és a Budapesti Hirlap kiadóhivatala összesen 256·26 K-val segítették.

30. MELKÓ BERTALAN IV. ker. közs. bíró úr DUKOVICS LŐRINC II. A), Ag Zoltán III. B) o. t., LOTZ ANTAL III. B) o. t., KRIZSALA FERENC II. A) o. t. és PAUSZ JÓZSEF I. A) o. tanulóknak 20—20, összesen 100 K segélyt juttatott.

31. K. MOLNÁR VIKTORNÉ úrnő adományából HROZIENCSIK LÁSZLÓ VII. o. t. 20 K segélyben részesült.

32. LUKÁTS ISTVÁN úr KOVÁCS LÁSZLÓ IV. A) oszt. tanuló t 30 K, HROZIENCSIK LÁSZLÓ VII. o. tanuló t 20 K-val jutalmazta.

33. LORD ADOLFNÉ úrnő 100 K adományából KOSZTKA LÁSZLÓ és PINTÉR KÁLMÁN VIII. o. tanulók 50—50 K-át kaptak.

34. PUCHER ISTVÁN műépítész úr 100 K adományából VESZELY KÁROLY, LOTZ ANTAL, OLÁH JÁNOS III. B) o. t. 20—20, SCHIMATSCHER JÁNOS VII. o. t. 40 koronában.

35. Gróf BATTHYÁNY ISTVÁN I. A) o. tanuló adományából 5 tanuló t ársa: BAJÓ, HERC, KIS J., SZALAY GY., PAUSZ J. 20—20 koronában részesült.

36. Dr. ENGEL AURÉL úr adományából CSÖRE JÁNOS II. B) o. t. 40 K, HROZIENCSIK L. VII. o. t. 40 K, KRIZSALA FERENC II. A) o. t. 20 koronában részesült.

37. Herceg ESTERHÁZY PÁL II. B) o. t. adományából két tanuló t ársa: KERKAI JÁNOS és SZILÁGYI ISTVÁN 50—50 koronában részesült.

38. Báró ORCZY LŐRINC II. B) o. t. adományából DUKOVICS LŐRINC II. A) o. t. 30 K, FLIENERT KÁROLY IV. B) o. tan. 30 K, KACSINA ISTVÁN és ZUBICS ANTAL III. B) o. t. 20—20 koronában részesült.

39. SACELLÁRY GYÖRGY képviselő úr PINTÉR KÁLMÁN VIII. o. tanulót 100 K segélyben részesítette.

40. Gróf KÁROLYI LÁSZLÓNÉ, szül. APPONYI FANNY grófnő adományából 50—50 K segélyben részesültek KOVÁCS ISTVÁN IV. A) és KLAUSZ ZOLTÁN IV. B) oszt. tanulók.

Az iskolához kötött jutalom- és ösztöndíjak összege 3774·06 K.

25. Ösztöndíjas tanulók.

Bésán-féle alapból: SZÉKELY GYÖRGY VII. o. t. 200 K.

Győri kir. árvaalapból: THEISS EDE IV. B) o. t. 200 K.

Jettim József ösztöndíjalapból: DULÁCSKA LÁSZLÓ VII. o. t. 300 K, MEHRINGER NÁNDOR VII. o. t. 300 K, LISKA JENŐ III. A) o. t. 160 K.

Jettim József árvadijából: BAJÓ KÁROLY III. A) o. t. 100 K, BENTSIK GYÖRGY III. A) o. t. 120 K, MERKL FERENC III. A) o. t. 60 K.

Jövedéki birság-alapból: ROZGONYI ÖDÖN VII. o. t. 300 K, MAYER KÁLMÁN I. A) o. t. 200 K.

Váci Mária Terézia-alapból: KOVÁCS ERNŐ VII. o. t. 240 K.

Kincstári Mária Terézia-alapból: WEBER TIBOR VIII. o. t. 240 K, KONDOR FERENC III. A) o. t. 240 K.

Budai Mária Terézia-alapból: HORVÁTH LÁSZLÓ VIII. o. t. 240 K, TABORSZKY GÉZA VII. o. t. 240 K, ANTAL FERENC IV. A) o. t. 240 K.

Gozsdu-féléből: JONESCU PÉTER IV. B. o. t. 240 K.

Gorove János-féle alapítványból: BURGER SÁNDOR V. o. t. 560 K.

Kutassy János-féléből: SZABÓ KÁROLY VIII. o. t. 700 K.

Osztrák-magyar szab. államvasút-társaság jubileumi ösztöndíja: KELÉNYI ÖDÖN III. A) o. t. 500 K.

Palugyay-alapítványból: BOTTKA LÁSZLÓ VII. o. t. 240 K.

Pászthory Lázár-féle családi alapból: KHAYLL ISTVÁN VI. o. t. 1000 K.

Romonczay családi alapítványból: PAPP AURÉL VI. o. t. 126 K.

Rudits-féle családi alapból: báró VOJNITS MIKLÓS VIII. o. t. 400 K.

Trimmel Pál-féle alapból: IBY IMRE VIII. o. t. 493 K 36 f.

Soóky János-féle családi alapból: ORDÓDY BÉLA VII. o. t. 200 K.

A VKM.-től tanulmányi segélyben részesültek: RÁPOLTY NAGY ISTVÁN VII. o. t. 100 K, WASS TIBOR VI. o. t. 300 K.

A külső ösztöndíjak összege: 8239 K 36 fillér.

Az intézet igazgatósága a nemesszívű jötevőknek a tanári kar köszönetét tolmácsolja.

26. Segítő-egyesület.

Az intézetben 49 év óta főnnálló: «A kegyes tanítórendiek budapesti főgimnáziumának szegénysorsú tanulóit segítő-egyesület» választmánya útján az egész tanévben összesen 3185·50 K-val segélyezte a gimnáziumunkba járó szegénysorsú tanulókat és pedig:

3	tanulót	egyenként	(egész	évben)	65	K-val	=	195	K
2	«	«	«	«	60	«	=	120	«
2	«	«	«	«	55	«	=	110	«
3	«	«	«	«	50	«	=	150	«
3	«	«	«	«	45	«	=	135	«
9	«	«	«	«	40	«	=	360	«
2	«	«	«	«	35	«	=	70	«
20	«	«	«	«	30	«	=	600	«
3	«	«	«	«	25	«	=	75	«
13	«	«	«	«	20	«	=	260	«
12	«	«	«	«	15	«	=	180	«
7	«	«	«	«	10	«	=	70	«

Egész évben tehát 78 tanulót összesen 2325 K-val

Azonkívül adott:

5	tanulónak	felvételi	díjat	à	16·10	K	...	=	80·50	K
11	«	tandíjat	20	esetben	à	18	K	=	360	—
9	«	ruhasegélyt	összesen	=	240	—
1	«	vizsgadíjat	=	30	—
	Ministránsoknak	=	150	—

Összesen 860·50 K

Tehát az összes évi segélyezés 3185·50 K

A «Segítő-Egyesület» vagyona 1913. május 30-án:

a)	Szitányi Elemér emlékalapítványa, 4 ⁰ / ₀ -os	vinkulált magyar koronajáradék	500	—
b)	P. H. E. T. 4 ⁰ / ₀ -kal kamatozó vinkulált	kötvényekben K	30000	—
c)	4 ⁰ / ₀ -os vinkulált koronajáradékban	21000	—
d)	Takarékbetétben	1200	—

Összesen K... 52700.—

A Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület a folyó tanévben is 200 K-val, az Egyesült Fővárosi Takarékpénztár 50 K-val és a Magyar Országos Központi Takarékpénztár 100 K-val járultak az alaptőke gyarapításához.

III.

AZ 1912/1913. ISKOLAÉVBEN VÉGZETT ANYAG.

I. A) és B) osztály.

Osztályfőnökök: A/ VAJNÓCZKY ISTVÁN, B/ Dr. POZSGAY REZSŐ.

Hittan. Római katolikus nagyobb katekizmus. Az 1900. évi Püspöki Utasítás és tanterv szerint. — Heti 2 óra.

Hatvani Ede, Német Károly.

Magyar nyelv. A nyelvtanból: Az egyszerű mondat és részei. Mondattani alapon az alaktan; a hangtan elemei; helyesírás. Elbeszélő prózai és költői olvasmányok, főleg a hún-magyar és a görög történeti monda köréből, az Árpád-házi királyok korából és a magyar népeletből. Válogatott költemények betanulása. T. k. dr. BARTHA J.: Magyar nyelvtan, dr. PRÓNAI ANTAL: *Magyar olvasókönyv, I. r.* — Heti 5 óra.

Baksay József, dr. Kornis Gyula.

Latin nyelv. A «Liber Sexti» 38 olvasmánya alapján a névszók és az igék ragozása, a rendhagyó alakok mellőzésével. Az olvasmányokban előforduló szókincs elsajátítása. T. k. FODOR-SZÉKELY: *Liber Sexti, I. r.* — Heti 6 óra.

Baksay József, dr. Pozsgay Rezső.

Földrajz. Földrajzi alapismeretek. A magyar szent korona országainak leírása, a terület, hegy- és vízrajz, talajviszonyok, éghajlat, a földművelés, állattenyésztés, a népességi viszonyok, a lakosság foglalkozásának s a fontosabb művelődési, ipari és kereskedelmi központoknak ismertetésével. T. k. KÖRÖSI ALBIN: *Földrajz, I. r. 9. kiadás.* — Heti 3 óra.

Floderer Imre, dr. Pozsgay Rezső.

Természetrájz. Bevezetés a természeti tárgyak szemlélésébe

és az egyszerű szemlélet útján levezethető törvényszerűségek fölismerésébe. A négy évszak, kivált a növényeken mutatkozó jelenségekben feltüntetve. A háziállatok és rokonaik. A ház közelében, az erdőn, mezőn és vizek körül tartózkodó emlős állatok. A házi szárnyasok és rokonaik. T. k. KÖRÖSI ALBIN: *Természetrajz a középiskolák I. osztálya számára.* — Heti 2 óra.

Floderer Imre.

Számtan. A tizes számrendszer fölépítése a közéletben használt mértékegységekkel kapcsolatban. A négy alpművelet végrehajtása és törvényei az egész számok körében. Az osztó és többszörös fogalmának s tulajdonságainak ismertetése. A törtszám fogalma s tulajdonságai. Az alpműveletek kiterjesztése először közönséges, majd tizedes törtekre. T. k. dr. SUTÁK J.: *Számtan.* — Heti 4 óra.

Vajnóczky István, Hatvani Ede.

Rajzoló mértan. Sík alaktan. A síkmértani idomok megismertetése és rajzolása körzővel, vonalzóval. Síkmértani alakok diszitményekké alakítva, táblarajz után körvonalakban tussal kihúzva és festve. T. k. HUSZKA JÓZSEF: *Rajzoló geometria I. r.* — Heti 3 óra.

Huszka József, Haller György.

Szépírás. Magyar folyóírás. — Heti 1 óra.

Haller György.

Testgyakorlás. Rendgyakorlatok: Arc, oldalsorképzés, fordulatok, szakaszalakítás, járás, kanyarodás, párok és kettőspárok képzése helyből, a sorbontás legegyszerűbb nemei. *Szabadgyakorlatok:* alap, támadó, védő, lebegő, guggoló, lépő s keresztállások. Kar-, láblendítések, lökések, törzhajlítások, forgatások, szökdelések, fekvő támaszgyakorlatok. Légzőgyakorlatok. Egyszerű négyütemes gyakorlatok puszta kézzel; a sorok ellentétben is végzik a gyakorlatokat *Szertornázás:* I. fokú gyakorlatok rudon, kötélén, magas, alacsony nyujtón, alacsony korláton, gyűrűhintán, rézsutos és vízszintes létrán; magas-távolugrás, szekrényugrás, lengőkötélén. Palánkon és rácson svédgyakorlatok. Ktartó futás három percig. Játékok: Künn a farkas, benn a bárány. Macska, egér. Fehér, fekete. Tol-

vajüző. Körfutó. Hivogató. Kotló. Kánya. Duplex. Kakasviadal. —
Heti 2 óra.

Hámos Nándor.

II. A) és B) osztály.

Osztályfőnökök: A/ Dr. MISKOLCZY ISTVÁN, B/ Dr. SIK SÁNDOR.

Hittan. Az 1900. évi Püspöki Utasítások és tanterv szerint.
T. k. *Kis Katekizmus* és TITZ A.: *Ó-szövetségi bibliai történe-*
tek. — Heti 2 óra.

Baksay József, Német Károly.

Magyar nyelv. A határozók részletesen. Az összetett mondatok, a mellérendelt és alárendelt mondatok viszonyai. A többszörösen összetett mondatok. A körmondat. Szóképzés, szócsoportok. T. k. BARTHA: *Iskolai magyar nyelvtan II. r.* és PRÓNAI: *Magyar olvasókönyv II. r.* — Heti 5 óra.

Dr. Bartha György, dr. Sik Sándor.

Latin nyelv. A «Liber Sexti» olvasmányai alapján a cselekvő, szenvedő és körülírt igehajlítás. Az igék a verbo-i. A rendhagyó, hiányos és személytelen igék. Szócsoportok alkotása. A szövegből részletek és közmondások memorizálása. T. k. FODOR-SZÉKELY: *Liber Sexti.* (Második év.) — Heti 6 óra.

Dr. Miskolczy István, dr. Sik Sándor.

Földrajz: Európa általános összefoglaló leírása. — Európa országai és népei (Magyarország kivételével) részletesen; Ázsia és Afrika általános ismertetése a nevezetesebb országok és európai gyarmatok kiemelésével. T. k. KÖRÖSI ALBIN: *Földrajz II. r.* — Heti 3 óra.

Körösi Albin.

Természetrjz. Néhány ősszel és tavasszal virító, vadon termő, vagy természeti növény, gyümölcs és erdei fa, bokor. Fő-, tengeri, foghíjas- és erszényes emlősök. Egyes jellemző éneklő-, kúszó-, ragadozó-, gázló-, úszó- és futómadarak. A hullók, kételtűek, halak puhatestűek, izeltlábúak és férgek főbb rendjeinek közönségesebb alakjai. T. k. KÖRÖSI ALBIN: *Természetrjz a középiskolák II. osztálya számára.* — Heti 2 óra.

Körösi Albin, Floderer Imre.

Számтан. Rövidített számolási műveletek. Különnemű mennyiségek viszonya egymáshoz. Az egyszerű következtetés különféle módjai s ezek alkalmazása az egyszerű hármasszabály és százalékszámolás föladataira. Viszonyok és arányok fogalma s tulajdonságai; alkalmazásuk föladatak megoldására. Tankönyv: dr. SUTÁK J.: *Számтан.* — Heti 4 óra.

Vajnóczky István.

Rajzoló mértan. Téralkatan. Egyenes és síklap a térben. Az egyenes hasáb, gúla, henger, kúp és gömb leírása, síkmetésése, szimmetriája és hálózata. Ugyanezen testek felszín- és köbtartalomszámítása. A testek rajzolása parallel projekcióban és látszat szerint. Testkombinációk. T. k. HUSZKA JÓZSEF: *Rajzoló geometria.* — Heti 3 óra.

Huszka József, Haller György.

Szépírás. Német folyóírás. — Heti 1 óra.

Haller György.

Testgyakorlás. Mint az I. A. és B. osztályban. — Heti 2 óra.

Hámos Nándor.

III. A) és B) osztály.

Osztályfőnökök: A/ Dr. VINCZE JÓZSEF. B/ Dr. VÖRÖS CYRILL.

Hittan. A katekizmus második szakaszának és az első osztályban előirt imádságoknak átismétlése után az újszövetségi bibliai történet az 1900. évi Püspöki Utasítások és tanterv szerint T. k. TITZ A. dr.: *Bibliai történetek. II. Kis katekizmus.*

Wagner Antal.

Magyar nyelv. Rendszeres magyar nyelvtan. Prózai és költői olvasmányok. Szavalás. T. k. BARTHA JÓZSEF: *Rendszeres magyar nyelvtan* és PRÓNAI: *Magyar olvasókönyv, III. r.* — Heti 4 óra.

Dr. Vincze József, Mátrai János.

Német nyelv. Alaktan. A névelő. A főnév és melléknév ragozása. Fokozás. A névmás. A számnév. Az igék gyenge és erős ragozása. A praepositiók. A mondatrészek; a fő- és mellék-

mondatoknak gyakorlati megkülönböztetése; szórend. Szótanulás és beszédgyakorlatok. Olvasmányok: Mesék, népmesék és mondák, könnyebb elbeszélések; néhány költemény könyv nélkül is. — T. k. ALBRECHT JÁNOS: *Német nyelvtan és Német olvasókönyv. I. r.* — Heti 4 óra.

Wagner Antal.

Latin nyelv. Alaktani ismétlések után az egyszerű mondat, különösen a határozók. — *Olvasmány*: Liviusból és Corn. Nepos életrajzaiból részletek; mesék Phaedrusból. — Szótanulás az olvasmány kapcsán etimológikus csoportokban; az olvasmányból frázisok gyűjtése és tanulása. T. k. FODOR-SZÉKELY LIBER: *SEXTI II.* Heti 6 óra.

Dr. Vincze József, Mátrai János.

Történelem. A magyar nemzet története eredetétől a mohácsi vészig. T. k. JÁSZAI REZSŐ: *A magyar nemzet története. I. rész. 2. kiadás.* — Heti 3 óra.

Dr. Miskolczy István, Bartos József.

Földrajz. a) Amerika és Ausztrália leírása. b) A matematikai és fizikai földrajz alapismeretei. T. k. *Földrajz, III. r.* KÖRÖSI ALBIN-tól. *A fizika és a matematikai földrajz elemei.* dr. VÖRÖS CYRILL-től. 2. kiadás. — Heti 1 óra.

Dr. Vörös Cyrill.

Számtan. Összetett következtetések. Egyszerű és kamatos kamatszámolás; alkalmazásuk az értékpapírok eladására és vásárlására és a diszkont-számításra. Arányos osztás. A középértékszámítás különböző fajtái: a keverék egységének kiszámítása a középpercent-, középido-számolás és a vegyítés-számolás. Arany és ezüst tárgyak értékének meghatározása. A magyar valuta-törvény s a nevezetesebb külföldi pénzlábak. — T. k. dr. SUTÁK J., *Számtan.* — Heti 3 óra.

Vajnóczky István, dr. Vörös Cyrill.

Rajzoló geometria. Konstruktív planimetria. Az egyenes háromszögek, négyszögek, sokszögek konstrukciója; idomok hasonlósága. A körre vonatkozó legegyszerűbb konstrukciók. Az előadott tananyag szerkesztése körzővel és vonalzóval. Heti egy órán síkétkitények (levelek, virágok) rajzolása és testcsoport-

tok term. után. — T. k. HUSZKA J.: *Rajzoló geometria, III., IV. r.* — Heti 2 óra.

Huszka József.

Testgyakorlás. Rendgyakorlatok: az I., II. osztály tananyagának átisméltése, kettőspárokra fejlődés és szakaszra szakadozás. A menetelés gyakorlása énekekkel. Sorakozás, fejlődés, kanyarodás, ellenvonulás, köralakítás, a sortest képzés, oszlop felállítás. *Szabadgyakorlatok:* támadó és lebegő, védő állások, térdelés, fekvőtámasz. Karvágások, körzések, törzslendítések, láblendítések és körzések, ütések és lökések különböző álláscserékkel. Birkózási szabadgyakorlatok, húzás, tolás. Társasgyakorlatok kettesével és hármasával fabotokkal is. Légzőgyakorlatok *Szertornázás:* I. fokú gyakorlatok, mint az I. és II. osztályban. *Játékok:* Szökdelő kör. Üsd a harmadikat. Huszáros. Tolvajüző. Dominó. Bak. Kakasviadal. Nemzet. Körróta. Fülelabda. Kötélhuzás. — Heti óraszám 2.

Hámos Nándor.

IV. A) és B) osztály.

Osztályfőnökök: A/ Dr. FRIEDREICH ENDRE, B/ SCHÜSSLER ALBERT.

Hittan, A római katolikus egyház szertartásai az 1900. évi Püspöki Tanítási Terv és Utasítások szerint. — T. k. dr. DEMKOVITS ÁGOSTON: *Katolikus szertartástan.* — Heti 2 óra.

Dr. Sik Sándor, Mátrai János.

Magyar nyelv. A nyelv a stílus szempontjából. Leírások, elbeszélések, jellemrajzok olvasása jelesebb íróinktól: a magyar élet képei, az erények példái a mindennapi életből és a történelemből. Szólamódok, magyaros kifejezések gyűjtése; a világos szabatos, magyaros stílusnak az olvasmányokon való bemutatása. A költői stílus a Toldi alapján. Az összes olvasmányok, de különösen Arany Toldi-ja a szükséges magyarázatokkal. Szemelvények a Toldiból könyv nélkül is. A verstan gyakorlati módszerrel. Függetlenül a polgári ügyiratok. — T. k. BARTHA JÓZSEF és PRÓNAI ANTAL: *Stiliztika, 3. kiadás.* LEHR: *Arany Toldija.* — Heti 4 óra.

Német Károly, dr. Vincze József.

Német nyelv. Az alaktan ismétlése és kiegészítése. Gyenge

és erős igék hajlítása. Segédigék. Visszaható és személytelen igék. Szenvedő igeragozás. Rendhagyó igék. A legfontosabb praepositíók. A szórend elemei. Olvasmányok: Mesék, elbeszélések a monda és a történelem köréből, néhány költemény könyv nélkül is. Fordítás magyarból németre és beszédgyakorlatok az olvasmány alapján és az iskolai élet köréből. T. k. ALBRECHT: *Német nyelvtan*. U. a. *Német olvasókönyv, II. r.* — Heti 3 óra.

Schüssler Albert.

Latin nyelv. Az összetett mondat. Mellékmondatok beolvasztása. Az oratio obliqua. Olvasmányok: J. Caesarból és Ovidius Metamorphoséséből válogatott részletek. A római metrika és prosodia idevágó szabályainak elsajátítása. FODOR-SZÉKELY: *Liber Sexti II. r.* — Heti 6 óra.

Dr. Friedreich Endre, Schüssler Albert.

Történelem. A magyar nemzet története 1526-tól 1867-ig. Magyarország és Ausztria politikai földrajza. — T. k. dr. JÁSZAI REZSŐ: *Magyarország történelme, II. r.* — Heti 3 óra.

Dr. Friedreich Endre, dr. Miskolczy István.

Természetrész. Növénytan. A virágos növények tagjai. Az organizmusokban előforduló fontosabb elemek és vegyületek: A sejt- és szövettan. A növények élettanából néhány jelenség. A virágtalan növények főbb csoportjai. A virágos növények, természetes rendszer alapján; különös tekintettel a hazai nevezetesebb fajokra. — T. k. dr. ORMÁNDY MIKLÓS: *Növénytan*. — Heti 3 óra.

Floderer Imre.

Mennyiségtan. Bevezetés a mennyiségtanba. Összeadás, sokszorozás és hatványozás egész számokkal, kiterjeszkedve a többtagúak négyzetének és köbének képzésére. Kivonás és osztás egész számokkal. A tört fogalma. Algebrai műveletek törtszámokkal. A racionális számok értelmezése. Elsőfokú egyenletek egy ismeretlennel. T. k. dr. SUTÁK: *Algebra*. — Heti 3 óra.

Hatvani Ede.

Rajzoló mértan. A kupszeletgörbék: körvonal, ellipsis, hyperbola, parabola szerkesztése, sajátságai és érintővonalai. Heti egy órán szabadkézi rajz. Szimmetriás és szabad síkformák, tér-

kitöltő tervezés és egyszerű mértani térformák rajza. — T. k. HUSZKA J.: *Rajzoló geometria, IV. r.* — Heti 2 óra.

Haller György.

Testgyakorlás. Mint a III. A) B) osztályban. Heti óraszám: 2.

Hámos Nándor.

V. osztály.

Osztályfőnök: dr. BARTHA GYÖRGY.

Hittan. Az 1900. évi Püspöki Tanításterv és Utasítások szerint. — T. k. dr. SCHÜTZ ANTAL: *Katholikus hittan.* — Heti 2 óra.

Dr. Schütz Antal.

Magyar nyelv. A szerkesztésről általában. Az anyaggyűjtés: az írásmű tárgya, alapeszméje; a bizonyítás. A szerkesztés: vázlat, az írásmű tagozódása. Az előadás nemei, a műformák, az írásmű előadásának módjai. A prózai műfajok: a leírás, a történeti elbeszélés, a szónoklat, az értekezés. A kiindulás az olvasmányokból történt. A tankönyvünkben levő prózai olvasmányok tárgyalása. Ezekon kívül a kötelező házi olvasmányok. — T. k. BARTHA JÓZSEF és PRÓNAI ANTAL: *Retorika.* — Heti 3 óra.

Dr. Bartha György.

Német nyelv. Alak- és mondattani ismétlések. Szóképzés. Az egyszerű mondat és részei. A szórend. Olvasmány: Könnyebb elbeszélések, oktató, történelmi olvasmányok és költemények; ez utóbbiak közül több könyv nélkül is. Beszédgyakorlatok az olvasmányok alapján. — T. k. ALBRECHT: *Német olvasókönyv a gimnázium V. osztálya számára.* — ALBRECHT J.: *Német nyelvtan.* — Heti 3 óra.

Wagner Antal.

Latin nyelv. Cicero beszédei közül: De imperio Gn. Pomp. és Pro Archia poëta. Ovidiusból: Fasti, Róma alapítása, Remus halála, Gabii elfoglalása, Ardea ostroma. Újév napja, Janus, Caristia, Terminalia, Quinquatrus maiores. Az írók életrajza, műveik és jellemzésük. A történelmi háttér ismertetése és megfelelő régiség-tani magyarázatok: Nyelvtani és mondattani ismétlések. Tankönyvek: ZSÁMBOKI GYULA: *M. Tullii Ciceronis de*

imperio Cnaei Pompei oratio ad Quirites. — Dr. KAPOSY LUCIÁN: *M. Tullii Ciceronis pro A. Licinio Archia Poeta oratio ad iudices.* — CSENGERI JÁNOS: *Szemelvények Ovidiusból.* — HITTRICH ÖDÖN: *Római régiségek.* — Heti 6 óra.

Dr. Bartha György.

Görög nyelv. Az attikai szójárás alaktana az első négy osztályba tartozó igék sajátosságaiig a gyakorlókönyvnek megfelelő olvasmányaival. — Tankönyv. MAYWALD: *Görög nyelvtan és Görög gyakorló- és olvasókönyv, I. r.* — Heti 5 óra.

Dr. Sik Sándor.

Magyar és görög irodalmi szemelvények. Homeros Iliasának és Odysseiájának szebb részletei és szerkezetileg nevezetesebb részei Csengeri és Gyomlay fordítása után iskolai földolgozásban, a megfelelő régiségtani részek WAGNER-HORVÁTH: *Görög régiségek könyvéből.* — GERÉB fordításából Herodotos könyveinek szemelvényei. — BADICS FERENC: *Magyar irodalmi olvasókönyvéből* költői olvasmányok Tinódi Sebestyéntől, Gyöngyösi Istvántól és Arany Jánostól. — Történelmi olvasmányok Bethlen Gábor, Szalárdi János, gróf Bethlen Miklós, Cserei Mihály és báró Apor Pétertől. — Heti 3 óra.

Német Károly.

Történelem. Ó-kori földrajz és történelem a legrégebb időtől a nyugat-római birodalom megdőléséig. Keleti népek. Görög történelem Kr. e. 146-ig. A rómaiak története a város alapításától 476-ig: kiváló tekintettel a műveltség, az állami és társadalmi intézmények fejlődésére. — T. k. SZÖLGYÉMY JÁNOS: *Egyetemes világtörténet, I. r. Ó-kor.* 3. kiad. — Heti 3 óra.

Dr. Pozsgay Rezső.

Természetrájk. Állattan. Az állati test és élet; az állatok szervei és működéseik. A hét állatkör jellemzése és részletes leírása. — T. k. dr. ORMÁNDY MIKLÓS: *Állattan.* — Heti 3 óra.

Floderer Imre.

Mennyiségtan. Linearis egyenletrendszerek. Alapműveletek gyökökkel. Négyzetgyök- s köbgyökvonás. Másodfokú egyenletek. — T. k. SUTÁK JÓZSEF: *Algebra, I. r.* A planimetria főbb tételei a körmérés kivételével. — T. k. LÓKY B.: *Mértan.* — Heti 3 óra.

Vajnóczky István.

Görögpótló rajz. Ó-kori diszitmények rajzolása és festése, kapcsolatosan az egiptomi, asszir, perzsa, indiai, kínai, japáni, szasszanida, magyar, mohammedán stílusok emlékeinek és ornamentumainak ismertetésével, eredet, fejlődés, elterjedés, alak és szín tekintetében. Sikformák-, gipsz- és faminták után való rajzolás és festés. Segédkönyv: BOROS RUDOLF, *Stilisme.* — Heti 2 óra.

Haller György.

Testgyakorlás. Rendgyakorlatok. A szakaszok felállítása. Huzódás, párok, kettős párok alakítása, mozdulatai, alakváltozásai, fejlődés párokból és kettős párokból, a menetelés szabatos gyakorlása. Az alsó négy osztály rendgyakorlatainak ismétlése, mint a szabadgyakorlatok vezetésére alkalmas felállítások. *Szabadgyakorlatok.* Ellenkező mozdulatokkal, négyütemes összetett szabadgyakorlatok kézi szerekkel (súlyzó, fabot, vasbot, farúd). A sorok ellentétesen is végzik a gyakorlatokat. Birkózási szabadgyakorlatok, kettesével, hármassával, társas gyakorlatok. *Légzőgyakorlatok.* *Szertornázás* az összes szereken. A szertornázás csapatokban történik. Palánkon és rácson svéd gyakorlatok. Kitarító futás 5 percig. Játékok: Körróta. Hajlító labda. Szökdelőkör. Rugólabda. Fülelabdázás. Kötélhuzás helyből, nekifutással. Heti óra: 2.

Hámos Nándor.

VI. osztály.

Osztályfőnök: DR. KORNIS GYULA.

Hittan. Erkölcsstan az 1900. évi Püspöki Tanításterv és Utasítások szerint. — T. K. dr. SCHÜTZ ANTAL. *Katholikus erkölcsstan.* Heti 2 óra.

Dr. Schütz Antal.

Magyar nyelv. Poetika. Bevezetésül a költészetről általában. Az epikai, lírai és drámai költészet műfajainak elmélete mindig olvasmányok alapján. A nagyobb költői művek közül a Szigeti veszedelemnek, Zalán futásának, Buda halálának, Toldi szerelmének, Sophokles Antigonéjának, Shakespeare Coriolanusának, Kisfaludy K. A kérők, Molière A tudós nők c. darabjának iskolai olvasása és magyarázata. Kiegészítésül a *szépről* és a *szép* kifejezéséről. — T. K. BARTHA JÓZSEF-PRÓNAI ANTAL *Poetika.* — PRÓNAI LAJOS: *Drámai olvasmányok.* — Heti 3 óra.

Dr. Kornis Gyula.

Német nyelv. Válogatott prózai olvasmányok az olvasókönyvből, valamint Goethe és Schiller, Uhland és Heine jelesebb balladáinak fordítása és elemzése. Tárgyi magyarázatok. Mondattan: az összetett mondat. A német verstan vázlata. — T. k. ALBRECHT JÁNOS: *Német olvasókönyv.* — Heti 3 óra.

Wagner Antal.

Latin nyelv. T. Liv. Ab urbe condita libri. II. cap. 33—41., XXI. c. 1—5., 18—19., 32—38., I. XXII. 1—8. és Vergilius Maro Aeneiséből az I. és II. ének szemelvényekben. Alak- és mondattani ismétlések: az írók életrajza, műveik és jellemzésük; megfelelő régiség-tani magyarázatok. — T. k. KALMÁR ELEK. *Szemelvények T. Livius Római történetéből.* — WIRTH GY.: *Szemelvények P. Vergilius M. Aeneiséből.* — HITTRICH: *Római régiség-tan.* — Heti 5 óra.

Dr. Kornis Gyula.

Görög nyelv. A mult évi anyag ismétlése után a verba liquidák, a μ -végű és \dot{u} . n. rendhagyó igék. Olvasmányok: Xenophon Anabasisából és a Memorabiliákból válogatott fejezetek. Szemelvények a görög lírikusokból. — T. k. MAYWALD: *Görög nyelvtan; Gyakorló és olvasókönyv, II. r. ugyanattól.* — Heti 5 óra.

Dr. Friedreich Endre.

Magyar és görög irodalomtörténeti szemelvények. Szemelvények a görög lírai költészetből. I. Az elegia. II. Az epigramma. III. A iambos. IV. Az aiol-dalköltészet. V. A dór karénekköltészet. Szemelvények a klasszikus versmértékű magyar lírai költészetből. I. Az úttörők munkássága. II. Az ó-klasszikai irány virágzása. III. Az ó-klasszikai versforma Berzsenyi után. Sophokles *Elektrája*. A görög régiség-tanból az Athene és a magánéletre vonatkozó részletek. Az irodalomtörténetből a dráma fejlődése s vele kapcsolatosan a görög színház. — T. k. CSIKY: *Elektra*. BADICS F.: *Magyar irodalmi olvasókönyv, II. kötet, 5. kiadás.* WAGNER-HORVÁTH: *Görög régiségek.* Heti 3 óra.

Dr. Bartha György.

Történelem. Középkor a nyugat-római császárság bukásától Amerika fölfedezéséig. Új-kor a renaissance és a fölfedezések korszakától a westphaleni békéig bezárólag. Kiváló tekintettel a

magyar nemzet történetére s a földrajzra. — T. k. SZÖLGYÉMY JÁNOS: *Egyetemes történet, II. kötet, 3. kiadás.* — Heti 3 óra.

Dr. Miskolczy István.

Természetrész. Ásványtan és kémia. Kémiai és ásványtani alapfogalmak. Néhány ásvány a halmazállapot és az alaki tulajdonságok szemléltetésére. A fémek átalakulása a levegőn. A szén és vegyületei. A kőszén és összetétele. A réz és vegyületei. A sók, savak, aljak. A kőszén és a belőle nyerhető termékek. A szénhidrogének. A szénhidrátok. A protein-anyagok. A szerves alkaloidok. A mesterséges festőanyagok. Az ásványok rendszere. A legfontosabb geológiai tényezők. A Föld történetének rövid vázlata. — T. k. dr. ORMÁNDY MIKLÓS. *Ásványtan és kémia.* — Heti 3 óra.

Kőrösi Albin.

Mennyiségtan. A hatvány fogalmának általánosítása. Számrendszerek. Logaritmus. Véges számtani s mértani haladvány. — Körmérés. Foniometria s trigonometria alkalmazásokkal. T. k. dr. SUTÁK J.: *Algebra.* Dr. LÓKY B.: *Mértan.* — Heti 4 óra.

Dr. Vörös Cyrill.

Görögpótló rajz. Gipsz- és faminták után való rajzolás és festés; forgásfelületek rajza és festése. Szóbeli magyarázatok az ó-keresztény-, a bizanci- román és csúcsíves stílusokról. Segédkönyv: BOROS RUDOLF; *Stílusme.* — Heti 2 óra.

Haller György.

Testgyakorlás. Mint az V. osztályban. — Heti 2 óra.

Hámos Nándor.

VII. osztály.

Osztályfőnök: MÁTRAI JÁNOS.

Hittan. Egyháztörténelem az 1900. évi püspöki Tanításterv és Utasítások szerint. — T. k. dr. SCHÜTZ ANTAL, *Katholikus egyháztörténelem.* — Heti 2 óra.

Dr. Schütz Antal.

Magyar irodalom. A magyar nemzeti irodalom fejlődésének ismertetése 1820-ig, a korszakok művelődéstörténeti jellem-

zése; bővebben Balassi, Pázmány, Zrinyi, a kurucköltészet, Mikes, Csokonai, Kölcsey, Berzsenyi, Kisfaludy Sándor és Katona. A tárgyalat korokra és írókra vonatkozó tanulmányok. Havonkint házi vagy iskolai dolgozat. — T. k. dr. PRÓNAI ANTAL.: *A magyar irodalom története olvasókönyvvél.* SZINNYEI.: *A magyar nyelv.* — Heti 3 óra.

Dr. Vincze József.

Német nyelv. Schiller: Wilhelm Tell, I, III, IV., felv. Olvasás közben széptani fejtegetések, nyelvi és tárgyi magyarázatok, beszédgyakorlatok. Képek a német irodalomtörténetből a) Az első virágzás kora. b) A második virágzás kora: Klopstock, Wieland, Lessing. Olvasmányok: Das Nibelungenlied, Parsival, Laokoon XIV., XVI. Aus der Hamburgischen Dramaturgie, Parabel von den drei Ringen. SCHILLER: *Wilhelm Tell*, magyarázta: HEINRICH GUSZTÁV. ALBRECHT JÁNOS: *Német olvasókönyv.* III. r. — Heti 3 óra.

Schüssler Albert.

Latin nyelv. Cicero beszédeiből: Oratio I. in L. Sergium Catilinam. — Sallustii Liber De bello Jugurthino 4.—100. fejezetig; Vergilius Aeneisének VI. és VIII. éneke szemelvényekben. — Nyelvi, tárgyi és esztétikai magyarázatok. Az illető íróknak életrajza. A római régiségekre vonatkozó ismeretek kiegészítése. — T. k. M. T. *Ciceronis in L. Sergium Catilinam orationes*; magyarázta KÖPESDY S. — *C. Sall. Crispi opera ed.* CSERÉP. — *Verg. Aeneis ed.* WIRTH GYULA. HITTRICH ÖDÖN: *Római régiségek.* — Heti 5 óra.

Mátrai János.

Görög nyelv. Homeros Iliásának I. VI. 237—368; 369—529. XVIII. 1—242. Több énekből rövidebb szemelvény. — Herodotosból válogatott részletek. Nyelvi és tárgyi magyarázatok, esztétikai fejtegetések. — T. k. *Homeros Iliasa bő szemelvényekben*, kiadta CSENGERI. — *Szemelvények Herodotosból*; magyarázta: Dr. VIETORISZ. — Heti 5 óra.

Baksay József.

Magyar és görög irodalomtörténeti szemelvények. Thukydidesből bő szemelvények. Tárgyi magyarázatok (a kor története, különösen Athén állapota; állami és magánrégiségek). Demosthe-

nes beszédei. A magyar történetírókból és szónokokból az előirt olvasmányok. A történetírásra és szónoklatra vonatkozó tárgyi magyarázatok. — T. k. SZILASI M.: *Szemelvények Thukydidesből.* Dr. FÖLDI J.: *Demosthenes válogatott beszédei.* BADICS F.: *Magyar irodalmi olvasókönyv.* WAGNER-HORVÁTH: *Görög régiségek.* — Heti 3 óra.

Dr. Pozsgay Rezső.

Történelem. Az új-kor története a XVII. század második felétől napjainkig, kapcsolatban a magyar nemzet történetével. Európa, Ázsia és Amerika nagyobb államainak politikai földrajza. — T. k. SZÖLGYÉMY JÁNOS: *Egyetemes történet. III. kötet, 2. kiadás.* — Heti 3 óra.

Dr. Pozsgay Rezső.

Természettan. Bevezető természettani fogalmak. Mechanika. Hangtan. Fénytan. — T. k. dr. VÖRÖS CYRILL: *Kísérleti természettan.* — Heti 4 óra.

Dr. Vörös Cyrill.

Mennyiségtan. A másodfokú egyenletek teljes elmélete. A geometriai haladványok és azok alkalmazása. A térmértan alaptételei; a testmértan nevezetesebb tételei; felület- és köbtartalomszámítás. — T. k. dr. SUTÁK J.: *Algebra* és dr. LÓKY BÉLA: *Geometria.* — Heti 3 óra.

Dr. Vörös Cyrill.

Görögpótló rajz. Domború gipszékítmények és színes testcsoportok, csendélet, madarak, állatok, halak stb. rajzolása árnyékolva és színezve, vízfestéssel. A renaissance ismertetése a képzőművészetekben. Segédkönyv: BOROS, *Stilisme.* — Heti 2 óra.

Huszka József.

Testgyakorlás. — *Rendgyakorlatok.* Mint az V. osztályban. Távolabb fekvő pont irányában való menetelés az irány pontos megtartásával. *Szabadgyakorlatok:* összetett négyütemes és egyszerű nyolcütemes szabadgyakorlatok kéziszerekkel, fordulatokkal. A sorok ellentétesen is végzik a gyakorlatokat. Birkózás meghatározott és szabadon választott fogásokkal. Társas gyakorlatok fabotokkal. *Szergyakorlatok:* I., II., III. fokú gyakorlatok az összes szereken. Súlyemelés, súlydobás, diszkoszdobás, gerelyvetés.

A szertornázás csapatokban folyt. A palánkon és a rácson svédgyakorlatok. Kitartó futás 8 percig. *Játékok*: Hajító labda. Nemzet. Körróta. Labdahajtsza. Rúgólabda. Kötélhúzás helyből, nekiszaladással és ülőhelyzetben. — Heti óra: 2.

Hámos Nándor.

Egészségtan. Bevezetés az egészségtanba. A táplálkozás, lakás. — T. k. FODOR-GERLÓCZY: *Egészségtan.* — Heti 1 óra.

Dr. Pákozdy Károly.

VIII. osztály.

Osztályfőnök: NÉMET KÁROLY.

Hittan. Hitvédelem az 1900. Püspöki Tanításterv és Utasítások szerint. — T. k. dr. SCHÜTZ ANTAL: *Keresztény katolikus hitvédelem.* — Heti 2 óra.

Dr. Schütz Antal.

Magyar irodalom. A magyar nemzeti irodalom fejlődésének ismertetése 1820-tól napjainkig. Széchenyi, Kisfaludy Károly, Vörösmarty, Eötvös, Kemény, Tompa, Petőfi, Arany, Madách részletes méltatása iskolai olvasmányok alapján és a kötelező olvasmányok jegyzékének folytonos fölhasználásával. Havonkint házi vagy iskolai dolgozat. — T. k. dr. PRÓNAI ANTAL: *A magyar nemzeti irodalom története, olvasókönyvvel. II. rész.* — Heti 3 óra.

Német Károly.

Német nyelv. Goethe: Hermann und Dorothea, szemelvényekben. Fordítás, elemzés, szerkezeti és széptani fejtegetések, nyelvtani és tárgyi magyarázatok. Képek a német irodalomtörténetből: a) A második virágzás kora. b) A XIX. század. Szemelvények Goethe, Schiller, Uhland, Heine, Lenau költeményeiből. — T. k. GOETHE: *Hermann und Dorothea*, magyarázta: WEBER RUDOLF. — ALBRECHT JÁNOS: *Német olvasókönyv, III. r.* — Heti 3 óra.

Schüssler Albert.

Latin nyelv. Hor. Carm. I. 1., 3., 4., 11., 14., 22., 24., 34.; II. 14., 17., 18., 37.; III. 1., 2., 3., 13., 29., 30.; IV. 7., Carm. Saec. Epod. 1., 2., 10. Sat. I. 4., 9. Epist. I. 2. II. Ars poetica, 73—90.; 202—74.; 346—58.; 374—84. kihagyásával. — Tac. Ann. I. 1—5.,

11—15.; II. 57—61.; IV. 1—9.; VI. 50—51.; XIII. 1—3.; XIV. 3—10. Nyelvtani, tárgyi, esztétikai magyarázatok. — T. k. WIRTH: *Szemelv. Horatius műveiből.* SCHMIDT: *Szemelv. Tacitus Annaleséből.* CSERÉP: *Római régiségek.* — Heti 4 óra.

Német Károly.

Görög nyelv. Szemelvények az Odysseia I., V., VI., IX., X., XI., XXII. énekéből: Platon, Sokrates Apológiája és Kritonja. Platon Socr. Apológiája. Nyelvi és tárgyi magyarázatok; esztétikai fejtegetések. — K. k. CSENGERI: *Homeros Odysseája bő szemelvényekben.* SIMON: *Szemelvények Platonból.* — Heti 4 óra.

Dr. Friedreich Endre.

Görög-pótló irodalmi olvasmányok. Platon: Sokrates védelme, Kriton, Állam. A görög irodalom története. A görög művészet remekeinek ismertetése. — K. k. FÖLDI J.: *Platon.* KAPOSSI ENDRE: *A görög irodalom története.* ZSÁMBOKI GYULA: *A görög művészet kiválóbb alkotásainak ismertetése.* — Heti 2 óra.

Dr. Kornis Gyula.

Történelem. A magyar nemzet oknyomozó története napjainkig, kiváló tekintettel az intézmények fejlődésére s a műveltségi viszonyokra. Magyarország a jelenben. — T. k. dr. JÁSZAI REZSŐ: *Magyarország oknyomozó története, 5 kiadás.* — Heti 3 óra.

Dr. Miskolczy István.

Természettan. Hőtan. Elektromosság és mágnesség. Kosmographia elemei. — T. k. dr. VÖRÖS: *Kísérleti természettan.* — Heti 4 óra.

Hatvani Ede.

Mennyiségtan. A kapcsolástan elemei. Kéttagúak pozitív egész hatványai és a Páscal-féle háromszög. A gömbháromszögtan cosinus tétele és alkalmazása geográfiai helyek távolságának meghatározására. Az algebra és geometria összefoglaló áttekin-tése. — T. k. dr. SUTÁK J.: *Algebra* és dr. LÓKY B.: *Geometria.* — Heti 2 óra.

Hatvani Ede.

Filozófiai propedeutika. A lélektan és logika elemei. A lelki

élet önállósága. A lelki jelenségek főbb csoportjai: az érzetek, a szemléletek, a képzetek, az érzelmek, az akarat tana. A szociológia néhány alapfogalma. A logikai formák. A tudományok felosztása és a főbb módszerek. T. k. KORNIS GYULA: *A pszichológia és logika elemei.* — Heti 3 óra.

Dr. Kornis Gyula.

Görögpótló rajz. Emberi fejek rajzolása gipszmintákról árnyékolva. Ékitmények és természeti tárgyak rajzolása gipszminták után ceruzával és ecsettel. Hazai műemlékeink ismertetése történelmi egymásutánban. Segédkönyv: BOROS, *Stilisme.* — Heti 2 óra.

Huszka József.

Testgyakorlás. Mint a VII. osztályban. Heti 2 óra.

Hámos Nándor.

Egészségtan. Bevezetés az egészségtanba. A munka és foglalkozás; a test ápolása; a fertőző betegségek; az életmentés. *Védekezés az alkoholizmus ellen.* — T. k. dr. FODOR-GERLÓCZY: *Egészségtan.* — Heti 1 óra.

Dr. Pákozdy Károly.

MAGYAR TÉTELEK.

V. osztály.

A Duna áradása. — Szent Gellért szobra. — Ahol legnagyobb a veszély, legközelebb a segély. — Egy fővárosi típus leírása. — Gondolatok a budai várban. — A krónika ismertetőjegyei Tinódi: «Budai Ali basa históriája» c. művében. — Beszéd a Kk. és Rr.-hez Hunyadi László lefejeztetése után, — Vaszary: «Millenniumi beszéd»-ében az érvek. — Hogyan szerzünk tudomást a külvilágról?

VI. osztály.

Kölcsey Hymnusának méltatása. (Iskolai.) — Antigone és Ismene. — Jellemek a Zrinyiászban. — A balladai szaggatottság a «Kádár Kata» című népballadában. — Ágnes asszony és Kund Abigél. — Vörösmarty Szózata. — Shakespeare Coriolanusának belső szerkezete. (Iskolai.) — Katona Bánk bánjának tragikumuma. — A kérők komikumuma.

VII. osztály.

Irodalmunk vezérlő eszméi (az előző osztályok olvasmányai alapján). — A legenda és a történelem hősei. — Széchy Mária a költészetben. — Milyen nemzeti vonások olvashatók ki a kuruc költészetből? — Mikes Leveles könyve. — A népies alakok feltünése a műköltészet ágaiban. — Iróink szózata a magyar nemességhez. — Ellentétes jellemek Katona Bánk bánjában.

VIII. osztály.

A főbb európai eszmeáramlatok hatása irodalmunkra 1820-ig. (Isk. kifejtés.) — *a)* Iréne tragikumai. *b)* A kérők tipikus alakjai. *c)* «Az erős ellenáll, a gyöngye kétségbeesik». (Széchenyi. Beszéd.) — *a)* Miért nevezhetjük Vörösmartyt költőkirálynak? (Kifejtés.) *b)* Vörösmarty munkásságának összefoglaló rajza. (Iskolai.) — *a)* Jósika és Eötvös regényei hatásának titka. (Párh. fejt.) *b)* Eötvös világfelfogása regényeiben. (Ért.) — *a)* Petőfi család érzései költeményeiben. *b)* Petőfi egyénisége. (Rajz.) *c)* Az Alföld szépségei Petőfi költeményeiben. (Iskolai.) — Horatius *Ars poetica*-jának főbb eszméi. (Fejt.) — Újabb elbeszélőink. (Ismertetés. Iskolai.) — Drámai irodalmunk főbb vezéreszméi 1820—67. (Iskolai.)

ÉRETTSÉGI IRÁSBELI TÉTELEK:

Magyarból: A romanticizmus Vörösmarty drámáiban. (Értekezés.) Eredmény: jeles 16, jó 19, elégséges 22.

Latinból: Aeneas és társai megpillantják Itália partjait. (Verg. Aen. III. 506—532.) Eredmény: jeles 14, jó 19, elégséges 24.

Matematikából: 1. Valamely folyosó háromszínű, egyenlő-nagy téglalapokkal fedett; ha a téglák között 200 db fehér s annak valószínűsége, hogy egy eldobott labda piros lapon áll meg, $\frac{1}{3}$, hogy feketén, $\frac{4}{9}$, kérdés: mekkora a folyosó alapterülete, ha a szabályos hatszögletes téglák egy-egy alapéle 1,2 dm?

2. Hány óra van helyi időben március 21-én azon helyeken, hol a Nap magassága $56^{\circ} 51' 47.5''$ és azimútja $40^{\circ} 15'$?
Eredmény: jeles 20, jó 8, elégséges 22, elégtelen 7.

I. A/ osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak									Magaviselet
	Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettud.	Számítás	Rajzoló mért.	Szépíráás	Testgyakorlás	
Kocsis Géza	2	4	4	3	3	4	4	3	1	2
Konja Sándor	3	3	3	3	2	3	2	3	1	1
²⁵ Kosela Ferenc	1	2	3	2	2	2	3	2	1	2
Kozák Alajos	2	4	4	2	2	4	4	2	2	1
Kóhalmy Miklós	2	3	3	3	3	3	4	2	1	1
Lada János	2	3	3	2	1	3	3	2	2	1
Macskási István	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
³⁰ Marchis György	1	3	3	1	1	3	3	2	2	1
Marik Pál	1	2	3	2	2	2	2	2	3	1
Mayer Kálmán	2	3	3	3	2	3	3	2	2	2
Molnár Tibor	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1
Múth Rezső	1	3	3	2	2	3	2	1	2	1
³⁵ Okolicsányi Pál	3	3	3	3	3	4	3	1	1	1
Paulay Gusztáv	1	2	2	1	1	2	3	1	1	1
Pausz József ism.	2	3	2	2	2	2	3	2	1	1
Pichler Cornél	2	2	3	2	1	2	4	2	1	1
Raskó Géza	1	1	1	2	2	2	2	1	1	1
⁴⁰ Raskó Tibor	2	2	3	3	3	2	3	3	1	2
Reichlin-Meldegg Tibor báró	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Reitter Ignác	3	4	4	3	3	4	4	1	1	2
Schüch Jenő	2	3	3	3	3	4	4	2	1	2
Stark Imre	1	2	2	1	1	2	3	2	1	1
⁴⁵ Szabó Ferenc	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Szalay György	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Szarvassy György	1	2	2	2	2	2	3	2	1	1
Szelényi Tibor	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1
Szendró Tibor izr.	3	3	3	3	2	3	3	3	1	2
⁵⁰ Uhl Gyula Sándor	2	3	3	2	2	3	3	3	1	2
Valach Miklós	2	3	3	3	3	3	2	2	1	1
Vastag László	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Vámos László	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Várhidy Imre	3	3	3	3	3	3	4	2	3	2
⁵⁵ Vujicsics Lyubomir gör. kel.	2	2	2	1	1	2	3	1	3	1
Wild Rezső	3	3	4	3	3	4	4	1	1	1

I. A/ osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak									
	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettud.	Számítan	Rajzoló mért.	Szépíráás	Testgyakorlás	Magaviselet
Wimmer Imre izr.	2	2	2	2	2	2	2	2	3	1
Yolland Edgár anglikán ...	1	2	1	1	1	1	2	2	2	1
Zinhobel Károly ...	2	3	3	3	2	3	3	3	1	1
⁶⁰ Zubriczky József ...	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Züllig Sándor ...	2	4	4	3	3	3	3	3	3	1
<i>Magántanulásra lért :</i>										
Dolecskó Béla ...	1	2	2	1	1	2	1	—	—	—
<i>Magántanulók :</i>										
Baghy Imre ...	1	2	2	1	1	2	1	—	—	—
Batthyány István gróf ...	1	1	2	1	1	2	1	—	—	—

Kimaradtak: Básthy Miklós, Dick Ádám, Gaal László, Komlóssy László, Lukács Zoltán, Schmidt György, Szentgyörgyi György, Szűcs Miklós ev. ref., Tima-Horvát István.

Összesen : 73.

I. B/ osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak								Magaviselet	
	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettud.	Számítan	Rajzoló mért.	Szépírás		Testgyakorlás
Benkó Dénes	1	1	3	3	2	3	2	2	2	2
Berdin Kálmán	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Béki József	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2
Béki Pál	1	1	1	1	1	2	2	1	1	1
5 Bordás Gyula	1	1	3	2	1	2	2	3	2	1
Dimsits Feodor gör. kel.	1	3	3	3	1	1	2	2	1	1
Dörfler Géza	1	1	2	1	1	3	3	1	2	2
Eröss István	1	1	2	1	1	2	2	1	1	1
Fáber Andor	1	3	3	3	3	3	3	2	1	1
10 Finály István	2	2	1	3	2	3	3	2	2	2
Frankl Károly izr.	2	2	3	3	3	3	3	3	3	2
Garay László	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Grünwald Mihály izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Hengl Rezső	2	4	4	4	3	4	3	2	2	2
15 Hermann Dezső	1	1	3	2	1	2	2	2	2	1
Hetsch Ödön	1	2	3	3	2	3	3	3	2	2
Horváth Árpád	1	3	4	3	2	4	3	2	fm	1
Hönig Béla	1	2	2	1	1	1	1	1	1	1
Ivanics Ferenc	2	2	3	2	3	3	2	1	1	1
20 Jaloveczky László ism.	3	4	4	4	3	4	4	3	2	2
Jeney László ref.	2	2	3	2	2	3	3	2	1	2
Kapus Béla	1	3	3	3	3	3	3	2	1	2
Kápolnai-Begov Árpád	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kléh László	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
25 Klimes Károly	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Krompaszky Jenő	1	3	2	2	2	3	1	1	2	1
Lampel Hugó	1	3	3	2	1	3	3	2	3	1
Lehoczky Tivadar	1	1	2	2	2	2	2	2	2	1
Ludvig Ede	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
30 Matkovics Viktor	1	1	2	1	1	2	2	1	2	1
Matouschek Ferenc	1	4	4	3	3	3	4	3	2	2
Menyhárt Pál	2	3	3	3	2	3	2	2	1	2
Némethy Károly	2	4	4	3	3	4	3	3	2	1
Palánki Jenő ism.	1	3	3	3	3	2	3	1	1	1

I. B/ osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak								Magaviselet	
	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettudomány	Számítástudomány	Rajzoló mért.	Szépíráás		Testgyakorlás
35 Paul Olivér	2	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Pethes Béla	1	1	2	1	1	1	2	1	2	1
Rabold Béla	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1
Reichard László	1	3	4	2	2	3	4	2	2	1
Rétay Sándor	1	1	3	1	1	2	2	2	3	1
40 Rötzer Miklós	2	3	3	3	3	2	3	2	3	2
Sándor József ref.	1	2	3	2	1	3	2	1	1	1
Schefcsik Károly	1	3	3	3	2	2	3	2	1	1
Schön István izr.	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1
Székelly Adám	1	2	3	2	3	3	3	2	2	1
45 Szimon Jenő	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1
Takács László	2	3	2	2	2	3	3	2	2	1
Térey Benno ág. h. ev.	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Toldy Miklós	2	3	3	3	2	3	3	2	1	2
Tolnai Akos	1	2	2	2	2	2	1	1	1	1
50 Trembeczki László ism.	2	1	3	3	2	3	3	1	2	1
Venusz József	1	3	3	2	1	2	3	2	2	1
Vincze István	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Zilahi Miklós	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>Magántanulók :</i>										
55 Almásy Kálmán gróf	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—
Hadik Antal gróf	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—
Szapáry Gyula gróf	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—
<i>Kimaradtak: Beiter Géza, Drucker Pál, Fehér Zoltán, Harvich Miklós, Kuncze Béla, Lezsák József, Lutz István, Markos György, Meszlényi Jácint, Pituk Pál, Reviczky Imre, Schlager Károly, Szinessy József, Ujlaky Ferenc, Wohl Pál izr.</i>										
Összesen : 71.										

II. A/ osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak									
	Vallás tan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természetrajz	Szám tan	Rajzoló mért.	Szépírá s	Testgyakorl ás	Magaviselet
Bakonyi István... --- --- --- ---	1	1	1	1	1	2	1	1	2	1
Baross Aurél... --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Baruschka Károly ... --- --- --- ---	1	3	3	1	2	2	2	2	1	1
Bernyó József ... --- --- --- ---	2	3	3	3	3	2	2	1	3	2
5 Czotter Károly ... --- --- --- ---	1	3	3	3	2	4	3	3	1	1
Dukovics Lőrinc ... --- --- --- ---	1	3	2	2	2	2	3	1	1	1
Engel Agoston ... --- --- --- ---	1	3	2	1	1	2	2	1	1	1
Fináczy Béla ... --- --- --- ---	2	2	2	2	1	3	2	2	1	1
Forró László izr. ... --- --- --- ---	3	3	3	3	3	4	3	3	2	2
10 Gacska Jenő ... --- --- --- ---	2	3	3	2	3	3	2	2	1	1
Gönczi László izr. ... --- --- --- ---	2	1	3	3	3	3	3	3	3	1
Hegedűs Sándor ... --- --- --- ---	2	3	4	3	3	3	3	2	2	2
Herjavec z József ... --- --- --- ---	1	3	3	2	2	3	3	2	2	2
Herzum Alfonz ... --- --- --- ---	1	2	3	3	2	2	1	1	1	1
15 Horváth György ... --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Kató Károly ref. ... --- --- --- ---	2	3	3	2	2	3	1	1	fm	1
Keresztes György ... --- --- --- ---	1	1	2	1	1	2	2	2	3	1
Kovács Elemér ... --- --- --- ---	2	3	4	3	3	3	3	3	1	2
Köncs László ... --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1 ⁵
20 Kövecses György ág. h. ev. ... --- --- --- ---	2	2	3	2	2	2	2	2	1	1
Králik Károly ... --- --- --- ---	1	2	3	1	1	3	2	1	1	1
Krizsala Ferenc ... --- --- --- ---	1	3	3	2	1	1	1	1	2	1
Mannó-Zissy György gör. kel. ... --- --- --- ---	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1
Mészáros Ferenc ... --- --- --- ---	1	3	2	3	2	1	2	2	1	1
25 Okolicsányi Dénes ... --- --- --- ---	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Ordódy Kálmán ... --- --- --- ---	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1
Oroszlán István ... --- --- --- ---	2	3	3	3	2	3	3	2	1	1
Östreicher Zoltán izr. ... --- --- --- ---	2	3	3	3	3	3	2	1	1	2
Pálffy Elemér ... --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
30 Pál Andor izr. ... --- --- --- ---	3	2	3	1	1	3	3	1	3	2
Pintér Tibor ... --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
Pittóni Róbert ... --- --- --- ---	1	1	3	2	2	2	2	1	2	1
Prochnov Sándor ... --- --- --- ---	1	3	2	3	2	2	3	2	1	1
Pucher Géza ... --- --- --- ---	2	2	1	2	2	2	1	1	2	1

II. A/ osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak									Magaviselet
	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természetráajz	Számítan	Rajzoló mért.	Szépíráás	Testgyakorlás	
35 Rötzer József --- --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Stengel Vilmos --- --- --- --- ---	2	3	2	3	3	3	2	2	1	1
Susszer Gyula --- --- --- --- ---	2	2	4	3	3	3	3	3	1	1
Szerb Antal --- --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Szimély Károly --- --- --- --- ---	1	1	2	1	1	1	1	2	1	1
40 Tarcsay Vilmos --- --- --- --- ---	1	2	2	1	1	2	3	1	1	2
Tobisch Ferenc --- --- --- --- ---	1	2	2	1	1	2	1	1	1	1
Tóth Ferenc --- --- --- --- ---	1	1	1	1	1	2	2	1	1	1
Töttössy István --- --- --- --- ---	2	3	3	2	2	2	2	2	1	1
Vigyázó György --- --- --- --- ---	2	2	3	2	2	2	3	3	1	2
45 Zorda Gábor --- --- --- --- ---	2	3	4	2	2	4	3	2	2	1
<i>Magántanulásra tért :</i>										
Hauer Ferenc --- --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—
<i>Magántanulók :</i>										
Csekonics Endre gróf --- --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—
Schilling Vilmos br. --- --- --- --- ---	2	2	3	3	3	3	2	—	—	—
Wimpffen Ferenc gróf --- --- --- --- ---	1	3	3	3	2	2	1	—	—	—
50 Wimpffen Frigyes gróf --- --- --- --- ---	1	2	2	3	2	2	1	—	—	—
<i>Kimaradtak : Berecz Dezső, Keczer Béla.</i>										
Összesen : 52.										

II. B) osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak									Magaviselet
	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természetráaj	Számтан	Rajzoló mért.	Szépírás	Testgyakorlás	
Bánáss József	2	3	4	3	3	3	4	2	1	1
Biliczki Andor	1	3	4	3	3	3	3	fm	2	1
Binder János ág. h. ev.	2	3	3	3	2	3	3	3	2	1
Bogen László	2	3	3	3	1	3	3	3	3	1
5 Csöre János	1	2	2	1	1	2	2	2	2	1
Daniel Pál	1	2	2	2	2	2	2	3	2	2
Darvas Zénó	1	2	2	3	3	3	3	3	2	2
Drucker János	2	3	3	3	2	4	3	3	1	1
Ebner József	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2
10 Ebnet Kálmán	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Ember Gábor	2	3	3	3	3	3	3	3	1	1
Engel Tibor izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Fábri Endre izr.	2	2	2	3	2	2	3	3	2	1
Fernbach József	1	2	2	2	1	2	1	1	2	1
15 Filszeker Dezső	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
Fridli Gyula	2	3	3	3	3	3	3	2	1	1
Frombold Sándor	2	2	3	3	3	3	1	2	1	1
Gaal István	2	2	3	3	3	2	3	2	2	2
Hesz Imre	1	1	1	1	1	2	2	2	3	2
20 Hüttl Hümér	1	2	2	2	2	2	1	2	2	1
Ibrányi Ferenc	1	1	2	1	1	2	2	1	1	1
Kállay Sándor	2	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Kerkai János	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kilár Jenő	1	3	3	3	1	3	2	3	3	1
25 Kis János	1	2	2	2	2	2	3	2	2	1
Konja Sándor	2	3	4	3	3	3	4	3	3	2
König Károly	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Lantos Kálmán izr.	2	2	2	3	3	3	3	3	2	2
Lyachovits Tibor gör. kath.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
30 Mataushek Béla	1	2	3	2	2	3	2	2	1	1
Maurer Kornél	1	1	1	1	1	1	2	2	2	1
Merl Zoltán	1	3	4	3	2	3	4	3	2	1
Mieskes János	1	3	3	3	3	3	3	3	3	1
Németh Zoltán	1	2	2	1	1	2	1	1	1	1

II. B) osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak									
	Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettud.	Számítás	Rajzoló mért.	Szépíráás	Testgyakorlás	Magaviselet
35 Pálffy Lóránt	1	2	3	1	2	3	3	2	2	1
Pichler Elemér	1	2	3	3	1	3	3	2	3	1
Pipics Zoltán	1	1	2	3	1	2	3	1	fm	1
Pozsányi Géza	3	4	4	3	3	3	4	2	1	2
Roeszler Károly	1	2	3	2	1	2	2	1	1	1
40 Rogátsy Guidó	1	3	3	3	2	3	3	3	2	1
Schwertner Gábor	2	3	3	3	3	3	3	2	2	1
Szabó Imre	1	1	2	2	2	2	2	2	1	1
Szakmány László	2	3	4	3	3	2	3	2	1	1
Szén János	1	3	3	3	2	3	3	3	1	1
45 Szilágyi István	1	1	2	1	2	2	2	1	1	1
Szongott László	1	3	3	3	2	4	3	1	2	1
Toray József gör. kath.	1	3	3	3	3	3	3	3	1	2
Tóth Aladár	2	3	3	3	3	3	2	2	1	1
Vásárhelyi Kálmán	1	3	3	3	3	4	4	3	1	1
<i>Magántanulók :</i>										
50 Esterházy Pál herceg	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—
Orczy Lőrinc báró	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—
Mezey Vilmos	1	1	1	1	1	2	2	—	—	—
Piret Viktor báró	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—
Kimaradtak : Csury László, Juszth Béla, Luby György.										
Összesen : 56.										

III. A/ osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak									
	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Földrajz	Számítás	Rajzoló mért.	Testgyakorlás	Magaviselet
Bacsa Endre ...	2	1	2	1	3	1	2	2	3	2
Bajó Károly öd.	1	2	2	3	1	1	3	2	2	2
Barcza Rezső...	1	2	2	2	1	2	2	2	1	1
Bentsik György öd.	1	2	3	2	3	1	2	2	2	1
5 Brody Andor izr.	1	2	1	2	3	3	2	2	1	2
Bruck Sándor izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Eiselt Ferenc...	2	3	3	3	3	2	3	3	1	2
Erdélyi András...	1	2	2	3	2	2	3	3	2	2
Ernyei Pál ...	3	3	3	3	2	3	3	3	2	1
10 Farkas Gyula ...	1	3	3	3	3	2	2	2	1	2
Földes Jenő izr.	1	2	2	2	2	2	3	3	1	1
Frankovics István	1	3	3	4	3	2	3	3	2	1
Friedreich Ferenc	2	3	3	3	2	2	3	3	1	2
Frólich Kálmán	2	3	3	3	2	1	2	1	1	1
15 Gerenday Antal ref.	1	2	1	2	2	2	2	2	1	1
Grill Géza ...	1	3	3	3	1	2	2	2	1	1
Haáz Imre ág. h. ev.	1	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Házás Pál ...	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2
Hroziencsik Sándor	1	3	3	3	2	2	3	3	1	2
20 Hudacsek Emil...	1	1	1	1	1	1	2	3	1	1
Kelényi Ödön öd.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kinszki Imre izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Kiss Ferenc ...	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kondor Ferenc öd.	1	1	2	1	2	2	1	2	2	1
25 Kosztka Elemér ...	1	3	3	3	3	2	3	3	2	2
König Tivadar ...	2	2	3	3	3	3	3	3	1	2
Kump Béla ...	1	4	3	3	2	2	2	3	1	2
Liska Jenő öd.	1	1	2	2	1	1	1	1	2	1
Ludvig Alfréd ...	2	2	3	3	3	3	3	2	1	2
30 Marcinkiewicz Andor	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Marton János ág. h. ev.	1	1	2	1	1	1	1	1	2	1
Merkel Ferenc Lajos...	1	1	2	1	2	1	1	1	2	1
Nyikos Imre ...	1	2	3	4	2	2	2	1	1	1
Olyeár Lajos ...	2	2	3	2	2	3	3	1	1	2

III. A/ osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak									Magaviselet
	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Földrajz	Számítás	Rajzoló mért.	Testgyakorlás	
35 Prochnov Ferenc... ..	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1
Pulai János	1	2	3	3	3	1	2	3	3	2
Rabács Endre	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Rényi László	1	2	3	2	1	2	3	3	2	1
Rösler Nándor	1	1	1	1	1	2	1	1	2	1
40 Sacelláry József gör. kel.	1	3	2	3	3	3	3	3	2	2
Strausz István	2	2	3	2	2	3	3	3	2	2
Szelecsényi István	2	3	3	3	2	3	2	2	2	2
Szénásy Amadé	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
Szigeti József	2	3	3	3	3	3	3	2	1	1
45 Woggenhuber Oszkár... ..	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
Zilahi Pál	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Zyka Pál... ..	2	3	3	4	2	3	3	2	2	2
<i>Magántanulásra tértek :</i>										
Almásy István	2	3	3	3	3	2	3	3	—	—
Dulácska Pál	2	2	3	3	4	3	3	2	—	—
50 Mészáros Imre	2	1	3	2	3	2	3	1	—	—
Sényi Béla	1	1	2	1	2	3	3	2	—	—
Viczenty László	3	3	3	3	3	3	4	3	—	—
<i>Magántanulók :</i>										
Hunyady Imre gróf	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—
Schober Albert... ..	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—
55 Zehntbauer János	2	4	4	3	3	3	4	4	—	—
<i>Kimaradtak : Bartha József, Horváth Sándor, Krenner József, Polák József, Sárga Dezső ism.</i>										
<i>Vizsgálatlan maradt : Ember Károly.</i>										
Összesen : 61.										

III. B) osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak									
	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Földrajz	Számtan	Rajzoló mért.	Testgyakorlás	Magaviselet
Albeker Ferenc... --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Arany László izr. --- --- ---	1	1	2	2	1	1	1	2	2	1
Ag Zoltán --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Bátori József... --- --- ---	2	2	2	2	2	1	3	3	1	1
5 Borhy János --- --- --- ---	1	3	3	3	2	3	2	3	1	2
Born Gyula báró... --- --- ---	1	3	1	3	2	2	3	3	2	2
Brezanóczy Sándor... --- --- ---	2	2	3	3	1	3	3	3	fm	1
Brúzer Zoltán --- --- --- ---	1	2	2	3	2	1	1	2	1	1
Burghardt József --- --- --- ---	1	1	1	2	1	1	1	1	2	1
10 Dolinay Ivor... --- --- --- ---	2	2	3	2	2	1	2	2	1	2
Exler Ferenc --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Éder István --- --- --- ---	1	2	3	3	1	2	3	3	fm	1
Fernbach László --- --- --- ---	2	4	3	3	3	2	3	3	2	1
Gábris Gyula --- --- --- ---	3	2	3	3	2	2	2	3	1	2
15 Gobbi Károly --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Gömbös Lajos --- --- --- ---	1	2	2	2	1	1	2	2	1	1
Gyertyánffy Elemér --- --- ---	1	2	2	2	1	2	1	3	1	2
Haidekker Miklós --- --- --- ---	1	1	1	2	1	2	2	2	1	1
Kacsina István... --- --- --- ---	1	2	3	3	2	2	3	2	1	1
20 Kertész István --- --- --- ---	2	2	3	3	2	2	3	3	1	2
Kikindai Gyula --- --- --- ---	1	2	2	2	1	2	3	3	3	1
Kis János --- --- --- ---	2	3	3	4	3	2	2	3	1	2
Klimkó Dezső --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	1
Kmoskó István --- --- --- ---	2	3	3	3	1	2	3	3	1	2
25 Korchmáros Endre... --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Köszeg Pál izr. --- --- --- ---	1	3	2	3	2	2	3	2	1	1
Landauer Béla --- --- --- ---	1	1	1	2	1	1	1	2	2	1
Lotz Antal --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Lukáts Pál... --- --- --- ---	3	3	3	3	3	2	3	2	1	2
30 Márkus József --- --- --- ---	3	3	3	3	3	3	3	3	1	1
Medriczky Pál --- --- --- ---	2	4	3	3	3	3	3	3	3	1
Melkó György --- --- --- ---	1	2	3	2	1	2	2	3	fm	1
Nemes István --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Novotny Alajos --- --- --- ---	2	2	3	3	2	2	2	2	1	1

III. B) osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak									
	Vallás tan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Földrajz	Szám tan	Rajzoló mért.	Testgyakorlás	Magaviselet
35 Oláh János --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Orz Miklós g. kel. --- --- ---	2	3	3	3	1	2	3	3	1	1
Papp Aladár --- --- --- ---	1	2	3	3	3	3	3	3	1	2
Rákóczy Péter --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1
Schletter Jenő --- --- --- ---	1	3	3	3	2	3	3	1	1	1
40 Schütz Rezső --- --- --- ---	3	3	3	3	3	3	3	1	1	1
Spilenberg György --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Stadmüller Géza --- --- --- ---	1	2	3	2	1	3	2	1	2	2
Szabó-Antal Jenő --- --- --- ---	2	3	3	4	3	3	3	2	1	1
Sztrilich Pál --- --- --- ---	1	3	3	3	2	2	3	3	1	2
45 Ujlaky Sándor --- --- --- ---	1	2	2	2	1	2	2	3	1	1
Váradai Tihamér --- --- --- ---	3	3	3	3	3	3	3	4	1	2
Veszelyi Károly --- --- --- ---	3	3	3	4	2	2	3	2	2	1
Zobics Antal --- --- --- ---	2	2	3	2	2	2	3	3	1	2
<i>Magántanuló:</i>										
Zichy György gróf --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—

Összesen : 49.

IV. A/ osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak								Magaviselet	
	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiség	Rajzoló mért.		Testgyakorlás
Adler Rác Károly	3	2	2	2	3	3	3	3	1	2
Antal Ferenc öd.	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	1
Balla Miklós	3	2	2	1	1	2	2	3	3	2
Biró Béla	1	2	3	3	2	3	2	3	1	1
5 Borbély Károly	1	3	3	1	1	3	3	3	fm	1
Boros Ferenc	2	3	3	3	3	3	3	3	1	2
Burián Béla	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
Csernovits Péter gör. kel.	3	3	3	3	3	3	4	3	1	2
Dezseöffy Aurél	1	2	2	2	1	2	2	3	2	1
10 Dimsits Miklós gör. kel.	1	3	3	3	2	1	3	3	1	1
Gabriel Andor	2	3	3	3	3	3	3	3	1	1
Hajek Frigyes	4	3	3	3	3	3	3	3	1	2
Hiczinger János	3	4	3	3	2	3	4	3	2	2
Hiersch Károly	2	2	3	3	2	2	3	3	2	1
15 Hofhauser János	2	2	3	3	2	2	3	2	2	1
Horváth Gyula	3	2	3	3	3	3	4	3	2	1
Kelemen Lajos	2	3	3	3	3	3	4	3	fm	2
Keller László	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Koltai Sándor	3	3	2	2	1	2	3	3	2	1
20 Kovács István	1	2	2	1	1	1	2	2	1	1
Kovács Kálmán izr.	3	3	2	3	2	1	2	3	fm	1
Kovrig Béla	3	3	3	3	3	3	4	3	2	1
Kozma Gyula	1	1	2	1	1	1	3	3	1	1
Králik László	2	2	3	3	2	1	3	2	1	1
25 Kürti Sándor	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Lamatsch Sándor	2	2	2	2	1	1	3	3	2	1
Ledniczer Dezső	1	1	1	1	1	1	2	1	1	2
May Imre	3	2	2	3	2	1	2	2	2	1
Medveczky István	2	2	3	2	2	2	3	3	1	2
30 Orgován Mihály	3	3	3	3	2	3	3	2	1	1
Pákozdy Balázs	2	2	3	3	1	2	3	3	1	2
Perémy Gábor	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Preisz Róbert	1	1	2	1	1	1	2	2	1	1
Rehák Rezső	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1

IV. A/ osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak									
	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természetrájl	Mennyiségtan	Rajzoló mért.	Testgyakorlás	Magaviselet
35 Rékai Béla... --- --- --- ---	1	3	2	2	1	2	2	2	2	1
Rith Ede... --- --- --- ---	3	3	3	3	3	3	4	3	1	2
Sárváry Endre... --- --- --- ---	1	1	2	1	1	2	2	1	1	1
Schreiner Ferenc... --- --- --- ---	2	2	3	2	1	2	2	1	1	1
Sebastiani Tibor ism. --- --- --- ---	3	3	3	2	2	3	4	3	1	1
40 Sluitner Arpád --- --- --- ---	1	2	3	2	1	2	2	1	2	1
Tóth Dénes --- --- --- ---	1	2	3	3	2	3	3	3	1	2
Török Sándor --- --- --- ---	2	2	3	2	2	2	2	1	2	1
Vargha Bertalan --- --- --- ---	1	1	2	1	1	2	2	2	1	1
Vida Károly --- --- --- ---	2	3	3	3	2	2	3	3	1	2
45 Wass Zoltán gör. kath. --- --- --- ---	2	2	3	3	2	3	3	3	1	2
Zichy Henrik gr. --- --- --- ---	1	2	2	2	1	1	2	1	1	1
Zofahl Vilmos --- --- --- ---	1	2	2	1	1	2	2	2	1	1
<i>Magántanulók :</i>										
Károlyi István gr. --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	2	1	—	—
Sebastiani Tibor --- --- --- ---	3	4	4	4	3	2	3	4	—	—
<i>Kimaradt : Freund Lajos izr.</i>										
<i>Összesen : 50.</i>										

IV. B) osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak									
	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettud.	Mennyiség	Rajzoló mért.	Testgyakorlás	Magaviselet
Bencsó Károly	2	2	3	3	2	3	3	3	2	1
Bottka Imre	2	1	3	3	3	2	2	3	1	2
Bródy Pál izr.	2	1	2	3	1	3	2	3	2	1
Csetényi Imre izr.	1	1	1	1	1	1	2	2	fm	1
5 Drucker György	1	1	1	2	1	1	2	2	1	1
Erdődy Béla	1	2	3	3	2	3	3	3	1	2
Ébner János	1	1	1	2	1	1	1	2	2	1
Farkasházy Tibor	2	3	3	3	4	3	3	3	3	2
Fáy Zoltán	2	3	3	3	3	3	3	3	2	2
10 Feigl László	2	3	3	3	3	2	3	3	2	2
Fellner Fer. Antal izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Flienert Károly	1	2	3	3	2	2	2	3	1	1
Forró Endre izr.	2	1	2	2	1	2	1	2	1	1
Gacska Károly	2	3	3	3	2	3	2	2	1	1
15 Haimbach Gyula	2	3	2	3	2	2	1	2	1	1
Hegedüs Gyula	3	3	4	3	2	2	3	3	1	2
Jonescu Péter gör. kel. ö. d.	1	3	3	3	2	2	3	3	1	1
Kerényi Rezső	1	2	3	4	3	2	3	3	fm	2
Kilbertusz József	1	3	3	3	3	3	3	3	2	2
20 Kiss Kálmán	1	3	3	3	2	3	3	3	1	1
Klafl József	2	3	4	3	3	3	3	2	1	1
Klausz Zoltán	1	2	3	3	2	3	3	2	1	2
Knirsch Ferenc	1	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Kovács László	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
25 Kronberg László	2	3	3	3	3	3	3	2	1	1
Lipcey Sándor gör. kat.	1	2	3	2	1	2	2	2	1	1
Marót Gyula	1	1	2	2	1	2	1	1	2	1
Mérő István	2	1	1	2	2	1	1	1	2	1
Nikolényi Béla	1	3	3	3	3	3	3	3	1	2
30 Oláh György izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Orz György gör. kel.	2	4	4	4	2	3	4	3	1	2
Paróczi Vendel	2	3	3	3	3	3	3	2	1	2
Peitler Gyula	2	3	3	3	3	3	2	2	1	2
Regenhold Oszkár	1	2	2	2	1	1	2	2	1	1

IV. B/ osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak								Magaviselet	
	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettud.	Mennyiség	Rajzoló mért.		Testgyakorlás
35 Schröder Antal... --- --- --- ---	1	2	3	3	3	3	3	3	2	2
Szabó Sándor --- --- --- ---	1	2	2	2	3	1	3	2	1	1
Szalay Bertalan --- --- --- ---	1	2	3	3	1	1	2	3	2	1
Székely Endre --- --- --- ---	2	2	2	3	2	2	3	2	1	1
Theiss Ede ö. d. --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
40 Toperczer Péter --- --- --- ---	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Ujváry Ferenc --- --- --- ---	1	3	3	3	1	3	3	2	2	1
Vastagh Gábor --- --- --- ---	1	3	2	2	1	1	2	3	2	1
Wéninger László --- --- --- ---	1	1	1	2	1	1	2	2	1	1
Wurm István --- --- --- ---	1	3	3	3	4	1	2	3	2	2
45 Zimmer Károly --- --- --- ---	1	3	2	3	1	1	2	3	2	1
Zobics Mihály --- --- --- ---	2	2	3	3	2	1	2	1	1	1
<i>Magántanulásra tért :</i>										
Bubala György... --- --- --- ---	2	1	3	3	2	2	3	1	—	—
<i>Magántanulók :</i>										
Keller Antal --- --- --- ---	3	2	2	3	3	2	2	3	—	—
Steingassner Ernő --- --- --- ---	3	3	3	3	3	3	3	3	—	—

Összesen : 49.

V. osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak											
	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög-pótló		Történelem	Természettudomány	Mennyiség	Testgyakorlás	Magaviselet
						irod. olv.	rajz					
Andreánszky Jenő ág. h. ev.	1	2	3	3	3	—	—	3	3	3	1	2
Balcsik Lajos --- --- ---	2	3	3	3	—	3	2	3	3	3	1	1
Battenberg Jenő --- --- ---	1	1	2	2	—	2	3	1	2	2	2	1
Benedek Béla --- --- ---	1	2	3	4	—	2	3	2	3	3	2	1
5 Benedek Viktor --- --- ---	1	1	2	2	2	—	—	2	2	2	—	2
Biliczki Mihály --- --- ---	1	2	2	2	1	—	—	2	1	2	1	1
Bujtás János --- --- ---	1	1	1	2	2	—	—	1	1	1	2	1
Burger Sándor --- --- ---	1	3	3	3	3	—	—	2	2	3	2	2
Czétényi Jenő --- --- ---	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1
10 Drucker József --- --- ---	2	3	3	3	—	3	1	3	2	3	1	1
Éder László --- --- ---	1	1	2	2	1	—	—	2	1	3	2	1
Farkas József --- --- ---	1	2	2	3	2	—	—	2	1	2	1	1
Fernbach Bálint --- --- ---	3	3	3	3	—	2	3	2	3	2	2	2
Finály Pál --- --- ---	1	2	2	1	2	—	—	1	1	2	2	1
15 Gaal Andor --- --- ---	1	3	2	3	—	3	3	2	2	3	2	2
Gerlei János --- --- ---	1	1	2	3	2	—	—	1	1	2	3	2
Glósz Tibor --- --- ---	1	3	3	3	3	—	—	3	1	3	1	1
Hevér Béla --- --- ---	1	3	3	3	—	3	2	3	2	3	2	2
Hoffmann Sándor --- --- ---	1	3	3	3	—	1	3	2	3	2	2	2
20 Horváth Lajos --- --- ---	1	2	3	3	—	3	3	1	3	3	1	1
Huber Jenő --- --- ---	1	2	2	3	3	—	—	1	3	3	2	1
Janovecz Lajos --- --- ---	2	2	1	2	2	—	—	1	2	2	2	2
Kaltwasser József --- --- ---	1	2	1	2	2	—	—	3	1	3	1	1
Kardos István --- --- ---	2	2	3	2	—	2	3	3	2	3	1	1
25 Konfal Gyula --- --- ---	1	3	3	3	—	2	1	2	1	2	1	1
Korényi János --- --- ---	1	1	3	1	2	—	—	3	2	2	1	1
Krisztics Arpád --- --- ---	2	2	3	3	—	1	1	3	1	3	1	1
Kubinák László --- --- ---	2	3	3	3	—	3	2	3	2	3	2	2
Lázár Balázs --- --- ---	3	3	3	3	3	—	—	3	3	3	3	2
30 Leipold János --- --- ---	1	2	2	3	—	1	3	1	2	2	2	1
Lipthay Tibor --- --- ---	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1
Majer József --- --- ---	1	2	3	2	—	2	3	2	3	3	1	2
Matkovics Károly --- --- ---	1	1	3	1	1	—	—	1	1	2	1	1
Mészáros István --- --- ---	2	2	3	2	—	3	3	2	3	2	2	2

V. osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak											
	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög-pótló		Történelem	Természettud.	Mennyiségtan	Testgyakorlás	Magaviselet
						irod. olv.	rajz					
35 Nikolich László	1	2	3	2	—	1	1	3	2	2	1	1
Ohmacht Róbert	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1
Orczy László	3	2	2	3	—	3	3	3	2	3	2	1
Ordódy Miklós	1	2	3	3	—	2	2	1	2	2	2	2
Orth Gyula	1	2	1	2	1	—	—	1	1	2	1	2
40 Oszvald Károly	1	1	2	1	1	—	—	1	1	1	1	2
Pálffy Sándor	1	3	3	3	3	—	—	3	3	3	1	1
Parneu Ervin g. kel.	1	2	3	3	3	—	—	1	2	2	1	1
Pethes László	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	1	1
Pozsgay Gábor	2	3	3	4	3	—	—	2	3	3	2	1
45 Pucher József	2	2	2	2	3	—	—	1	2	2	2	2
Schimatschek István	1	2	3	3	3	—	—	2	2	3	1	1
Schmidt Jenő	1	1	1	1	2	—	—	1	2	1	2	1
Stein József izr.	2	2	2	2	3	—	—	2	3	3	—	1
Sziebler László	1	1	2	3	—	3	3	1	3	3	1	2
50 Takáts Jenő	2	3	3	4	3	—	—	3	3	2	1	2
Tarcsay Pál	1	1	2	2	2	—	—	1	3	2	2	2
Toutenouit Sándor	1	3	3	4	—	2	3	3	3	3	1	1
Trautsch Kálmán	1	1	3	2	3	—	—	2	2	3	2	1
Vargha László	2	3	3	3	—	2	3	2	2	3	2	2
55 Weber Sándor	2	3	3	3	—	3	3	3	3	3	1	2
Wodetzky Imre	1	2	3	2	2	—	—	1	2	1	1	1
<i>Magántanulásra tértek :</i>												
Kerner István	1	1	1	2	2	—	—	1	2	1	—	—
Virava János	3	3	2	3	—	2	3	2	2	3	—	—
<i>Magántanulók :</i>												
Daniel Elek báró	1	1	3	3	—	3	3	3	1	3	—	—
Hlatky Árpád	3	3	3	3	—	3	3	3	2	3	—	—
Márffy Elemér	1	1	2	2	—	1	1	1	1	2	—	—
Szabó Bertalan g. kath.	1	1	2	2	3	—	—	2	1	3	—	—
Kimaradtak : Füzesséry István, Keczer László, Lukács György.												
Összesen : 65.												

VI. osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak											
	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög-pótló		Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Testgyakorlás	Magaviselet
						irod. olv.	rajz					
Biró János	1	1	2	2	—	2	1	2	1	3	fm	2
Brauner Frigyes ág. h. ev.	1	2	1	1	1	—	—	1	1	3	2	1
Breslmayer Pál	3	3	3	3	—	3	3	2	2	3	2	2
Csór András	1	1	2	1	2	—	—	2	2	3	2	1
5 Doroghy József	1	1	1	1	—	2	1	1	2	3	2	1
Emödy József	2	2	1	3	1	—	—	2	3	3	2	2
Erdős Barnabás	2	2	2	3	—	3	2	2	2	3	2	2
Farkasházy László	1	1	1	1	1	—	—	2	1	1	2	1
Feigl Dénes	1	1	2	1	—	1	1	2	1	2	1	1
10 Fejes Gyula	1	2	3	2	2	—	—	3	2	3	2	2
Gerő Zoltán	1	2	2	2	1	—	—	1	2	2	2	1
Gruzl Ferenc	1	1	2	1	—	1	2	1	1	2	fm	1
Gruzl János	3	3	3	3	—	3	3	3	3	2	2	2
Gundrum Akos	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1
15 Halászy Pál ág. h. ev.	1	3	3	3	—	3	2	2	2	3	1	2
Hankiss Szilárd ág. h. ev.	1	1	1	1	1	—	—	1	1	2	1	1
Havlin Károly	1	3	3	3	—	2	2	3	1	3	1	1
Hofhauser István	1	2	3	2	2	—	—	2	2	3	2	1
Horváth Zoltán	1	2	3	2	2	—	—	2	1	2	1	1
20 Kállay Zoltán	2	3	3	3	3	—	—	3	2	4	2	1
Khayll István	2	3	2	3	3	—	—	2	3	4	1	1
Kleiner György	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	2	1
Koller Ernő	1	2	2	2	—	1	3	1	2	3	2	1
Kovács Andor ref.	1	1	2	1	—	1	1	1	1	1	2	2
25 Köncs István	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	2	1
Kőrösy János	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	fm	1
Krompaszky Adolf	3	3	3	3	4	—	—	3	3	3	1	2
Landauer Ede	1	1	1	2	1	—	—	2	1	2	2	1
Lendvay Jenő	2	2	3	2	2	—	—	3	3	3	2	1
30 Lenz József	1	1	1	1	1	—	—	1	1	2	2	1
Lukáts István	1	2	3	3	—	1	3	2	2	3	1	2
Major Dezső	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1
Medriczky József	2	3	3	3	2	—	—	3	1	3	3	1
Miháلكó Béla	1	1	2	1	1	—	—	2	1	1	2	1

VI. osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak											
	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög-pótló		Történelem	Természetráaj	Mennyiségtan	Testgyakorlás	Magaviselet
						irod. olv.	rajz					
35 Mihálkó József	1	1	2	1	1	—	—	3	1	2	fm	1
Mike Miklós	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1
Orczy István	2	2	3	3	—	1	3	2	2	3	2	1
Östreicher Géza izr.	2	2	3	3	—	2	3	3	3	3	1	1
Papp Aurél gör. kath.	3	3	3	3	3	—	—	3	3	3	3	2
40 Petrás Lajos	2	1	3	2	2	—	—	2	3	3	2	1
Pintér Ernő	2	1	1	2	1	—	—	1	1	3	fm	1
Preiszer Nándor	2	3	3	3	3	—	—	3	3	3	2	2
Rybárcz Kornél	1	3	3	3	—	1	2	2	3	3	2	1
Sebestyén Pál	1	2	2	2	1	—	—	2	2	3	1	1
45 Schlosser János	1	2	3	3	2	—	—	3	2	3	3	1
Schreiner János	1	1	1	1	1	—	—	2	1	2	1	1
Stessel Nándor	1	1	1	2	2	—	—	1	1	3	fm	1
Stesser Aladár	1	1	3	3	—	1	3	1	1	2	2	2
Sümegi Lajos	3	3	3	4	3	—	—	3	3	4	fm	1
50 Szente Gyula	2	3	3	3	3	—	—	4	3	4	2	2
Szongott Sándor	2	2	3	3	—	2	1	3	3	4	1	1
Tolnay Kálmán ág. h. ev.	1	3	3	4	—	3	2	3	2	3	2	1
Utassy Lóránd	1	1	3	2	—	1	3	2	1	3	2	1
Wass Tibor gör. kath.	1	1	3	2	—	1	2	2	1	1	1	1
55 Zigány György	1	1	2	1	1	—	—	3	2	3	3	1
Zilahy János	1	3	3	3	3	—	—	4	3	4	fm	1
<i>Magántanulásra tértek :</i>												
Hammersberg János ág. h. ev.	1	1	3	2	2	—	—	2	2	2	—	—
Tahin Miklós	3	3	3	3	3	—	—	3	3	4	—	—
Zichy Rezső gróf	3	1	1	2	—	3	2	2	3	2	—	—
<i>Magántanulók :</i>												
60 Clementis Lajos ág. h. ev.	2	3	3	3	—	2	3	3	3	3	—	—
Daniel László	2	3	3	3	2	—	—	3	2	3	—	—
Deer Endre ág. h. ev.	1	1	2	1	1	—	—	1	1	2	—	—
Dietl Feodor	3	2	1	3	—	1	2	1	2	3	—	—
Festetics Kristóf gróf	1	1	1	1	1	—	—	3	1	3	—	—

VI. osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak											
	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög-pótló		Történelem	Természettan	Mennyiség	Testgyakorlás	Magaviselet
						irod. olv.	rajz					
65 Fuhrherr Gyula --- ---	2	1	2	2	—	3	3	3	3	3	—	—
Gombos Kálmán --- ---	3	3	3	3	—	3	3	3	3	3	—	—
Hanák Iván Kolos --- ---	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	—	—
Katona József --- ---	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	—	—
Wimpffen György gróf ---	1	1	1	1	2	—	—	1	2	2	—	—
70 Wimpffen Simon gróf ---	1	2	1	2	2	—	—	1	2	2	—	—

Kimaradt : Pádly Béla.

Összesen : 71.

VII. osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak												
	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög-pótló		Történelem	Természettan	Mennyiség	Testgyakorlás	Egészség	Magaviselet
						irod. olv.	rajz						
Antal István ref. --- ---	1	2	3	3	—	3	3	3	3	3	2	1	2
Balcsik Ferenc --- ---	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1
Balika György --- ---	2	2	3	3	—	2	3	1	3	3	1	3	2
Barabás György--- ---	1	2	2	3	—	1	2	1	2	2	2	1	2
5 Battenberg Tibor --- ---	1	2	3	3	3	—	—	2	3	3	2	3	2
Bedits István --- ---	1	1	3	3	—	1	2	1	3	3	2	2	2
Bereczky László --- ---	1	1	2	3	—	1	2	1	2	3	1	1	1
Bottka László ö. d. ---	1	2	2	3	3	—	—	1	2	2	1	3	1
Braun Alfonz --- ---	1	1	1	2	1	—	—	1	1	1	—	1	1
10 Brennek Ede ref. ---	1	1	1	1	—	1	2	1	1	1	2	2	1
Breslmayer Román ---	2	3	3	3	—	2	2	2	4	3	—	3	2
Calderoni Nándor ---	2	3	2	3	—	2	2	2	2	3	1	2	2
Czike Imre --- ---	1	2	3	2	2	—	—	1	3	2	2	1	1
Czobor Ferenc --- ---	1	2	3	3	—	1	2	1	2	2	2	2	1
15 Csapodi Istv. Géza ---	2	3	3	3	—	2	1	2	2	2	1	1	1
Csibra József --- ---	1	3	2	2	—	1	2	1	2	2	2	2	2
Dirnfeld Ottó izr. ---	1	1	1	1	—	1	2	1	1	1	2	2	1
Dulácska László ö. d.	1	2	2	3	—	1	1	2	2	3	1	1	1
Finály Lajos --- ---	2	3	3	3	3	—	—	3	1	2	1	1	2
20 Goszleth Lajos --- ---	1	3	2	3	—	3	3	3	3	1	2	2	1
Gyertyánffy László ---	1	2	2	3	—	1	3	1	3	3	2	1	1
Hroziencsik László ---	2	2	2	2	—	2	1	2	1	1	2	1	1
Iby Kálmán --- ---	1	2	3	3	2	—	—	2	2	3	2	2	2
Jármy András ref. ---	1	2	1	2	—	1	2	1	1	1	2	1	1
25 Jármy József ref. ---	1	2	1	2	—	1	1	1	2	2	2	1	1
Koller Miklós --- ---	1	2	1	2	2	—	—	1	2	2	2	2	1
Kovacsik Árpád --- ---	1	3	3	3	—	3	2	2	2	3	1	2	2
Kovács Ernő ö. d. ---	1	1	1	1	2	—	—	1	1	2	1	1	1
Lukáts Zoltán --- ---	1	2	3	2	2	—	—	1	2	3	1	1	1
30 Mehringer Nándor ö. d.	1	1	2	1	—	1	2	1	2	3	1	1	1
Meixner László --- ---	1	1	1	1	2	—	—	1	2	2	2	1	1
Misák Imre --- ---	1	3	3	3	—	2	1	2	3	3	2	1	1
Nagy István --- ---	1	1	2	1	1	—	—	1	2	2	1	1	1
Ordódy Béla ö. d. ---	1	2	2	2	—	1	2	1	1	2	2	1	1

VII. osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak											Magaviselet	
	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög-pótló		Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Testgyakorlás		Egészségtan
						irod. olv.	rajz						
35 Pártényi József --- ---	2	3	3	3	—	1	2	2	3	3	2	2	2
Perndl Ferenc --- ---	1	2	1	2	—	1	2	1	2	2	1	2	2
Pethes Lajos --- ---	1	2	3	2	2	—	—	2	3	3	2	2	1
Rittinger Imre --- ---	1	1	1	1	1	—	—	1	2	2	2	1	1
Rohony János izr. --- ---	1	3	3	3	3	—	—	3	3	3	—	3	2
40 Rozgonyi Ödön ö. d. ---	1	2	3	2	2	—	—	2	2	2	1	1	1
Schimatschek János ö. d.	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1
Sponer Rezső --- ---	1	2	2	2	2	—	—	3	2	2	1	2	1
Staňek Ferenc --- ---	3	2	3	3	—	2	1	3	3	3	1	1	1
Steingaszner Pál --- ---	2	3	2	2	3	—	—	2	2	3	1	1	2
45 Strasser László --- ---	1	4	3	3	—	3	3	3	3	4	2	3	2
Stromayer Ferenc --- ---	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1
Szegfy Lóránd --- ---	1	2	3	3	3	—	—	3	3	4	1	2	2
Székely György izr. ö. d.	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	2	1	2
Szisz Gyula --- ---	1	3	2	2	2	—	—	3	2	3	1	1	1
50 Szlukovinyi Andor ---	1	2	2	1	—	1	1	1	1	1	2	1	1
Sztrilich Tamás --- ---	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	2	1	1
Taborszky Géza ö. d. ---	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	1	1	1
Tereczky Tivadar ism.	1	2	3	3	—	2	1	2	1	2	2	1	1
Ürményi Pál --- ---	3	3	3	4	3	—	—	4	3	3	—	1	2
55 Weisz Ernő izr. --- ---	1	2	1	3	—	2	2	2	3	2	2	1	2
Wenk János --- ---	3	3	3	4	—	1	3	4	3	4	1	1	2
Zichy János Géza gr. ---	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	1	1	1
Zichy Pál gr. --- ---	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>Magántanulók:</i>													
Kövér István --- ---	2	1	2	2	—	2	2	2	1	2	—	—	—
60 Mandzák Kálmán --- ---	2	2	3	3	—	3	3	3	3	2	—	—	—

Kimaradtak: Haintz Géza, Humayer Árpád, Kelety Károly á. h. ev., Péter Miklós, Rab István.

Meghalt: Dulin Miklós.

Összesen: 66.

VIII. osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak											Magaviselet		
	Vallás- tan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög pótló		Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Bölcs. előtan		Testgyakorlás	Egészségtan
						irod. olv.	rajz							
Adorján György... ---	1	2	3	3	3	—	—	1	2	3	1	1	2	2
Almásy Alajos gr. ---	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	1
Bendzsel Károly ---	1	1	2	1	2	—	—	1	1	1	1	1	2	1
Berczik László ---	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	1
5 Borsai Géza ---	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Bossányi Domonkos	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	1
Deér Ödön, ág. h. ev.	1	2	2	3	2	—	—	2	3	3	2	2	1	1
Fischer Márton ---	1	2	2	2	2	—	—	2	2	3	2	2	2	2
Friesz Jenő ---	1	1	1	1	2	—	—	1	1	1	1	1	2	1
10 Grosschmid Sándor...	1	2	3	3	2	—	—	2	3	3	2	1	2	2
Gundrum Gyula ---	1	2	1	3	2	—	—	1	1	2	1	1	2	2
Gyertyánffy Aladár...	2	3	2	3	—	3	1	3	2	3	3	fm	1	2
Halmos László... ---	1	1	2	1	1	—	—	3	1	2	1	1	2	1
Herzum János ---	1	3	1	3	2	—	—	2	2	3	2	2	2	1
15 Holló Bertalan ---	1	2	1	2	—	1	2	2	3	3	1	2	2	1
Iby Imre öd. ---	1	1	3	1	2	—	—	1	2	3	1	2	1	1
Ilosvay János ref. ---	1	3	3	3	—	2	2	3	3	3	3	1	2	1
Iványi Gyula... ---	1	3	3	3	—	1	1	2	3	3	1	2	1	1
Kaiser Alfréd ---	1	3	3	3	3	—	—	3	3	3	1	2	2	1
20 Kerner László ---	1	1	1	1	1	—	—	1	2	2	1	fm	1	1
Klemm László ---	1	3	3	3	—	2	3	3	3	3	1	2	2	1
Kolacs kovszky Gyula	1	2	3	2	2	—	—	2	3	3	1	1	2	1
Koller Pál... ---	1	2	2	2	—	1	1	1	2	2	1	1	1	1
Koltai Ernő... ---	1	2	3	2	2	—	—	1	1	3	1	2	2	1
25 Komadina István ---	2	3	2	3	3	—	—	3	3	4	3	2	1	1
Kosztka László... ---	1	1	1	1	1	—	—	1	1	2	1	fm	1	1
Kovács Ernő öd. ---	1	1	2	1	2	—	—	2	1	2	1	1	2	1
Kövesligethy Radó... ---	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	1
Lord S. János ---	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	2	1	1
30 Madarász Antal... ---	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	1
Mara László ref. ---	1	3	2	3	—	1	2	1	2	3	1	1	1	1
Mérő Jenő ---	1	2	2	3	—	1	1	1	2	3	1	2	2	1
Mihálovics Béla ---	1	3	3	3	—	2	3	3	3	3	1	3	2	1
Mitterdorfer Andor... ---	1	2	3	3	—	1	2	2	3	4	1	1	1	1

VIII. osztály.

A tanuló neve	Tantárgyak											Magaviselet		
	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög pótló		Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Bölcs. előtan		Testgyakorlás	Egészségtan
						irod. olv.	rajz							
35 Morvay Jenő... ..	1	2	3	2	3	—	—	2	2	2	1	fm	1	1
Mócsy János	1	1	2	2	1	—	—	1	1	1	1	2	1	1
Nemes Endre... ..	1	2	3	3	—	3	2	3	3	3	2	2	1	1
Nemes József	2	3	3	4	3	—	—	3	3	3	4	2	1	2
Nikolich Sándor... ..	1	1	2	2	—	1	1	2	1	1	2	1	1	1
40 Pándi Lajos... ..	1	2	3	3	—	1	1	3	3	3	2	3	2	2
Pintér Kálmán	1	2	2	1	1	—	—	1	2	2	1	fm	2	1
Pogány Sándor... ..	2	3	2	3	3	—	—	3	3	3	2	1	2	1
Sacelláry Pál gör. kel.	1	3	2	3	—	1	2	3	2	3	1	1	2	2
Seemann Ferenc	1	2	2	3	—	2	1	2	3	3	2	1	2	1
45 Somogyi Béla	2	3	3	3	—	2	1	1	2	3	3	2	1	1
Szabó Károly	2	2	3	3	—	3	3	3	3	3	3	2	2	1
Szalay László... ..	1	2	3	2	1	—	—	1	1	2	1	1	1	1
Szilágyi Lóránd	1	3	3	3	—	2	1	3	3	3	2	1	1	1
Szmrecsányi István... ..	2	3	3	3	3	—	—	3	3	3	3	3	1	2
50 Szohner József öd... ..	1	2	1	2	—	1	1	1	3	3	1	2	1	1
Taborsky Ottó	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	2	2	1
Tasnády Szűts András ref... ..	1	2	2	3	—	1	2	1	3	3	2	2	1	1
Tima-Horváth László öd.	1	1	3	2	2	—	—	2	2	3	1	2	2	1
Vigh István öd... ..	1	1	1	1	1	—	—	1	2	2	1	2	1	2
55 Vojnits Miklós báró	1	2	3	3	—	1	2	2	3	2	1	2	1	1
Weber Tibor öd.	1	2	2	2	—	1	2	2	3	3	1	2	1	1
Zlinszky István	1	1	1	2	—	1	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>Magántanulók :</i>														
Almágy Imre gróf	1	1	1	1	1	—	—	2	1	1	1	—	—	—
Antal Ilona ref... ..	1	2	1	2	—	1	1	2	3	3	1	—	—	—
60 Bágyi Béla unit	1	2	2	2	1	—	—	2	2	2	1	—	—	—
Gruber Ernő	2	3	2	3	—	3	3	2	4	3	3	—	—	—
Lindtner Vilma ág. h. ev.	1	2	2	3	3	—	—	3	2	3	3	—	—	—
Kimaradt : Halász Jenő.														
											Összesen : 63			

Rendkívüli tantárgyak.

Sorszám	A tanuló neve	Érdemjegy	Sorszám	A tanuló neve	Érdemjegy
I. Gyorsírás.			IV. B/ osztály.		
<i>III. A/ osztály.</i>			1	Csetényi Imre*	1
1	Almásy István ¹	2	2	Fellner Ferenc Antal	1
2	Barcza Rezső	1	3	Flienert Károly	2
3	Farkas Gyula	3	4	Gacska Károly	1
4	Házás Pál	2	5	Haimbach Gyula	2
5	Kosztka Elemér	3	6	Kilbertusz József	3
6	König Tivadar	3	7	Kronberg László*	2
7	Liska Jenő	2	8	Lipcesey Sándor	2
8	Ludvigh Alfréd	3	9	Paróczy Vendel*	3
9	Merkl Ferenc	1	10	Szabó Sándor*	2
10	Szigeti József	—	11	Theisz Ede*	1
<i>III. B/ osztály.</i>			<i>V. osztály.</i>		
1	Kacsina István	2	1	Benedek Viktor*	2
2	Lukáts Pál	3	2	Bujtás János*	1
3	Schletter Jenő	2	3	Czétényi János*	1
4	Schütz Rezső	2	4	Kardos István*	2
5	Sztrilich Pál	2	5	Ohmacht Róbert**	1
6	Ujlaki Andor	2	6	Orth Gyula**	2
<i>IV. A/ osztály.</i>			7	Sziebler László*	3
1	Burián Béla*	1	<i>VI. osztály.</i>		
2	Hajek Frigyes	3	1	Brauner Frigyes	1
3	Hofhauser János	2	2	Doroghy József	1
4	Kovács István	1	3	Emödy József	2
5	Kozma Gyula	2	4	Feigl Dénes	1
6	Králik László*	2	5	Fejes Gyula	1
7	Kürthy Sándor	1	6	Gerő Zoltán	1
8	Lamatsch Sándor	3	7	Gruzl Ferenc	—
9	Pákozdy Balázs	2	8	Gruzl János	2
10	Preisz Róbert	1	9	Gundrum Akos*	1
			10	Hofhauser István*	2

* a haladókat, ** a gyakorlókat, — a kimaradókat jelzi.

¹ magántanulásra tért.

Sorszám	A tanuló neve	Érdemjegy	Sorszám	A tanuló neve	Érdemjegy
11	Horváth Zoltán** ---	1		II. Francia nyelv.	
12	Khayll István... ---	1			
13	Köncs István ---	1		<i>III. A) osztály.</i>	
14	Kőrösy János... ---	1	1	Ernyei Pál... ---	3
15	Krompaszky Adolf... ---	2	2	Ludvig Alfréd ---	3
16	Major Dezső** ---	1		<i>III. B) osztály.</i>	
17	Medriczky József ---	1	1	Exler Ferenc ---	1
18	Papp Aurél* ---	2		<i>IV. A) osztály.</i>	
19	Petrás Lajos... ---	—	1	Keller László * ---	1
20	Preiszer Nándor ---	—	2	Kürti Sándor * ---	1
21	Szente Gyula... ---	—	3	Lamatsch Sándor ---	2
22	Szongott Sándor... ---	1	4	Rehák Rezső ---	1
23	Tahin Miklós ¹ ---	—		<i>IV. B) osztály.</i>	
	<i>VII. osztály.</i>			<i>IV. B) osztály.</i>	
1	Balcsik Ferenc** ---	1	1	Gacska Károly ---	2
2	Csapodi István Géza*	2	2	Wéninger László * ---	1
3	Dirnfeld Ottó* ---	1		<i>V. osztály.</i>	
4	Finály Lajos** ---	1	1	Sziebler László * ---	2
5	Nagy István** ---	1		<i>VI. osztály.</i>	
6	Perndl Ferenc** ---	1	1	Erdős Barnabás ---	3
7	Schimatschek József *	1	2	Gerő Zoltán * ---	1
8	Sponer Rezső* ---	1	3	Koller Ernő * ---	1
9	Szlukevinyi Andor**	2	4	Kőrösi János * ---	1
10	Sztrilich Tamás** ---	1	5	Krompaszky Adolf*... ---	1
11	Taborszky Géza** ---	1	6	Major Dezső... ---	1
	<i>VIII. osztály.</i>			<i>VII. osztály.</i>	
1	Deér Ödön* ---	2	1	Brennek Ede ---	1
2	Friesz Jenő** ---	1	2	Koller Miklós * ---	1
3	Gundrum Gyula** ---	1	3	Szegfy Lóránd ---	1
4	Klemm László*... ---	2		<i>VIII. osztály.</i>	
5	Madarász Antal** ---	1	1	Kosztka László* ---	1
6	Mócsy János** ---	1			
7	Pogány Sándor** ---	1			
8	Taborszky Ottó** ---	1			
9	Vigh István**... ---	1	1		
	Összesen : 87.			Összesen : 20.	

¹ magántanulásra tért.

Sorszám	A tanuló neve	Érdemjegy	Sorszám	A tanuló neve	Érdemjegy
III. Műének.			6	Mészáros Ferenc... ..	1
			7	Oroszlán István... ..	1
			8	Pintér Tibor	1
			9	Rötzer József... ..	1
			10	Tóth Ferenc	1
<i>I. A/ osztály.</i>					
1	Buchmüller Dezső	2			
2	Gerstner József	1			
3	Kirchner Béla	1			
4	Kosela Ferenc	1			
5	Kőhalmy Miklós... ..	1			
6	Pausz József... ..	1			
7	Pichler Kornél	1			
8	Raskó Géza	1			
9	Raskó Tibor	1			
10	Schmidt György ¹	—			
11	Szabó Ferenc... ..	1			
12	Tima-Horváth István ¹	—			
13	Várhidy Imre... ..	3			
14	Vuicsics Lyubomir... ..	2			
15	Wild Rezső	1			
16	Yolland Edgar	1			
17	Zinhobel Károly	3			
<i>I. B/ osztály.</i>					
1	Béki József	2			
2	Béki Pál	2			
3	Hönig Béla	1			
4	Matouschek Ferenc... ..	3			
5	Palánki Jenő	1			
6	Székely Ádám	1			
7	Paul Olivér	2			
8	Takács László	3			
9	Toldy Miklós	3			
<i>II. A/ osztály.</i>					
1	Baruschka Károly	1			
2	Bernyó József	1			
3	Dukovics Lőrinc... ..	1			
4	Kövecses György	1			
5	Manno-Zissy György	1			
			1	Bánáss József... ..	1
			2	Csöre János	1
			3	Ebnet Kálmán	1
			4	Filszeker Dezső... ..	1
			5	Frombold Sándor	2
			6	Ibrányi Ferenc	1
			7	Kerkai János	1
			8	König Károly	1
			9	Pichler Elemér	1
			10	Pozsányi Géza	2
			11	Roeszler Károly	1
			12	Szabó Imre	1
			13	Szadmány László	2
			<i>III. A/ osztály.</i>		
			1	Almásy István ²	2
			2	Bacsa Endre... ..	3
			3	Frölich Kálmán	1
			4	Marcinkiewicz Andor	1
			5	Merkel Ferenc Lajos	1
			6	Pulai János	1
			7	Rabács Endre... ..	3
			8	Szigeti József	2
			9	Woggenhuber Orszkár	1
			<i>III. B/ osztály.</i>		
			1	Bátori József	1
			2	Borhy János... ..	3
			3	Exler Ferenc	1
			4	Gábris Gyula	1
			5	Gömbös Lajos	1
			6	Klimkó Dezső	1

¹ kimaradt, ² magántanulásra tért.

Sorszám	A tanuló neve	Érdemjegy	Sorszám	A tanuló neve	Érdemjegy
7	Kmoskó István	2	4	Hevér Béla	2
8	Korchmáros Endre ...	1	5	Huber Jenő	1
9	Melkó György	1	6	Krisztics Árpád	2
10	Novotny Alajos	1	7	Kubinák László	2
11	Schletter Jenő	1	8	Nikolich László	1
12	Spilenberg György ...	1			
	<i>IV. A/ osztály.</i>			<i>VI. osztály.</i>	
			1	Emödy József	2
1	Biró Béla	3	2	Fejes Gyula	2
2	Borbély Károly	2	3	Hofhauser István ...	1
3	Hofhauser János	1	4	Khayll István	2
4	Keller László	1	5	Lukáts István	2
5	Ledniczer Sándor	1	6	Mike Miklós	1
6	May Imre	1	7	Papp Aurél	1
7	Orgován Mihály	2	8	Pádry Béla ¹	—
8	Rékai Béla	1	9	Petrás Lajos	2
9	Sárváry Andor	2	10	Utassy Lóránt	2
10	Tóth Dénes	2			
11	Wass Zoltán	3		<i>VII. osztály.</i>	
	<i>IV. B/ osztály.</i>		1	Balcsik Ferenc	1
			2	Balika György	2
1	Bencsó Károly	1	3	Barabás György	1
2	Erdődy Béla	1	4	Bottka László	1
3	Feigl László	1	5	Csapodi István Géza	1
4	Kláfl József	3	6	Csibra István	1
5	Kilbertusz József	2	7	Dulin Miklós†	2
6	Knirsch Ferenc	2	8	Finály Lajos	1
7	Kovács László	1	9	Gyertyánffy László ...	1
8	Kronberg László	3	10	Iby Kálmán	1
9	Lipsey Sándor	2	11	Kovacsik Árpád	3
10	Paróczy Vendel	2	12	Misák Imre	1
11	Peitler Gyula	2	13	Rozgonyi Ödön	1
12	Wurm István	1	14	Schimatschek János	1
13	Zimmer Károly	2	15	Spóner Rezső	1
	<i>V. osztály.</i>		16	Staňek Ferenc	3
			17	Szegfy Lóránd	2
1	Bujtás János	1	18	Sztrilich Tamás	1
2	Drucker József	1	19	Taborsky Géza	1
3	Gaal Andor	2			

† meghalt 1913. június 11. ¹ kimaradt.

Sorszám	A tanuló neve	Érdemjegy	Sorszám	A tanuló neve	Érdemjegy
<i>VIII. osztály.</i>			<i>V. osztály.</i>		
1	Adorján György ...	1	1	Hevér Béla... ..	2
2	Bendzsel Károly ...	2	2	Krisztics Árpád ...	1
3	Bossányi Domokos ...	1	Összesen : 12.		
4	Gyertyánffy Aladár...	1	V. Vívók.		
5	Holló Bertalan ...	1	<i>V. osztály.</i>		
6	Iby Imre	1	1	Wéber Sándor tör	1
7	Kerner László ...	1	2	Andreánszky Jenő «	1
8	Koller Pál	1	3	Lázár Balázs «	2
9	Koltai Ernő	2	4	Krisztics Árpád «	1
10	Kovács Ernő... ..	2	5	Orczy László «	1
11	Madarász Antal ...	1	6	Parneu Ervin «	1
12	Pogány Sándor ...	2	7	Pálffy Sándor «	1
13	Seemann Ferenc ...	1	8	Glosz Tibor «	1
14	Somogyi Béla... ..	2	9	Fernbach Bálint «	1
15	Szalay László ...	1	10	Schmidt Jenő «	1
16	Szilágyi Lóránd ...	1	11	Orth Gyula «	1
17	Szohner József ...	1	<i>VI. osztály.</i>		
18	Taborsky Ottó ...	1	1	Biró Béla	1
19	Vigh István	1	2	Wass Tibor	1
Összesen : 151.			3	Deér Endre	1
IV. Szabadkézi rajz.			4	Halászy Pál	1
<i>III. B) osztály.</i>			5	Doroghy József ...	2
1	Kikindai Gyula ...	3	6	Orczy István... ..	1
2	Kiss János	2	7	Zigány György ...	2
3	Nemes István	1	8	Kovács Andor ...	1
4	Schütz Rezső	1	9	Szente Gyula	2
<i>IV. A) osztály.</i>			<i>VII. osztály.</i>		
1	Boros Ferenc	2	1	Jármay József	2
2	Lamatsch Sándor ...	2	2	Jármay András ...	2
3	Orgován Béla... ..	2	3	Kovács Ernő	1
4	Török Sándor	1	4	Gyertyánffy László...	1
5	Perémy Gábor... ..	1	5	Rab István*	1
<i>IV. B) osztály.</i>			6	Zichy János tör... ..	1
1	Weninger László... ..	2			

* kimaradt.

Sorszám	A tanuló neve	Érdemjegy	Sorszám	A tanuló neve	Érdemjegy
7	Zichy Pál tőr... ---	1	4	Wéber Tibor tőr ---	1
8	Rittinger Imre ---	1	5	Fischer Márton ---	2
9	Székely György ---	1	6	Mitterdorfer Andor ---	1
	<i>VIII. osztály.</i>		7	Friesz Jenő ---	1
1	Zlinszky István ---	1	8	Komadina István ---	2
2	Sacelláry Pál ---	1	9	Ilosvay János ---	2
3	Deér Ödön... ---	1		Összesen : 38.	

AZ ÉRETTSÉGI VIZSGÁLAT EREDMÉNYE.

Jelesen érett:

ALMÁSY ALAJOS gr.	KÖVESLIGETHY RADÓ
BENDZSEL KÁROLY	LORD S. JÁNOS
BERCZIK LÁSZLÓ	MADARÁSZ ANTAL
BORSAI GÉZA	MÓCSY JÁNOS
BOSSÁNYI DOMONKOS	TABORSKY OTTÓ
FRIESZ JENŐ	VIGH ISTVÁN
KERNER LÁSZLÓ	ZLINSZKY ISTVÁN
KOSZTKA LÁSZLÓ	Összesen 15.

Jól érettek:

ALMÁSY IMRE gr.	IBY IMRE	SOMOGYI BÉLA
ANTAL ILONA	KOLACSKOVSZKY Gy.	SZALAY LÁSZLÓ
BÁGYI BÉLA	KOLLER PÁL	SZOHNER JÓZSEF
FISCHER MÁRTON	KOLTAI ERNŐ	TASNÁDY SZÜTS A.
GROSSCHMID SÁNDOR	KOVÁCS ERNŐ	TIMA-HORVÁTH L.
GUNDRUM GYULA	MÉRŐ JENŐ	VOJNITS MIKLÓS br.
HALMOS LÁSZLÓ	PINTÉR KÁLMÁN	WEBER TIBOR
HOLLÓ BERTALAN	SACELLÁRY PÁL	Összesen 23.

Érettek:

ADORJÁN GYÖRGY	KAISER ALFRÉD	POGÁNY SÁNDOR
CLEMENTIS LÁSZLÓ	KLEMM LÁSZLÓ	SEEMANN FERENC
DEÉR ÖDÖN	MARA LÁSZLÓ	SZABÓ KÁROLY
GYERTYÁNFY A.	MIHÁLOVICS BÉLA	SZILÁGYI LÓRÁND
HERZUM JÁNOS	MORVAY JENŐ	SZMRECSÁNYI ISTVÁN
ILOSVAY JÁNOS	NEMES ENDRE	
IVÁNYI GYULA	PÁNDI LAJOS	Összesen 19.

A görög nyelv és irodalomból sikeres kiegészítő érettségi vizsgálatot tettek:

ADORJÁN GYÖRGY, ALMÁSY ALAJOS gr., ALMÁSY IMRE gr.,
BÁGYI BÉLA, BENDZSEL KÁROLY, BERCZIK LÁSZLÓ, BOSSÁNYI
DOMONKOS, DEÉR ÖDÖN, FISCHER MÁRTON, FRIESZ JENŐ, GROS-

SCHMID SÁNDOR, GUNDRUM GYULA, HALMOS LÁSZLÓ, HERZUM JÁNOS, IBY IMRE, KAISER ALFRÉD, KERNER LÁSZLÓ, KOLACSKOVCSKY GYULA, KOLTAI ERNŐ, KOSZTKA LÁSZLÓ, KOVÁCS ERNŐ, KÖVESLIGETHY RADÓ, LORD S. JÁNOS, MADARÁSZ ANTAL, MORVAY JENŐ, MÓCSY JÁNOS, PINTÉR KÁLMÁN, POGÁNY SÁNDOR, SZALAY LÁSZLÓ, SZMRECSÁNYI ISTVÁN, TABORSKY OTTÓ, TIMA-HORVÁTH LÁSZLÓ, VIGH ISTVÁN.

Összesen 33.

IX.

STATISZTIKAI KIMUTATÁS.

I. A tanulókról általában.

I. A tanulók számának alakulása az iskolai év folyamán.		I. A/	I. B/	II. A/	II. B/	III. A/	III. B/	IV. A/	IV. B/	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen	
		o s z t á l y													
Nyilvános tanulók	Fölvétetett.....	71	68	48	52	58	48	48	47	61	60	64	58	683	
	Magántanuló lett	1	—	1	—	5	—	—	1	2	3	—	—	13	
	Kimaradt	9	15	2	3	5	—	1	—	3	1	5	1	45	
	Meghalt	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	
	Osztályvizsgálatot tett	61	53	45	49	47	48	47	46	56	56	58	57	623	
	Az osztályvizsgálatról elmaradt	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	
Magántanulók	Fölvétetett	fiú	2	3	5	4	3	1	2	2	4	11	2	3	42
		leány	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
	Összesen :	2	3	5	4	3	1	2	2	4	11	2	5	44	
	Osztályvizsgálatot tett	3	3	5	4	8	1	2	3	6	14	2	5	56	
Nyilvános és magántanuló együtt fölvétetett		73	71	53	56	61	49	50	49	65	71	66	63	727	
Nyilvános és magántanuló együtt osztályvizsgálatot tett		64	56	50	53	55	49	49	49	62	70	60	62	679	
II. A fölvett nyilvános tanulók megbetegedései.															
Nem fertőző esetek	Könnyű	203	175	110	96	177	143	109	145	102	115	163	178	1716	
	Súlyos	10	6	16	3	3	2	4	—	7	5	—	11	67	
Fertőző (esetleg járványos)		4	4	2	—	2	1	2	3	—	2	—	—	20	
III. A fölvett nyilvános tanulók igazgatói s tanárkari megrovásai.															
Igazgatói		—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
Tanárkari		—	2	—	—	3	—	—	—	—	1	1	—	7	

	I. A/	I. B/	II. A/	II. B/	III. A/	III. B/	IV. A/	IV. B/	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
	o s z t á l y												
IV. A fölvevett nyilvános és magántanulók megoszlása kor szerint 1912. december hó 31-én.													
9. évet már betöltötte ...	5	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12
10. „ „ „ ...	49	51	2	5	—	—	—	—	—	—	—	—	107
11. „ „ „ ...	13	10	35	34	2	3	—	—	—	—	—	—	97
12. „ „ „ ...	2	—	7	11	44	34	8	8	—	—	—	—	114
13. „ „ „ ...	—	—	2	1	5	9	30	27	8	—	—	—	82
14. „ „ „ ...	—	—	—	—	1	1	7	8	43	7	—	—	67
15. „ „ „ ...	—	—	—	—	—	1	3	3	10	40	7	—	64
16. „ „ „ ...	—	—	—	—	—	—	—	1	—	11	46	8	66
17. „ „ „ ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	8	40	49
18. „ „ „ ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	8	11
19. „ „ „ ...	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	2	4
20. „ „ „ ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21. „ „ „ ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22. „ „ „ ...	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
23. „ „ „ ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	2
Összesen :	69	68	46	51	52	48	48	47	62	60	66	58	676
V. Az osztályvizsgálatot tett nyilvános- és magántanulók megoszlása honosság és szülőik állandó lakóhelye szerint.													
<i>Magyar honos tanuló volt :</i>													
Budapesten* lakott ...	57	51	40	43	48	44	46	44	56	66	52	55	602
Pest-Pilis-Solt-Kiskunvármegyében lakott** ...	5	1	4	1	3	3	1	3	3	1	5	2	32
A magyar anyaország más törvényhatóságában lakott	2	4	6	9	4	2	2	2	3	3	3	5	45
Összesen :	64	56	50	53	55	49	49	49	62	70	60	62	679
* A thj. városok között külön nincs említve.													
** A vármegyék rovatóba külön nincs felvéve.													

VI. Az osztályvizsgálatot tett nyilvános- és magántanulók megoszlása törvényhatóságoként szülőik (gyámjuk, illetőleg más törvényes gondviselőjük) magyarországi állandó lakóhelye szerint.	I. A/	I. B/	II. A/	II. B/	III. A/	III. B/	IV. A/	IV. B/	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
	o s z t á l y												
<i>Magyarország. Vármegyék:</i>													
Árva	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Békés	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2
Fejér	—	1	2	—	2	1	—	—	—	—	—	—	6
Gömör- és Kis-Hont	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Heves	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Hont	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Hunyad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Jász-Nagykun-Szolnok	1	1	1	—	—	—	—	—	1	—	—	2	6
Komárom	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Maros-Torda	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Nógrád	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Nyitra	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Pozsony	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Somogy	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	—	—	3
Sopron	—	1	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	3
Szabolcs	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Szatmár	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
Szeben	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Szolnok-Doboka	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Tolna	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Torontál	—	—	1	1	—	—	—	—	—	1	—	—	3
Turócz	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Udvarhely	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Veszpém	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Összesen:	2	4	6	8	4	2	2	2	3	3	3	5	44
<i>Városok:</i>													
Szeged	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Magyar birodalom	64	56	50	53	55	49	49	49	62	70	60	62	679
VII. Az osztályvizsgálatot tett nyilvános- és magántanulók megoszlása a szülők foglalkozása szerint.													
Nagybirtokos, nagybérelő	1	3	4	5	2	3	5	—	4	7	8	5	47
Középbirtokos és bérelő	1	—	—	—	1	—	—	—	1	2	3	4	12
Kisbirtokos, kisbérelő	—	1	—	1	—	—	2	—	1	—	1	—	6

VII. folytatása.	I. A/	I. B/	II. A/	II. B/	III. A/	III. B/	IV. A/	IV. B/	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
	o s z t á l y												
Kisbirtokos, napszámos... ..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Egyéb őstermelő... ..	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Gazdasági tisztviselő... ..	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	2
Egyéb gazd. segédszemély	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	2
Nagyiparos, bánya-nagyvállalkozó... ..	—	—	2	2	2	2	—	3	—	2	1	1	15
Kisiparos, bánya-kisvállalk.	8	10	2	6	2	3	2	7	4	4	8	6	62
Ipari v. bányászati tisztviselő	1	—	1	1	5	1	1	1	—	—	2	1	14
Egyéb ipari vagy bányászati segédszemély	5	—	2	—	2	1	1	—	1	—	—	—	12
Nagykereskedő, nagyvállalk.	1	3	3	—	3	—	1	2	3	3	—	3	22
Kiskereskedő, kisvállalkozó	6	2	2	2	3	4	1	—	—	2	—	17	39
Kereskedelmi v. közlekedési tisztviselő	8	3	1	5	4	1	7	2	3	10	3	1	48
Egyéb kereskedelmi v. közlekedési segédszemély ...	—	—	1	2	1	2	4	—	2	—	1	5	18
Köztisztviselő v. alkalmazott díjnok	4	10	11	7	5	8	6	4	10	12	15	—	92
Lelkész	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3
Tanár, tanító	1	—	—	3	3	2	1	2	2	1	2	10	27
Másféle értelmiségi v. ezekenél alkalmazott	16	14	8	6	5	7	8	11	17	10	—	—	102
Közhivatalban alkalmazott v. másféle értelmiségi altiszt v. szolga	6	5	2	4	3	4	1	3	1	2	2	—	33
Katonatiszt (honv., csendőrt.)	1	2	—	1	—	2	1	—	—	1	—	—	8
Katona altiszt	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Különböző vagy közelebbről meg nem nevezett foglalkozási ágakban dolgozó napszámos... ..	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	3
Tőkés, járadékos, háztulajd.	—	1	2	1	1	—	1	—	2	6	3	—	17
Nyugdíjas tisztviselő v. más nyugdíjas	2	—	1	1	—	4	2	3	2	—	6	4	25
Nyugdíjas altiszt	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	2	4
Magánzó vagy eltartásos ...	2	2	7	1	10	5	5	10	8	6	1	—	57
Egyéb v. ismeretlen foglalk.	—	—	1	2	—	—	—	—	1	—	2	—	6
Árvaházi, szereteth. tanulók	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen :	64	56	50	53	55	49	49	49	62	70	60	62	679

VIII. Osztályvizsgálatot tett nyilvános- és magántanulók vallás szerint.	I. A/	I. B/	II. A/	II. B/	III. A/	III. B/	IV. A/	IV. B/	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen	
	o s z t á l y													
Latin } szert. róm. kath. ...	57	49	43	47	47	46	45	41	57	59	51	55	597	
Görög } ...	—	—	—	2	—	—	1	1	1	2	—	—	7	
Örmény ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Református ...	1	2	1	—	1	—	—	—	—	1	4	3	13	
Ág. hitv. evangélikus ...	1	1	1	1	2	—	—	—	1	7	—	2	16	
Görögkeleti ...	—	1	1	—	1	1	2	2	1	—	—	1	10	
Unitárius ...	4	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	6	
Izraelita ...	—	3	4	3	4	2	1	5	1	1	5	—	29	
Baptista ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Anglikán ...	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
Összesen:	64	56	50	53	55	49	49	49	62	70	60	62	679	
Az osztályvizsgálatot tett nyilvános- és magántanulók megoszlása anyanyelv szerint.														
A nyanyelv szerint	Magyar ...	62	55	46	53	53	48	47	47	58	70	60	62	661
	Csak magyarul tudott	36	35	20	35	44	31	27	32	33	37	21	14	365
	Más hazai nyelven is tudott ...	26	20	26	18	9	17	20	15	25	33	39	48	296
	Német ...	—	1	3	—	2	—	2	—	3	—	—	—	11
	Tót ...	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	3
	Oláh ...	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
	Ruthén ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Horvát ...	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	2
	Szerb ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Olasz ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Angol ...	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
Összesen nem magyar	2	1	4	—	2	1	2	2	4	—	—	—	18	
A magyar anyanyelvű tanulók közül	németül is tudott ...	23	19	24	17	7	15	20	13	25	28	34	48	273
	tótul „ „ ...	2	—	1	—	2	1	2	1	—	4	3	3	19
	oláhul „ „ ...	—	—	—	—	—	—	1	—	3	1	2	2	9
	ruthénul „ „ ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	horvátul „ „ ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
	szerbül „ „ ...	2	1	2	1	—	—	1	—	—	—	—	—	7
	olaszul „ „ ...	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
egyéb hazai nyelven...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
A nem magyar anyanyelvűek csak anyanyelvén tudott ...														
más hazai nyelven is tudott	2	1	4	—	2	1	2	2	4	—	—	—	18	

Az osztályvizsgálatot tett	I. A/	I. B/	II. A/	II. B/	III. A/	III. B/	IV. A/	IV. B/	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
	o s z t á l y												
német	—	1	3	—	2	—	2	2	4	—	—	—	14
tót.....	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
oláh.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ruthén	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
horvát.....	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
szerb	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
angol	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Összesen nem magyar	2	1	4	—	2	1	2	2	4	—	—	—	18
IX. Az osztályvizsgálatot tett nyilvános és magántanulók közt													
Ismétlő volt.....	1	3	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	6
Görögpótlót tanulta.....	—	—	—	—	—	—	—	—	23	25	33	26	107
Magaviselet { jó	49	38	35	39	25	35	33	30	33	42	37	47	442
{ szabályszerű	12	15	10	10	22	13	14	16	23	14	21	10	181
{ kevésb. szabályszer.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	61	53	45	49	47	48	47	46	56	56	58	57	623
Egy órát sem	11	9	9	8	10	9	11	8	12	10	9	13	119
Csak igazoltan	49	45	36	41	37	39	35	38	42	54	58	44	518
Igazolatlanul	1	—	—	1	—	—	1	—	—	2	1	—	6
Igazolt órák száma	2316	2414	2671	1586	2022	2280	1671	1342	2011	2170	2122	2584	25189
Igazolatlan órák száma ..	2	—	—	7	—	—	3	—	—	2	2	—	16
X. Az osztályvizsgálatot tett nyilvános és magántanulók közül minden rendes tárgyból													
Jeles	8	13	9	9	9	11	4	5	4	8	8	8	96
Legalább jó	11	10	8	11	10	6	10	8	10	15	15	13	127
„ elégséges	28	27	27	24	29	26	27	30	44	39	32	37	370
Egy } rendes tárgyból	9	—	5	4	6	6	6	5	4	5	2	3	55
Két } elégtelen	3	2	5	4	—	—	1	—	—	3	2	1	17
Több }	5	4	—	1	1	—	1	1	—	—	1	—	14
													679
XI. A nyilvános tanulók közül													
Francia nyelvet	—	—	—	—	2	1	4	2	1	6	3	1	20
Egészségtant	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	58	57	115
Szabadkézi rajzot.....	—	—	—	—	—	4	5	1	2	—	—	—	12
Gyorsírást	—	—	—	—	9	5	10	11	7	23	11	9	85
Éneket	15	10	10	13	9	12	11	13	8	10	19	19	149
Vivást	—	—	—	—	—	—	—	—	12	8	9	9	38

A szülőkhöz!

Az 1913—1914. iskolaév szeptember 1-én kezdődik.

Ezt megelőzőleg, augusztus 31-én javító- és pótvizsgálatok lesznek reggeli 9 órától kezdve.

Szeptember 1., 2., 3. délelőtt 9—12 óráig utólagos fölvételek az igazgatónál és a már fölvett tanulók *szülők kíséretében* beiratkoznak az osztályfőnököknél. Aki szeptember 4. deléig bezárólag be nem iratkozik, az iskolába lépés jogosultságát a befizetett 17 korona fölvételi díjjal együtt elveszíti.

Az I. osztályokba a fölvétel június 30-ától július 3-ig történik, mely alkalommal a 4. elemi osztályt végzett tanulók a szülők, vagy azok megbizottainak kíséretében *személyesen* tartoznak megjelenni, magukkal hozva iskolai bizonyítványukat, születési anyakönyvi kivonatot, himlőoltási bizonyítványt és 17 korona fölvételi díjat.

Ha valamely tanuló a Rendtartás szerint megállapított beiratkozási időt elmulasztva, később óhajtana belépni, a fölvétel iránt a beiratási idő utolsó napjától számítva 8 napig (szeptember 11-ig), a késedelem okainak tekintetbe vétele mellett, az intézet igazgatója határoz; ha pedig a fölvételre jelentkezés a határnaptól számítva egy hét után, de két hétnél nem későbbben történnék, a fölvételre az engedélyt a tankerületi főigazgató adja meg. Minden később jelentkező tanuló utólagos fölvételének engedélyezése a vallás- és közoktatásügyi miniszter jogához tartozik.

A gimnáziumi *V. osztályba* lépő tanuló szülője vagy gyámja köteles kijelenteni, vajjon fia vagy gyámoltja az 1890. évi XXX. t.-c. értelmében a görög nyelvet, avagy az idézett t.-c. által meghatározott más tárgyakat (t. i. magyar és görög irodalmi szemelvényeket, művelődés-történetet és szabadkézi rajzot) fogja-e tanulni.

Ha oly tanuló, ki már egy vagy több osztályban *görög nyelvet* tanult, akár más intézetből való átlépés esetén, akár ugyanazon intézet kebelében a görögöt helyettesítő tantárgyakban való oktatásra jelentkezik, az illető tantárgyakban amaz intézet megelőző osztályaiban elvégzett tananyagból fölvételi vizsgálatot tartozik tenni. Viszont a görög nyelv és irodalom illető tan-

anyagából tartozik vizsgálatot tenni azon tanuló is, aki akkor jelentkezik görög nyelv és irodalomra, miután már egy vagy több osztályban a göröghelyettesítő tantárgyakat tanulta.

A *tandij* 72 korona, lefizetése négy részletben történik, úgymint október 5., december, március és május 1-je körül.

A tanévvégi *vizsgálatok* minden tanulóra kötelezők. Ha a tanuló a vizsgálatokat betegség vagy egyéb fontos ok miatt le nem teheti vagy megszakítani kénytelen, pótvizsgálati engedélyért a tanári testülethez folyamodhatik. A betegség igazolására *hatósági* vagy *hatóságilag megerősített* orvosi bizonyítványt kell mellékelni. E pótló vizsgálat minden tárgyra kiterjedő, teljes vizsgálat lehet. Oly tanuló, aki a *vizsgálatokat megszakította*, ezzel nem szerezhet jogot arra, hogy akár ugyanazon, akár más intézetben *magánvizsgálatot* tehessen.

Azon tanulóknak, kik *egy tantárgyból nyertek elégtelen osztályzatot* s kiket a tanári kar képeseknek tart arra, hogy a szünidő alatt önszorgalmukból pótolják mulasztásukat, megadja az engedélyt, hogy augusztus utolsó napjaiban (l. föntebb) javítóvizsgálatra jelentkezzenek. Kik *két tantárgyból nyertek elégtelen tanjegyet*, azok a tankerületi kir. főigazgató úrhoz folyamodhatnak engedélyért, folyamodványaikat azonban a gimnáziumi igazgatóságnál július 5-ig tartoznak benyújtani.

Ki kettőnél több tantárgyból nyert elégtelen osztályzatot, javító vizsgálatra semmi esetre sem bocsátható (1883. évi XXX. t.-c. 11. §. 2. pont).

A róm. kath. vallású magántanulókat figyelmeztetjük a nm. püspöki kartól az 1900. évben kibocsátott kötelező utasítások 19. §-ára, melynek idevonatkozó része így szól: «...meghagyja a püspöki kar a vallástanároknak, hogy *a magántanulóktól a vizsgálat előtt hiteles bizonyítványt követeljenek arról, hogy a vallástant följosított egyházi férfiú vezetése mellett tanulták és a kötelező vallásgyakorlatokon (vasár- és ünnepnap szentmise, husvétii gyónás és szentáldozás, szentbeszédek) résztvettek.*»

Az iskolai fegyelmi szabályok megkövetelik, hogy a tanév folyamán történt lakásváltoztatást a szülők az igazgatónak bejelentsék.

Az igazgatóság.

